

dönemec

aylık edebiyat dergisi

TEMMUZ/AĞUSTOS 1981

100 LİRA

SAYI 48/49

şirimize ulusal kurtuluş savaşı özel sayısı

Attilâ İlhan
«KURTULUŞ SAVAŞI» DEMEK
inceleme

Efdal Sevinçli - Yaşar Aksoy - Hasan Barışcan - Ramis Dara -
Ahmet Günbaş - Halil Şahan - Hidayet Karakuş - Hüseyin
Yurttaş - Sabit Kemal Bayıldiran - Mehmet Yaşar Bilen

soruşturma

Attilâ İlhan - Fazıl Hüsnü Dağlarca - Cahit Külebi

şir

Aydın Yalkut - Ali Yüce - Arif Karakoç
Kemal Bayrakçı - Arif Madanoğlu - Abdullah Şanal
Yaşar Aksoy

İÇİNDEKİLER

Attilâ İLHAN	«Kurtuluş Savaşı» Demek 1
Efdal SEVİNÇLİ	Şiirimizde Ulusal Kurtuluş Savaşımız ... 5
Yaşar AKSOY	Savaşın Şiirler 15
Hasan BARIŞCAN	Halk Şiirinde Kurtuluş Savaşı 27
Ramis DARA	Mehmet Âkif ve Kurtuluş Savaşımız 30
Ahmet GÜNBAŞ	«Kuvayı Milliye Destanı» Üzerine 34
Halil ŞAHAN	Dağlarca'nın Şiirinde Kurtuluş Savaşımız 44
Hidayet KARAKUŞ	Ceyhun Atuf Kansu ya da Bağımsızlık Mavisi 47
Hüseyin YURTTAŞ	Attilâ İlhan'ın Şiirinde Kurtuluş Savaşımız 54
Sabit Kemal BAYILDIRAN	Ulusal Kurtuluş Savaşımızda Şiirleriyle Mehmet Emin ve Gülten Akın ... 61
Mehmet Yaşar BİLEN	«Kurtuluş Savaşı ve Külebi 67
Soruşturma	70
Aydın YALKUT	Akıncılar Destanı (şiir) 72
Ali YÜCE	Sana Öyle Gelmiş (şiir) 74
Arif KARAKOÇ	Sincanlı Ovasında Serenli Kuyu (şiir) ... 75
Kemal BAYRAKCI	Mustafa Kemal'ciler (şiir) 77
Yaşar AKSOY	Postlu Mestan Efe Ağıdı (şiir) 79
Arif MADANOĞLU	Kah Kardeşi Mustafa Kemal'in (şiir) 80
Abdullah ŞANAL	Uy Devran (şiir) 81

dönemec

aylık edebiyat dergisi —

Yıl: 5 Sayı: 48 / 49

Temmuz / Ağustos 1981

Sahibi: Hatice Yurttaş, Sorumlu Yönetmeni: Halil İbrahim TUFAN,

Yönetim Yeri: 865 Sok. No. 17/203 Merkez İş Hanı Kemeraltı - İZMİR Tel: 146776 - 254558, Abone ve Yazışma: H. Yurttaş P.K. 41 Konak-İZMİR, Banka Hesap No: T. İş Bankası Kemeraltı Şb. 839, Sayısı 50 Lira, Yıllık abone 500 Lira, Dış ülkeler için: 1.000 Lira. Dağıtım: GEDA/İzmir, Toplum Kitabevi/Ankara.

Kurucuları (1976) : A. Rıza Ertan, Hüseyin Yurttaş, M. Kadri Sümer, Ahmet Günbaş
Dizgi ve Baskı : KARINCA Matbaacılık Tel: 13 53 90 - İZMİR

«KURTULUŞ SAVAŞI» DEMEK...

Basit, sıradan bir saptama, çok kimseyi şaşırtıyor:

XX. yy. başında, ünlü Avrupa ülkeleriyle ABD'den başka, bağımsız ülke yoktu. Bir de Japonya mı? Bizim kurtuluş savaşını doğru dürüst değerlendirebilmek için, bunu bilmek zorunludur. 'Batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizm, yeryüzünün paylaşılmasını bitirmek üzereydi: Afrika, Avustralya, Lâtin Amerika çoktan halledilmiş! Asya'nın büyük bir kısmı, bu arada Hindistan, Çinhindi, Ortaasya ve Sibirya, bağımsızlıklarını yitirmişler! Geriye kalan üç büyük, birkaç küçük ülkeyse, ya ufak ufak kemiriliyor, ya da kesinlikle denetim altına alınmış!

Osmanlı İmparatorluğu, o üç ülkeden birisi, (öbürleri İran'la Çin). 'Batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizm, ikiyüz yıldır, Devlet-i Aliyye'yi dağıtmayı iş edinmiş. Dağıtılmasında hepsi mutabık da, kimin hangi parçayı alacağına hır çıkıyor. Zaten borca boğup, nüfuz alanları kurarak 'hükümlerini' epeyce kısıtlamışlar. Düyun-u Umumiye, malî denetimini elinde tutuyor. Bâbiâli, Düvel-i Muazzama'dan izin almaksızın, gümrük resimlerini bile artırıyor. Rusya'nın rızası olmadığından, Bağdad demiryolunu Erzurum'dan geçirememiştir. Daha neler neler.

Batı hristiyanlığının büyük hayali, yüzyılın başında, gerçekleşti gerçekleşiyor: Türkleri, Avrupa'dan sürmek!

* 'mazlum milletler'in, ilk bağımsızlık savaşı

Zamanın büyük emperyalistleri İngiltere, Rusya Çarlığı'yla uyuşunca, hem Cermenleri haklayabileceğini ummuştu, hem de Osmanlıları. Avrupa'da başının iki belâsı, bunlar. Harb-ı Umumî nihayetinde, Paris'te imzalatmayı başardığı iki anlaşma, umutlarının gerçekleşmesini simgeliyordu: Versailles ve Sevres! İlkiyle Cermenler dize getirilmişti, ikincisiyle Osmanlılar: Orta Anadolu'daki birkaç vilâyetlik bir Osmanlı beyliğinin, kime ne zararı dokunur?

Oysa İngiltere ,artık Arapların (doğal olarak petrolün) denetimini

tümüyle ele geçirecek; İran, hatta Azerbaycan üzerinde söz sahibi olacaktı. Böylece, Hindistan yolunu iyice güven altına alıyordu. Yalnız yolunu mu, Hindistan'ın kendisini de! Çünkü Hindistan demek, milyonlarca Hindu ve müslüman demektir: hepsi tutsak, hepsi 'mazlum'. Bunun gibi, Kuzey ve Kara Afrika, Çin, Avustralya, 'batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizminin sömürgesiydiler. Nerede ufacık bir kılmadama olsa, emperyalizm, zırlırları, topları, güçlerini yeni yeni göstermeye başlayan uçaklarıyla üzerine varıyor, orayı ateşe veriyordu. 'Batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizmin dışında, yeryüzünde uygarlık yoktu; bağımsızlık da olmamalı, öteki halklar Avrupa'ya boyun eğmeli, onu beslemeli, istediğini yapmalıydı.

Bu çerçeveden bakıldı mı, 'Millî Mücadele'nin uluslararası önemi o dakika farkedilir. Türkler silâha sarılır sarılmaz, 'batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizmine karşı, (**'Medeniyet dediğin, tek dışı kalmış canavar'**), 'doğulu, müslüman ve öbür dinlerden' mazlum ulusların direnişi başlamıştır. Bu yüzdendir ki Mustafa Kemal, Türkler yalnız ulusların değil, bütün mazlum ulusların haklarını savunuyor dediği zaman, haklıydı. İngilizler de, bunun farkında oldukları için, direnişi yuvasında boğmak istediler. Müslüman Hindlileri (bugünkü Pakistan ve Bangladeş) fena halde etkiliyordu. Ayrıca Çarlığın çökmesiyle boşa kalan Azerbaycan, Dağıstan, Buhara Hanlığı ve Çin Türkistanı üzerindeki 'muhtemel' egemenliklerini, tehlikeye atıyordu.

Hele Sultan Galiyev, elinde **'Das Kapital'**, kafasında 'Sosyalist Turan Cumhuriyeti' hayalleriyle devreye girince!...

Bir an, Anadolu'daki Mustafa Kemal hareketiyle, Asya içlerindeki Sultan Galiyev hareketinin 'güçbirliği' düşünülürse, İngiltere'nin o zamanki telâş ve korkusu daha iyi anlaşılır. Böyle bir güçbirliğinin gerçekleşmesi halinde, 'Mazlum Milletler'in, 'batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizme kök söktüreceği açıktır. Şu halde, ne yapıp yapılmalı, Anadolu'daki hareket genişlemeden bastırılmalıdır. Genişlemesi, 'mazlum milletler'le 'zalim milletler'in ilk kapişması olacak, bundan besbelli emperyalizm zarar görecektir.

Şimdi, yüzyılın son çeyreğini yaşıyoruz, durum nedir? 'Batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizm, gerçi güçlü ve ayaktadır, yeryüzünde birçok ülkeyi hâlâ (gizli ya da açık) denetimi altında tutuyor; ne var ki Türk kurtuluş hareketinden sıyrılan kıvılcım 'mazlum milletleri' sarmış, koskoca bir blok oluşturan Üçüncü Dünya ülkelerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

* 'ulusal demokratik devrim' aşaması

Müdafaa-i Hukuk, ulusal hakların, önce 'Batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizme karşı savunulmasını içeriyordu ama, o kadarla kalmı-

yordu; ayrıca, aynı hakların saltanata karşı savunulmasını da gerektiriyordu. 'Millî Mücadele; Amasya Tamimi'ndeki, '**Millîti, bizzat, milletin azm-ü kararı kurtaracaktır**' fikrinden; Ankara'daki, '**Hakimiyet bilâ-kâyd-ü-şart milletindir**' fikrine ulaştıysa da, bu, Türkiye'deki siyasal iktidarın yapısal karakterini değiştireceğini göstermez mi?

İrade-yi Şahane, yerini İrade-yi Millîye'ye bırakacaktı.

Tuhaftır, Fransız İhtilâl-i kebiri 1789'da gerçekleşmiş ama, Harb-i Umumi öncesinde, yeryüzünü paylaşan, paylaşmak iddiasında olan ülkelerin çoğunluğu monarşi'ydi. Hadi, sayalım: İngiltere Krallığı. Almanya (Prusya) Krallığı. Avusturya/Macaristan İmparatorluğu. İtalya Krallığı. Rusya Çarlığı. Osmanlı İmparatorluğu. Harb-i Umumi'nin taraftarlarından Japonya'nın da monarşi olduğu gözönünde tutulursa, tek cumhuriyet Fransa mı oluyor? O savaşın en önemli sonucu, galiba, bütün bu monarşilerin sapır sapır dökülmesidir. 'Batılı, beyaz ve hristiyan' emperyalizm, yeryüzünün öteki kesimlerindeki egemenliğini henüz koruyabilse de, sınırları içindeki iktidar savaşını halka kaybetmişti. Belki bu yüzden, emperyalizmle Anadolu'da ölüm kalım mücadelesine girişmiş Türk halkının anti-emperyalist savaşımı, aynı zamanda, ulusal bir demokratik devrim niteliği kazanacaktır.

'Resmî' devrim tarihimiz, ne diyor? 'Yabancı işgaline karşı memleketin her tarafında, yer yer girişilmiş olan silâhlı direniş hareketlerinin, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından, önce eşgüdüm altına alındığını, sonra birleştirildiğini, nihayet düzenli orduya dönüştürüldüğünü' mü? Anadolu devrimciliğinin büyük dersi, burada yatıyor: Kurtuluş Savaşı'nda, silâhlı direniş, halk tarafından 'kendiliğinden' başlatılmıştır. Başka türlü şöyle diyebilir miyiz acaba? Mustafa Kemal Paşa, İrade-yi Millîye'yi, Kuva-yi Millîye halinde somutlaştırabilmek için, halkı silâhlı eyleme zorlamamış, tam tersine, halkın **spontané** silâhlı eylemi, emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı savaşmak azmini böyle somutlayışı, Mustafa Kemal Paşa'nın hem 'Millî Mücadele'nin, hem de onu izleyecek ulusal devrimin 'olabilirliğini' kavramasına yol açmıştır.

Demek ki 1919'da, Anadolu'da, nesnel olarak, hem anti-emperyalist kurtuluş savaşı, hem de ulusal demokratik devrim için, elverişli koşullar hazır. Mustafa Kemal'in gerçekçi devrimciliği, aynı anda, her iki durumun varlığını görebilmesinde olduğu kadar; görmekle kalmayıp, iç ve dış kışkırtmalar ve ihanetlerle başka yönlere kayabilecek, belki de dağılabilecek devrimci potansiyeli, belli ve belirli bir doğrultuya yoğunlaştırabilmesindedir.

Doğrultu, ulusal kurtuluşun ('istiklâl-i tam') sağlanması doğrultusudur elbet, ama daha Havza'da alınmış kararlar, İrade-yi Şahane'nin yerini İrade-yi Millîye'ye bırakacağını belli etmiyor muydu? Buysa, Ulusal demokratik devrimin taa kendisi! Teokratik ve kişisel iktidarın

yapısı değişecek, demokratik ve kamusal bir iktidar oluşacaktı ('Halk Hükümeti'), ardından da toprak reformu ve endüstri devrimi. Vahdeddin, çok belirgin bir işbirlikçi politika gütmeseydi, ulusal demokratik devrimin oluşması zorlaşırdı belki, fakat ülkeyi parçalamak ve işgal altına almak niyetindeki emperyalizmle Osmanlı'nın açık işbirliği, (Sevres anlaşmasını imzalamışlardır.) anti-emperyalist Kuva-yı Milliye'nin, ulusal demokratik devrimci güce dönüşmesini kolaylaştırmıştır.

İngiliz belgelerini incelemiş olan herkes, Vahdeddin'in ve 'Damat' Ferid Paşa'nın, Halifelik Makamı'nın 'manevî nüfuzunu' Arabistan üzerinde korumak koşuluyla, mülkün tamamını en az onbeş yıl için İngiltere'ye sömürge vermeyi önerdiğini bilir. ('Papalık' gibi birşey olacaktır, yani). Bu takdirde İngiltere'nin, zaten sultası altında tuttuğu Arapları ve Hind Müslümanlarını, büsbütün emperyalizme başeğmeğe zorlamak için 'Hilâfet Makamı'nı kullanacağını acaba hiç mi düşünmemişlerdi? Mustafa Kemal'e karşı bile, Halife'nin Ordusu diye Kuva-yı İnzibatiye'yi çıkararak emperyalizm, Halife'yi denetimi altına aldı mı, bundan, âlem-i islâmı evcilleştirmek amacıyla yararlanmaz mı?

Gerçekte hilâfet kurumu, Osmanlı sınırları dışındaki Türk ve Müslümanları harekete geçirmek için kullanmayı, daha önce **Wilhelmstrasse** (Kaiser'in Dışişleri Bakanlığı) akıl etmiş; İngiltere'yi ve Rusya'yı müşkül durumda bırakmak niyetiyle, Harb-ı Umumi içinde Cihad-ı Mukaddes ilân ettirdiği gibi, çok daha evvelden pan-türkizm ve pan-islâmizm akımlarını kışkırtmıştı. Kaiser Wilhelm, ikidebir Dersaadet'e düşüp, Filistin'de niye cami yaptırıyordu sanırsınız? Böylelikle, 'aziz dostu' Halife Abdülhamid aracılığıyla, rakip emperyalizmleri sarsacak hareketlere yol açmak istiyordu. İngiltere şimdi bunun tersini niye yapmasını? Değil mi ki Berlin'in denetlediği İttihatçı 'makûlesinden' kurulmuş, Halife ve Padişah 'bütün ümidinin İngiltere devlet-i fehimesinde olduğunu' belirtmişti; Emperyalizm, 'batılı, beyaz ve hristiyan' egemenliğini yaymak ve pekiştirmek amacıyla, elbette müslümanların halifesini de kullanabilirdi.

Olaya buradan bakıldı mı, Türk devriminin bir başka yanı, Mustafa Kemal'in pan-türkizme ve pan-islâmizme neden o kadar karşı çıktığı daha iyi anlaşılır.

Neden o kadar ısrarla ve inatla lâik olduğu da!

ŞİRİMİZDE ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞIMIZ

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu, çöküşünü hızlandıran günleri yaşamaktadır: Trablusgarb'in İtalyanlarca işgali (1911), Balkan Savaşı'nın patlaması (1912), Birinci Dünya Savaşı'na giriş (1915) ve çöküşü hızlandıran beceriksiz, tutkulu bir kadro; İttihat ve Terakki..

Savaşlar toplumumuzun ayrılmaz parçalarıdır artık. Bu çöküntü içinde savaşların, isyanların zararının yanında ilginçtir- yararını da yaşıyoruz. Egemenliğimiz altında yaşayan ulusların bağımsızlıklarını kazanmaları toplumumuzu, aydınımızı alt üst etmektedir. Artık «Osmanlılık» düşüncesinin savunucuları bile Osmanlıyı yaşatacak gücü aramaktadırlar. 1908'de 2. Meşrutiyet'in duyurulmasıyla resmen gelişen «Türkçülük» akımı, Osmanlı düşüncesinin çürüklüğünü Tanzimat kuşağına öğretip varlığımızı, kimliğimizi bize tanıtlamıştır. Uluslaşma kavgası veren egemenliğimizdeki topluluklara bakarak «biz kimiz?» sorusunun yanıtını veren İttihatçılar birden kapıldıkları ülkülerinin cezasını Birinci Dünya Savaşı belâsıyla ulusa ödetirlerken büyük önder Mustafa Kemal'e de Anadolu'nun kapılarının açılmasını sağlamışlardır..

1. Dünya Savaşı'nın acıları içinde egemenliğini yitirmekle karşı karşıya gelen Anadolu insanı, bozkırın içinden kimliğini yeniden ve güçle bulmasını bilmiş, bağımsızlığa olan bağlılığını yönlendiren Mustafa Kemal'le gerçek kurtuluşu sağlamıştır.

Bağımsızlık inancıyla savaşan ulusu-

nu, Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı içinde şöyle anlatıyor: «Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu, ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir.

.....
Oysa, Türk'ün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yokolsun daha iyidir.

Öyleyse, ya bağımsızlık, ya ölüm!»

Ya Bağımsızlık, Ya Ölüm

15 Mayıs 1919. İzmir, emperyalistlerin piyonu olarak karşımıza çıkartılan Yunanlılarca işgal edilir. 1. Dünya Savaşı'nın paylaşımı içinde ülke topraklarına, yeraltı ve yerüstü varlıklarımıza el koyan emperyalistler İstanbul hükümeti ile uzlaşma içindedir. İlk kurşunlar atılmış, direnişler başlatılmış olsa bile ulus şaşkınlık, yılgınlık içindedir. Bugün anlatımına alıştığımız fakat çoğu kez gerçek özünü kavrayamayanlarımızın bulunduğu Kurtuluş Savaşımız, M. Kemal'in öncülüğünde gerçekleştirilirken içimize işleyen tek ilke vardı: **Ya Bağımsızlık, Ya Ölüm!**

Bugün, ulusa savaşın acılarıyla öğretilen bu ilke, yazınımızda en çok kullanılan konu başlıklarını, içeriklerini oluşturuyor. Ulusal bilincin en güçlü yansıması olarak şiirlerde, romanlarda, öykülerde, oyunlarda işlenen bu iki kavram hem okuyucunun, hem yazarın en hassas oldukları sözcükler olarak karşımızda duruyor...

Türk Yazınında Ulusal Kurtuluş Savaşı

Savaşa alışmış, çöküntü içinde kurtuluş yıllarını tartışan Türk sanatçısı, Ulusal Kurtuluş Savaşını, anti-empyralist bir tavır içinde karşılamasını bilmiş ve bu savaşın kime karşı verildiğini çok iyi saptamıştır. «Millî Edebiyat Kuşağı» sanatçılarıyla karşıladığımız Kurtuluş Savaşı bize roman türünde **Ateşten Gömlek, Vurum Kahpeye, Yaban**, öykü türünde **Millî Savaş Hikâyeleri**, oyun türünde **İstiklâl** gibi yapıtların yaratılmasına neden olurken tarihsel sırayla şiir türünde de **İstiklâl Marşı, Mustafa Kemal, Millî Mücadele Destanı, Kuvayı Milliye, Üç Şehitler Destanı, İstiklâl Savaşı, Atatürk Kurtuluş Savaşında, İzmir'in İçinde Amerikan Neferi, Sakarya Meydan Savaşı, Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı** gibi içeriğiyle bağımsızlık ve özgürlük duygusunu en iyi bir biçimde yansıtan, Kurtuluş Savaşını betimleyen, özellikle savaşın bütününe amaç açısından yaklaşan ürünler de yaratılmıştır ozanlarımızca...

Türk şiirinde Kurtuluş Savaşını anti-empyralist tavırla karşılayan ozanlarımızın yanında süre içinde özellikle savaşın cephe gerisini romanlarda işleyen yazarlarımızın çıkmış olması, savaşın toplumuzdaki acı gerçeğini bize öğretmiş, yazınıımızda savaş-insan ilişkisini daha çıplak, daha somut algılamamızı sağlamıştır. Şiirin duygusalılığının romanla bugün bütünlenmesi sıcak ve soğuk savaşın çizgilerini bizlere çok iyi öğretmektedir: **Kalpaktılar, Doludizgin** (S. Kocagöz), **Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu, Yorgun Savaşçı** (Kemal Tahir), **Sırtlan Payı** (A. İlhan), **Haçın** (Z. Coşkun) v.d... Bugün savaş psikolojisi ve sosyolojisinin en önemli kaynakları, en güçlü tanıkları bu romanlar, öyküler, şi-

irler ve oyunlar olacaktır... Bitmeyen bir konu zenginliği içinde yazınıımızda bugün bile işlenebilen bir malzeme olarak duran Kurtuluş Savaşımız, özünü oluşturan bağımsızlık ve özgürlük kavramları değerlerinde oluşan değişmelere koşut olarak yazarlarımızın, ozanlarımızın dillerinde, kalemlerinde yeni özlerle karşımıza çıkıyor, canlanıyor... Bu, bağımsızlık ve özgürlük sevdalısı bir ulusun yazınının ilginç bir görüntüsü olsa gerek diyor, sözü asil konumuza bağlıyoruz.

Şiirimizde Ulusal Kurtuluş Savaşına Doğru

Ulusal Kurtuluş Savaşı başlamadan önce Türk yazınında güçleri oranında bu güne adları kalabilen 50 kadar ozanla karşılaşırız. Ancak bu sayısal çokluk Servet-i Fünûn topluluğunun dağılmasının ardından gelen ve bütünlüğü olmayan Fecriâtî topluluğu ozanları yanında kendi bağımsızlıklarıyla varolan ozanları da içeren bir karışıklık gösterir... Savaşlarla uğraşan Mehmet Emin, Mehmet Akif gibi ozanlarımızın yanında yıldızlarla uğraşan Cenab Şahabettin ve Faik Ali Bey, göllerde kamış olma sevdalısı Ahmet Haşim ile geçmiş tarihin akıncılığından yaşadığı yıllara gelemeyen Yahya Kemal ve «şair-i azam» kalmayı başarmış Abdülhak Hamit, savaşın koşullarına birlikte girerler...

Bu ozanlar ordusu içinden özellikle M. Emin ve M. Akif düşünsel kaynaklarla besledikleri şiirleriyle şiir boyutu yanında iki ayrı düşünce akımının ideoloğu olarak bugünlere dek gelirler... İslâm Birliği inancıyla Kurtuluş Savaşına bel bağlayan M. Akif, batıya karşı savaşmakla batılı olma isteğinin Kurtuluş Savaşı içinde birleştiğinin ayırımından uzak olması nedeniyle 1921 yılında yazdığı **İstiklâl Marşı** şiirinden sonra Kurtuluş Sa-

vaşı üstüne yazmamış ve savaşın amaçlarının birçoğuna da karşı tavır almıştır.. Bunu hepimiz biliyoruz..

Mehmet Emin ise «Cenge Giderken» şiirinden gelen Türkçülük ününü Türk Ocaklarında Türkçülük düşüncesiyle pekiştirerek Turan'a gitmeyi tasarlamış, Ziya Gökalp ile birlikte düşüncesi uğruna ozan kalmak zorundaymışcasına hece ölçülü şiirler yazmış ve emperyalist tavırdan (!) anti-emperyalist tavra Kurtuluş Savaşıyla geçmiştir. Bu geçişi iki Türkçü ozan Mustafa Kemal'in kişiliğinde gerçekleştirmiş, ona övgü şiirleri yazarak savaşın anlamını yüceltmişlerdir...

1. Dünya Savaşı'na ve Kurtuluş Savaşı'na düşüncelerinin gelişim ve değişimine göre bağlılık gösteren bu ozanlarımızı inanışlarını gerçekleştirme yolunda haklı buluyoruz.. Çünkü daha bağlı oldukları düşünsel kaynaklar toplumsal yapımızda tam değerlendirilememiş ve toplum kendi çalkantısını üstünden atamamıştır.. Ozanlarımız da bu çalkantıdan nasiplerini almışlardır..

Ancak bu olumlu/olumsuz görünüş içinde Kurtuluş Savaşına gelesiyeye değin irili ufaklı nice ozan, Balkanların, Trablusgarb'ın, 1. Dünya Savaşı'nın şiirini ister kahramanlık duygularıyla, ister acıyla, üzüntüyle, isterse savaş düşmanlığıyla diyelim yazmakta, söylemektedirler:

«Harb Şarkısı

Bulgar yine baş kaldırıyor... düşmanımızdır

Balkanlar artık yolumuz, meskenimizdir

Ölsek de ne gam! Düşman ili medfenimizdir. - Süleyman Nazif»

«O Zaman Görürler

Trablus için :

**Ey güzel, mazlum trablus, ey yetim,
bi-kes gelin;
Kalbimin dürdanesi; kâşâne-i ruhum
benim!**

**Hacle-i namusunu telvise yeltendi
senin.**

**Kanlı haydutlar, İtalyanlar... bu korsanlar;
leim! - Esad Rıza»**

«Ordunun Andı

Vatana :

**Yoldun saçını, bağrını topraklara
sürdün,**

**Annem, yeter.. Allah için olsun, yeter,
Annem!**

**Bak bir şu soğuk taşlara: ıslandı,
kan oldu**

**Annem, yeter.. Elbet bu felâket biter,
Annem! - F. Sacid»**

(Bu örnek üç şiir parçası Nesli-Ati adlı haftalık bir dergide 7 Mart 1329/1913-1914 yılında yayınlanmıştır..)

«Ordunun Destanı

Bırakınız, her bir şeyi gözlerine aldırsınlar;

Tayyareler havalardan,

**Dirednotlar denizlerden, mitralyözler
karalardan**

Kudurarak, böğürerek üstümüze saldırsınlar.

**O zehirli bombaları, kundakları,
obüsleri**

Hastahane, mabed gibi çatılara yağdırsınlar;

**Türk-yurdu'na yaklaşanlar burda iki
şey bulurlar:**

**Öldürücü bir demir el, bir de kanlı
derin mezar!. - Mehmet Emin 1916»**

«Asım'dan

Ah o yirminci asır yok mu, o mah-
lök-ı asil,
Ne kadar gözdesi mevcut ise, hak-
kıyla sefil,
Kusdu Mehmetçiğin aylarca durup
karşısına;
Döktü karnındaki esrarı hayasızca.
Maske yırtılmasa hâlâ bize afetti o
yüz...

Medeniyet denilen kahpe, hakikat,
yüzsüz.

Ölüm indirmede gökler, ölü püskür-
mede yer;
O ne müdhiş tipidir: savrulur en-
kaz-ı beşer...
Mehmet Akif-1917»

Savaş yıllarının ozanları arasındaki
düşünsel gelişime de tanıklık eden yu-
karıdaki örnekler, özellikle duygudan çı-
karak düşünseli şiire aktaran, toplumun
sorunlarına belirli bir düşünce temeliyle
yaklaşan ozanlarımızın gelişimlerini çok
iyi sergiler.. Özellikle anti-emperyalist ta-
vir, imparatorluk duygularının kofluğunun
ardından, şiirimize yeni bir bakış
açısı getirir, güç katar.. Fakat ozanları-
mızdaki asıl bilinçlenme Türkiyemizin
kuruluşundan sonradır.. Hem savaşlara,
hem Kurtuluş Savaşına geliştirilmiş bir
şiir dili ve duygu, düşünce içeriğinin
birleşimiyle yaklaşan güçlü ozanları,
Cumhuriyet döneminde buluyoruz..

Kurtuluşun Simgesi: İzmir

15 Mayıs 1919'dan başlayarak güzel
şehrimiz İzmir'in işgali, Anadolu insanını
derinden sarsmış, hatta bütün gücünü
sanki elinden almıştır.. Ancak, Mustafa
Kemal'in başlattığı bağımsızlık kavgası
güçlenerek ilerledikçe İzmir'in kurtarıma
isteği, İzmir özlemleri bitmeyen bir istek
olarak büyümüş, Sultanahmet mitingin-

den 9 Eylül 1922'ye değin İzmir özgürlü-
ğün adı, simgesi olmuştur..

Günümüzde adı «İzmir Yollarında»,
«İzmir'e Tahassür» şiirleriyle unutulma-
yan Kemalettin Kami Kamu'nun bu iki
şiirinden alıntıyla konuya girip sözümü-
zü diğer ilginç örneklerle bağlayalım:

«İzmir Yollarında

.....
Sorarım sana, anne:
Madem ki gün gelecek,
Herkes aynı meleğin
Önünde eğilecek..
Niçin o güne değin
Çan sesleri duyayım?
Bugün de bir, yarın da!
Bırakın, uyuyayım
İzmir kapılarında...

«İzmir'e Tahassür

.....
Geçende, ablam da öyle diyordu.
Bu bahar İzmir'e girmezse ordu,
Kanmam sözünüze sizin de anne.

.....
Şimdi bir kuş olsam, kanadım olsa,
İzmir'e giden yol eğer bu yolsa,
Bir başıma bile giderim anne!
Bir çetin bilmece sorsam Paşa'dan.
Söylemem memleket başışlamadan,
Mutlaka İzmir'i isterim anne!»

Bir küçük çocuğun duygulanışı için-
de hepimizi saran Kurtuluş özlemi, ka-
vaşma özlemi içiçe girmiş Kurtuluş Sa-
vaşımızla bütünlenmiştir Kamu'nun bu iki
şiirinde..

Kitaplığımızda bulunan Yeni İnci (1.
sayı - 1 Haziran 1338/1922 - 12. sayı -
Temmuz 1339/1923) dergisini daha önce
taradığımda Kurtuluş Savaşı'nın sıcaklı-
ğı içinde yazılmış nice şiir içinde özel-
likle İzmir'i ele alan şiirlerin çokluğu
dikkatimi çekmişti. Şiir dili yönüyle za-
yıf olsa da, çoğu o yılların eğilimi içinde

halk şiirinin etkisiyle dörtlükler ve hece ölçüleriyle yazılmış olsa da savaşımızın ve özgürlük duygularımızın en yakın tanıklarıdır bu şiirler. Bu şiirlerin çoğunun yazarı «millî ve mizah' manzumeleriyle pek büyük şöhret kazanan genç ve hassas şairimiz Baha Kâmil Beğ (Çileli)» dir.. Sedat Simavi'nin çıkarttığı bu dergide ve Güleryüz adlı mizah dergisinde savaşın mizahını da yazan Baha Kâmil Çileli'nin ilk şiiri «İzmir'im» adını taşıyor Yeni İnci dergisinde:

«Üç yıl oldu, güzel İzmir hasretinle
ağlarım,
Gece gündüz ah derim, yüreğimi
dağlarım,
Senden ayrı düşdüm diye karaları
bağlarım,
Bin çiçekli bahçelerin hayalimden
gitmiyor,
Bilmem neden nazlı İzmir bu hicran-
lar bitmiyor!

.....
Feda olsun bu can senin toprağına
taşına,
Söyle İzmir neler geldi o talihsiz
başına?
Nedir sebep hicranına, gözlerinin
yaşına?
Ağlama sen, yine hilâl üzerinde do-
ğacak,
Pek yakında hak nuru zulmetleri
boğacak! sayı1, sf. 22»

Kurtuluşumuzla, özgürlüğümüzle bir tutulan İzmir'in kurtuluşu gerçekten de sıcak savaşın sonu, düşmanın yurdumuzdan çıkartılışının tarihi olmuştur.. İzmir'e kavuşamama, özgürlüğe kavuşamama olarak ele alınmış ve 1922 yılının bağımsızlık özelemleri İzmir'e adanan, seslenen şiirlerle güçlendirilmiştir.. Örneğin 10 Eylül 1922 tarihinde yazıldığı bildirilen Necmeddin Sahir'in «Güzel İzmir» şiirinin son bölümünü birlikte okuyalım:

«Sen yıllarca bu orduyu gözledin,
Şafak renkli bayrağını özledin.

O ne büyük bir ateşdi gönlünde!
İşte onlar bugün senin göğsünde,
İşte bugün karanlıklar dağıldı,
Yurdumuza altın ışık yayıldı,
Bulutların arasından doğarak,
Gökyüzünde gülümserken albayrak,
Sarı zeybek sana sundu bir iksir,
Sen kavuşdun ay yıldıza Türk İzmir.

- Yeni İnci, Eylül-1922, sf. 10 -

Bayrağın, askerinin, ordunun İzmir'e varması, kavuşması Kurtuluş Savaşına duyulan inancı vurgulayan sözler şiir dili, anlatımı zayıf, duyguya bağlı şiirler olarak bağımsızlık savaşımızın verildiği günlerin en sevilen şiirleri olmuştur.. İzmir'de, «rihtimde diz çöküp düşmana kurşun sıkan» yiğitlerden, «İzmir'in içinde Amerikan Neferi»ne dek İzmir kurtuluşun simgesidir... kurtuluşun adıdır...

Ulusal Kurtuluş Savaşımızın Şiirinde Ustalık: Destan Şiir

Toplumü alt üst eden savaş, kıtlık, açlık, sel felâketi, zelzele, salgın hastalık, ölüm, kıyım gibi olaylar toplumu oluşturan bireyleri duygusal yönden etkilemiş ve ozanların dilinden çoğunlukla destan türü içine giren şiirler doğmuştur.. Kurtuluş savaşımızın verildiği yıllarda kendi alanlarında şiirimizin ustası olan ozanlarımızın varlığından söz etmiştim. Ancak, bu yıllarda Kurtuluş Savaşımızın bütününe içeren, savaşın öyküsünü şiirleştiren ozanlar ve şiirler bulamıyoruz.. Halk şiirimizde uzunluğu 100 dörtlüğü aşan destan türü şiirler biliyorsak da, halk ozanlarımız arasında da kurtuluş savaşının öyküsünü şiirleştiren, destanlaştıran örnekler pek bulamıyoruz. Daha çok övgü amaçlı ve Atatürk adıyla бүtүнlenen şiirleri okuyoruz. (Halk Şiirimizde Kurtuluş Savaşı incelemesine bak.) Cumhuriyet döneminde şiirimizde

oluşan gelişimlerle ozanlarımızın bakış açılarını oluşturan düşünsel birikim Kurtuluş Savaşı Şiirinin de güçlü örneklerini yaratmıştır. Özellikle serbest şiirin, dilimizin anlatım gücüyle birleştirilmesinden sonra, Kurtuluş Savaşı'mızın anti-empyalist tavrını, amacını çok iyi kavrayan toplumcu, toplumcu-gerçekçi ozanlarımızın bağımsızlığımızın öyküsünü, soluklu şiirlerle, destanlarla anlatabilmişlerdir.

Bugün yukarıdaki saptamamıza uyan Kurtuluş Savaşı'nın destanını yazan şu ozanları ve yapıtlarını biliyoruz: 1— Fazıl Hüsnü Dağlarca: a - Üç Şehitler Destanı (1949), b - Bağımsızlık Savaşı - Samsun'dan Ankara'ya (1951), c - Bağımsızlık Savaşı - İnönüler (1951), ç - Delice Böcek (1957), d - Yedi Memetler (1964), d - 19 Mayıs Destanı (1919), e - Bağımsızlık Savaşı - Sakarya Kıyıları (1973), f - Bağımsızlık Savaşı - 30 Ağustos (1973), g - Bağımsızlık Savaşı - İzmir Yollarında (1973), h - Gazi Mustafa Kemal Atatürk - O, 19 Mayıs Destanı, Anıtkabir - (1973)

2 — Cahit Külebi: Atatürk Kurtuluş Savaşında (1952)

3 — Nazım Hikmet Ran: Kurtuluş Savaşı Destanı (1964) - Kuvâyı Milliye Adıyla (1968)

4 — Ceyhun Atuf Kansu: Sakarya Meydan Savaşı - Destan - (1970)

5 — Gülten Akın: Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı (1972)

(Şiirleriyle ilgili değerlendirmeler için özel bölümlere bakınız)

Bu yapıtlar dışında belirli görüntülerle, olaylarla parçalarla bütünlemeye çalışılmış Kurtuluş Savaşı şiirlerimiz de var.. Örneğin Cumhuriyet dönemi içinde destan biçiminde Halûk Nihat Pepeyi'nin

Dönemeç 48 - 49/10

yazdığı «Mütareke Destanı» ve «Milli Mücadele Destanı» örnek yapıtlardan sonra Cenap Ozankan'ın «Mustafa Kemal'in İstiklâl Destanı»nı biliyoruz.. Ancak, şiir dillerinin güçsüzlükleriyle açıklanabilecek bir nedenle bu yapıtları ve ozanlarını pek anımsayamız yok.. Fakat Şükran Kurdakul'un «İzmir'in İçinde Amerikan Neferi» adlı yapıtı 1966 yılından beri severek okuduğumuz ve 1922 ile 1966 yıllarını birbirine bağlayabildiğimiz bir yapıt...

Adlarının bir bölümünü burada andığım, bütünü de kaynakça bölümünde bulabileceğimiz Kurtuluş Savaşı konulu kitapların dışında binlerce ozanımızın da severek yazdığı binlerce şiir var elimizde. Kimisinde yalın Kurtuluş Savaşıyla ilgili konular iletilen, kimisinde de, savaşımızın önderi Mustafa Kemal'i işleyen şiirler bunlar:

«Mustafa Kemal'i düşünüyorum;

Yeşelleri alevden al bir ata binmiş

Aşıyor yüce dağları, engin denizleri.

Altın saçları dalgalanıyor rüzgârda,

İşil işil yanıyor mavi gözleri.»

- Ümit Yaşar Oğuzcan -

Ancak, bu şiirlerin çoğu ya tek tek savaş içinden görüntüler çizer, ya Mustafa Kemal'i yaşamıyla aktarır, ya da Anadolu insanının acılarını, sevinçlerini, umutlarını genel belirlemelerle aktarırlar:

«afyon

gizli gizli yağmur dokur

bir süvari ıslanır

karanlıkta

ıslıklar sıyrılır izmir'den

kuvayı milliye tutmuş kapıları

gece yarılalı

üç telgraf gelir

redd-i ilhak uyanır

maşatlıkta

uf içi kalabalık büyük allah»

- A. İlhan -

Fakat, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın öyküsünü, şiir dili içinde aktarmanın, bütünsel bir görüntüyle vermenin zorluğu da bir gerçek. Bu uygulamayı yapmak yalnızca şiiri bilmekle olası bir durum değil..

Bugün, serbest şiirin olanaklarını destan türünün, destansı anlatımın olanaklarıyla birleştirmiş «Destan Şiirlerle» karşı karşıyayız. Bu tür şiirlerin hemen çoğunun yazılış öncesinde ozanlarımızın konularını oluşturan olayı, Kurtuluş Savaşımızı, bütün yönleriyle tanımaya çalıştıklarını, araştırma yaptıklarını görürüz. Bu şiirler yalnızca duygunun değil, bilginin de yansıdığı şiirlerdir:

**«Kale Grotto yengini Prens Andre
Sağ ayağını dayamış obüs topuna,
Bakıyor Haymana ovasına.
Ezilmiş Haymana buğdayı
Diriltiyor belleğinde Andre'nin
Herakliya'nın saçlarını utku tarlasın-
dan**

Biçilmiş taze yonca gibi.»

- C. Atuf Kansu -

Yalın duygu şiiri olmamalarının aksaklıklarını da içlerinde taşırlar. Kimi yerlerde anlatım yalnızca aktarmacı, öyküleyici bir nitelik gösterir. Şiir dili geriler: «Maraş'taki Fransız askeri / Yeneden destekleniyor / Önemli sayıda asker getiriliyor / İslâhiye'den» - Gülten Akın

Şiir dilini kuran bu usta ozanlarımız destansı anlatımın kendi içinde taşıdığı ufak tefek aksamaları, çok iyi bir dengelemeyle duyguyla, imgeyle besleyerek, şiirin kendi gücünü oluşturan ses, ölçü, uyak özelliklerini de kendi dillerinin gücüne katarak Kurtuluş Savaşımızı işleyen destan şiirleri, anıt şiirleri olarak bizlere sunarlar: «Gece aydınlık ve sıcak/ ve kağınlarda tahta yataklarında/koyu mavi humbaralar çırılçıplaktı./Ve kadın-

lar/birbirlerinden gizleyerek / bakıyorlardı ayın altında / geçmiş kafilerden kalan öküz ve tekerlek ölülerine. / Ve kadınlar, / bizim kadınlarımız; korkunç ve mübarek elleri, / ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle / anamız, avradımız, yarımız / ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen / ve soframızdaki yeri / öküzümüzden sonra gelen / / oynak, ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan / kadınlar / bizim kadınlarımız.» Nazım Hikmet

Destan türünün şiir içindeki egemenliği ve günümüzde de kullanılması düşünüldüğünde, şu belirlemenin kısa da olsa açıklayıcı olacağına inanıyorum; öncelikle ele alınan konunun toplumun bütününe sarması, yaşamıyla, geçmiş ve geleceğiyle konunun, içeriğin toplumu ve bireylerini çok yakından ilgilendirmesi, ozanı, geleneksel anlatım olarak şiirin ilk biçimi destana yönelmeye zorluyor. Ve destan anlatımının bütünü kapsamasının üstünlüğü, sanatçıya, ürününe destan adını vermesini zorunlu tutuyor bir yerde.. Ne denli kimi kısa şiirlerin anlatımı içinde de destansı anlatım izleri görülüyor, ozan da şiirine destan adını veriyorsa da, destan sözcüğünün iç anlamıyla ürün arasındaki ilişkide sağlanan, sağlanacak olan bütünlük, yüzyıllardan beri destanı belleklerden silmiyor.. Biçim olarak olmasa da içeriğin, konunun adı olarak yaşıyor... Eskimeyen bir tür olarak şiirimizde de sürüyor... Konu, olay, şiir dili bağintısının yarattığı destan türünün günümüzde ozanlarımızın kendi belirlemeleriyle geliştirdikleri biçimler yanında kuralcı bir destan-şiir tekniğinin de yaşamadığını vurgulamak zorundayız..

Çalışmamız içinde yeni bir bölüme geçmeden köklü geçmişi oluşuyla sevdiğimiz şiirimizin özellikle destan anlatımıyla zayıf olduğunu da belirtmeliyim. Hele destanın oluşumuna yarayan binler-

ce olayı yaşayan bir ulusun çocuğu olarak hâlâ bir İstanbul'un alınışını anlatan, nice halk ayaklanmalarını, nice savaşları, acıları, sevinçleri yansıtan şiirlerimizin ve ozanlarımızın olmayışının «**geleneksel divan şiiri anlayışına bağlanışına**» akıl erdiremem.. Hep işin içinde bir bit yeniği görür, onu çözmeye çalışırım... Çünkü, «medhiyye» düzmesini çok iyi biliyoruz... Divan şiiri anlayışının kuralları içinde de olsa «münacatlarımız» pek yabana atılır gibi değil...

Atatürk Şiirleri

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı konu olarak alan nice ozanımız, doğal olarak savaşımızın önderi, adıyla bütünlediği Kemalist ideolojinin yaratıcısı «Mustafa Kemal'i», «Gazi'yi», «Atatürk'ü», «Mustafa Kemal Atatürk'ü» yaşamıyla, düşünceyle, ilkeleriyle, fiziksel ve tinsel yanlarıyla şiirleştirmiş, şiirlerinin odak noktası yapmıştır.

Toplumumuzu düşünceleriyle, uygulamalarıyla peşinden sürükleyebilen bu büyük önder için şiirlerin yazılması özünde sevindirici bir durumdur. Ancak, Atatürk'ün ölümünden önce, ölümünde ve ölümünden sonra, günümüze değin yazılan bu şiirlerin büyük bir bölümü yüce öndere duyulan saygının, bağlılığın bir ürünü olarak ele alınabilecek olan, şiir niteliği taşımayan «**dize sıralamalarıdır.**» Özellikle ölümünden sonra, her ölüm yıldönümünde yazılan şiirlere dikkatle bakarsak Ata'nın saçlarının sarılığın, gözlerinin maviliğinden, bakışlarının çok keskin olduğundan sözeden, yüceltmenin de ötesinde «ona» bir insan olarak değil de bir «tabu» olarak yaklaşan görüşlerin yansımaları görürüz. Bu uygulama hem şiir, hem de Atatürk adına tehlikeli bir yolu açmış, Atatürk şiiri yazmanın kolay bir iş olduğunu bellek-

lere yerleştirmiştir. Bu sözlerimin en kolay tanıklığını, her 10 Kasım'da dergilerde, gazetelerde yayınlanan şiirler yapabilir:

«Ulu Acı - 2 -

«Lâmbaları söndürüp seni yakıyorum
geceleri
Adını bir döğme gibi işliyorum göğ-
süme
Evrene sığmamışsın şiire mi sığa-
caksın Atatürk

Seni çoğaltıyorum beynimde.
Bir kez daha inanmak ululuğuna
Bulutlar seni çiselerken yüreğimize
her güz
Dört yönde yeşerirken gözlerinin izi
Biz ölmüşüz.

M. Sami Aşar» - Varlık, sayı 729 -

Kolay şiir yazma anlayışının yerleşiminde şiirimizde var olan bir gelenek de etkin olmuştur. Divan şiirinin kalıpcı anlayışının ilginç örneklerini oluşturan «medhiyye» ve «mersiyye» anlatımı çağımızın ozanını da etkiler Atatürk şiirlerinde.

Kurtuluş Savaşımızla adını özdeşleştiren Mustafa Kemal'i anlatan, öven, yücelten nice şiir yazılmış olsa da bunların çoğunun belleklerimizde iz bırakmaması bu etkilenmenin bir yansımasıdır.

Köklü bir şiir geleneğimiz var diye yeri geldikçe övünürüz. Ozan ordularımızın varlığını, şiir işçiliğimizin oluşumuna, gelişimine katkı sayarız. Gelgelelim, divan şiirinin tutucu anlayışı içinde, İstanbul'u «fetheden» bir devlet olarak, çağları belirleyen bu büyük olaydan sözeden bir tek şiirimizin olmayışını pek düşünmeyiz. Büyük ozan Bâkî'nin «demir kuşaklı pehlivanlar»ıyla kişiliğini övdüğü Kanunî için yazdığı şiiri, 2. Abdülhamit için okusek hiç birimiz karşı koymadan

dinler, yeri gelirse «demir kuşaklı pehlivanlarının» gücü üstüne «hezeyanda» bulunuruz 2. Abdülhamit'e... Kasidelerle, gazellerle, sözyunlarıyla övgüler düzme-yi amaç edinen şiir anlayışını bugün ne denli yadsısak da, bizi kültürümüzün de-ğişik yanlarından etkileyecek ve Atatürk için yazılan şiirlerin, Atatürk Şairlerinin doğmasına, özel günlerde yalnız Atatürk için şiir yazarak ozanlıklarını kanıtladıklarını sanan şiir meraklılarının çoğalmasına neden olacaktır... Bu da doğaldır... Ancak doğal olmayan Atatürk'ün ve eylemlerinin, düşüncelerinin «kasidedi» bir şiir anlayışı içinde anlatılamayacağı, «medhiyye» yazıyorum diye «mersiyye» yazıyorum diye «onun» ardından gözü yaşlı ozancıkların doğmasıdır.. Bu uygulama sonunda, «Atam sen kalk, ben yata- tam» tekerlemelerine dek varacak ve u-cuzlatılmış şiir işçiliği yeri geldikçe şiir yoluyla Atatürk'ün hafife alınmasına de-ğin gidecektir... gitmektedir de!... Yine de bu tür şiirlerin değersizliğinin anlaşıl-masının sevindirici olduğu da bir ger-çektir!..

Bu belirlemelerimin yanında yaşamı-nı Atatürk ile bütünleyen Behçet Kemal Çağlar'dan da söz etmek zorundayım. A-ta'nın varlığına, düşüncelerine saf bir i-nanç ve bağlılıkla tutulan bir ozan Çağ-lar... Şiirinde ses ögesini çok iyi kullan-masının getirdiği üstünlükle, Ata'ya olan duygusal bağlıyla daha çok «onu» duygu yanı ağır basan sözcüklerle, dizelerle an-latmayı yeğlemiştir. M. Kemal'in de be-ğenisini kazanan, sofrasında oturan, tek partinin, C.H. Partisinin ilkelerini inançla şiirleştiren ozan, Atatürk, bağımsızlık, ulus, cumhuriyet, devrimcilik, halkçılık, çağdaşlık gibi sözcükleri şiirlerinde slo-ganlaştırarak bizlere aktarmış ve «resmî şair» kimliğiyle şiirimizde «Onuncu Yıl Marşı»nın da ozanlarından biri olarak ta-nınmıştır:

«Asırlarca

Ufkunda doğacağım, ufkunda bataca-
ğım;

Asırlarca yazsam hep seni anlataca-
ğım!

Giyeceksem sayende bir gün deha
tacını

«İstersen çiğnel» diye önüne ataca-
ğım...»

B. K. Çağlar

Atatürk şiirleri ara başlığı içinde he-men aklımıza Atatürk için şiirler yazan-lardan söz etmek geliyor.. Elimizde uzayıp giden ozan adları 250 yi aşıyor.. Ancak yukarıda belirlediğim gerekçelerle bu ed-ların çoğuna ozan demek çok zor.. Hele hele Atatürk için hepimizin bildiği gerçek ten güzel şiirlerin ve şiir yapıtlarının dı-şında daha nice yapıtı ve ozan adını iyi bir çalışma olan Muzaffer Gökman'ın «A-tatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografya-sı»nda bulabiliriz. Bu aktarmam, bir ko-laya kaçıştan çok, birbiri ardına sıralane-cak olan yüzlerce adın tutacağı yer du-rumunu düşünmemizden de kaynaklanı-yor...

Bu bölümün sonunda Enver Naci Gökşen'in Türk Dili dergisinin 183. sayı-sında -Aralık/1966- yazdığı «Atatürk İçin İlk Şiirler» başlıklı çalışmasına yeni ek-lemeler yapıp örneklerle geçeceğim..

Şiirimizde Atatürk'e yazılan ilk şiir-leri saptamayı amaçlayan yazı, amacıyla ilginç.. Ancak yazarının da belirttiği gibi yeterli değil.. Özellikle Anadolu basını iyi taranmadığı, bugün sözlü kaynaklara değin inen kimi Atatürk şiirleri derlenip yayınlanmadığı sürece bu konu ilginçliği-ni ve eksikliğini koruyacaktır... B. Kemal Çağlar'ın da Türk Dili dergisinin 86. sa-yısında (Kasım-1958) sözettiği «Türk Şii-rinde Atatürk» olayı araştırmacılara hâlâ a-çık bir konu... Konunun en özgün yanı da büyük önderin adının daha 1. Dünya Savaşından başlayarak şiirlerimizde, tür-

külerimizde yer almaya başlamasıdır. Kurtuluş Savaşı öncesinde tanınan M. Kemal, savaşla birlikte hem halk şiirinde, hem de çağdaş şiirde yerini alacaktır... Mehmet Emin'in dizelerinden, Yusuf Ziya'ya, Faruk Nafiz'e ve bugün adı unutulmuş, yaşadıkları günlerin «büyük millî şairi» olarak tanıtılmış nice ozan bu sıralamaya katılabilir, Atatürk şiirleri olayını yeniden değerlendirmemize katkıda bulunabilir, yönlendirebilir, bilgilerimizi de güçlendirebilir...

İşte bu adlardan bir kaç; Baha Kâmil Çileli, Fuad Hulûsi, Necmeddin Sahir, H. Rüşdü, Server Ziya, Moralizade Rifat Ahmed ve Türkoğlu takma adlı bir ozan ve ozanlar... Bu ozanlardan Baha Kâmil'in Yeni İnci ve Güler yüz dergilerinde (1. sayı, Haziran-1922) şu şiirleri var: İzmir'im -s.1-, Kuzu ile Çoban -s.2-, Paşamıza Bayram Tebriği -s.4-, ve Güler yüz dergisi'nin 56. sayısında Mayıs 1922-Edirne'den Anadolu'ya - Güler yüz, s. 49-, Zafere Doğru - Güler yüz, s. 55-, Mehmed Çavuş'dan Papulas'a - Güler yüz, s. 57- daha nice «taşlamasıyla» birlikte yer alıyor.

Günümüze ilginç bir örnekleme örneği inancıyla «Paşamıza Bayram Tebriği» (Ramazan Bayramı-E.S.) adlı şiirini birlikte okuyalım:

«Bak şu arslan kumandana, ne heybetli bakıyor,
Gözlerinden çıkan ateş şimşek gibi çakıyor,
Bu bakışlar düşmanların yüreğini yakıyor;
Azmi ile, tedbiriyile cepheleri yaracak;
Düşmanları çiğneyerek tâ İzmir'e varacak!
(Güler yüz)de kutlularken Paşamıza bugünü,
Pek yakında Şen İzmir'de yapmak ister düğünü.
Ulu mevlâ gösterecek inşallah o

günü,

Ahfad seni münci diye yad edecek
ey Paşa!
Azmin ile, iradenle, aklın ile çok
yaşa! Baha Kâmil»

1922 li yılların heyecanı içinde çoğu şiirin, türkünün marş olarak bestelenmesine uyularak, bu şiir de Girdi Ahmed Cemaleddin Beğ tarafından bestelenmiştir.. Kurtuluş Savaşı içinde doğan birçok şiirin kusurlarını taşıyan ve marş olarak bestelenen bu şiirlerin halkımızın belleğinde kalmadığını biliyoruz..

Sonuç

Gerek Kurtuluş Savaşını, gerek bu savaşın önderi Mustafa Kemal'i, savaşın halkımızı anlatan şiirlerin niceliksel çöküşüne karşı niteliksel yönden yetersiz kaldığını belirtmek zorundayız. Özellikle duygunun şiiri olarak tasarlanan bu konular, şiir içinde konu olarak çok kolay «sömürülmüş», övgülere, ağıtlara dönüşen, bu yapıları içinde bile «orta» bir düzeye varamayan şiirler olarak karşımıza çıkmıştır... Kurtuluş Savaşını konu alan şiirimiz bugün bağımsızlığın ve özgürlüğün şiiri olmaktadır. Tıpkı başlangıçta olduğu gibi...

Şiirini bakış açısıyla, konu birikimiyle ve öyküleme içinde, şiir dilinin ustalığını konunun duygusallığı ile çok iyi kaynaştırabilen ozanlar değerlendirilmemizi oluşturan şiirlerde başarılı olmuşlar, destan şiirleri yaratmışlardır:

«Edirne'den Ardahan'a kadar boz katı üveyiklerin üstünde uçtuğu bir top-rağın» türküsü, «buğday konuşulan bir Mustafa Kemal sofrası»yla birleşir, «Maraşta gün öfkenin günü olur», «Mustafa Kemal'in halk ordusu köylü askerleriyle solgun bayrağını dikerler Anadolu'nun Duatepe'ye» ve «Dörtinala gelip Uzak Asya'dan bir Kayserili nefer halkıyla beraber İzmir rıhtımından Akdeniz'i seyreder»....

SAVAŞAN ŞİİRLER...

İleri hep birden ozanlar, ileri/Halkla birlik, ateşi ve suyu aşın/Lânet olsun artık düşürenlere/Elinden bayrağını halkın/Lânet, tembellik ya da korkudan/Dökülüp yolda kalanlara/Halk terlerken, savaşıırken, acı çekerken/Gölgede yan gelip yatanlara...

Sandor Petöfi

(19.cu Yüzyıl Ozanlarına)

Özgürlükçü Ozan Petöfi, 19.cu yüzyıl ozanlarına çağrıda bulunuyor. Neden?... 19.cu Yüzyıl, Emperyalizmin azmanlaştığı ve dünya halklarını birbirine kırdığı zulüm, sömürü ve istilâ yıllarını kapsar. Bu yüzyılın sonu ile 20.ci Yüzyılın ilk çeyreği, Emperyalizmin Birinci ve İkinci Paylaşım Savaşlarına uzanacak olan azgınlık sürecini başlatır. Evren, baştanbaşa sömürü ve saldırı kırbaçları altında kanayacaktır. İşte, Petöfi böyle bir çağda yaşayan ozanın tarihsel görevini vurgulamakta...

Emperyalizmin en azgınlığı, çelik orduların anayurtları ezip yağmaladığı bir dönemde ozanın tarihsel görevi, şiirin o çağlar öncesinden gelen efsanevi devrimci gücünden ileri gelse gerek...

«...Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki sosyal mücadeleler tarihinin bugünkü aşamasında, sanat ve edebiyat da kendi has kaynağına ve varoluşunun maddi özüne uygun bir yükselişte; anti-emperyalist sınırları zorlayıp genişletmiştir. Emperyalist saldırganlığa karşı halkçı direnişlerin öncü müfrezesi göreviyle, ta-

rih sahnesinde yerini almıştır. Bu yer alışıta, en dinamik ve en atak sanat dalı ise doğuş ve gelişim yasalarının özgün kişiliği ile şiiri, göğüs göğüse bir sosyal mücadelenin içinde ve hatta önlerinde izleyebiliyoruz. Bu öylesine bir önde gidiştir ki, sosyal direnişleri hazırlayan, sosyal mücadeleler bayrağına kendisini adanmış toplumların kültür kaynaklarından çıkıp gelmekle açıklanabilir ancak...» (1)

«Bir öncü savaşçı» olan şiir, ulusal kurtuluş savaşlarının en vuruşkan cephe boylarında dövüşmesini pek güzel becermektedir. «Köylere, ormanlara sömürgeciliğin kurbanı olanların beyinlerine sığınarak bütün fırtınalardan sonra da yaşamasını bilen, kurtuluş savaşları sırasında bile yayılmasını sürdüren» (2). zalimle mazlum arasındaki dövüşte tarihsel görevini yerine getirmek için dizelerle silâhlanan şiiri, işte bu yüzden; bazen ulusal kurtuluşçu ozanın haykırdığı bir özgürlük destanı, bazen dağlardaki çeteler için yakılan bir türkü, bazen de şehit olmuş bir ulusal kurtuluş savaşçısına ağıt olarak somutta yaşıyoruz. Şiir bir bakıma en

kutsal işlevini omuzlamıştır bu aşamada. Yaşamın bütünlüğü içinde insanoğlunun günlük yaşantısından kesitler veren aşk, doğa sevgisi, güzellik, sevda dizelerinin anlamı yoktur bu kez. Bu kez şiir, ulusal direniş içindir. Ve şair de ulusal direnişin en ön safında dövüşen bir savaşçıdır.

Ey şair, uğraşma kendi derdinle/Milletin ağlayan ruhunu dinle/Karalar bağlayan bu ay-yıldızın/Uğrunda ölüyor kardeşin, kızın/Ey şair, uğraşma kendi derdinle/Milletin ağlayan kalbini dinle...

**Yusuf Ziya (Ortaç)
Memleket-29 Mayıs 1919**

Halkının esaret altında inleyen kalbini dinleyen şair, İzmir'in işgali üzerine sesini yükseltmekte ve diğer şairleri dövüşe çağırmaktadır. Şairin yurdu, yani Anadolu bir emperyalist saldırıya uğramıştır. Ülkesi sömürülen ve işgal edilen tüm dünya ozanlarının yaptığı ve yapacağı gibi, Türk ozanı da bu kavgada onurunu yerini alacaktır. Yusuf Ziya'nın çağırısına yüzlerce yanıt gelir. Anadolu'nun her yöresinden **kuvayı milliyeye şiiri patlar yürek yürek...**

**KUVAYI MİLLİYE ŞİİRİNE
TOPLU BAKIŞ**

Kurtuluş Savaşında bir çok ünlü şairimizi **ulusal kurtuluş**'tan yana aşk ve bilinçle şiir yazarken görüyoruz. Başta Mehmet Akif, Mehmet Emin (Yurdakul), Ziya Gökalp, Yusuf Ziya (Ortaç), Orhan Seyfi (Orhon), Faruk Nafiz (Çamlıbel), Süleyman Nazif olmak üzere, Kemalettin Kamu, Samih Rifat, Niyazi Tayyip, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Ali Canip (Yöntem), Ali Ulvi Elöve, Rifat Morali, İshak Refet, Enis Behiç, Halide Nusret (Zorlutuna), Besim Atalay, Hicri Goncel, Tahir Karaoğuz, Tunalı Hilmi, Cemil Sena, Mithat Cemal (Kuntay), Neyzen Tev-

fik, Hikmet Recep gibi daha birçok şairler, şiirlerini onur verici bir biçimde anti-emperyalist kavgada etkili bir araç olarak kullanmışlardır (3).

1919-23 arasında yazılmış Kurtuluş Savaşı Şiirleri, olanak bulduğu oranda İstanbul ve daha çok Anadolu Basınında yayınlanmıştır. Bizim saptadığımız 250'ye yakın şiir; Büyük Mecmua, Şair Mecmuası, Nedim Mecmuası, Türk Dünyası Mecmuası, Küçük Mecmua, Genç Kalemler, Dergâh, Anadolu Mecmuaları ile Hadisat, İleri, Açıksoz (Kastamonu), İstiklâl, Memleket, Mizan, Servet-i Fünûn, Haki-miyet-i Milliye, Sebülürreşad, İkdâm, İkılâp, Seday-ı Hak, İzmit, Kocaeli, Edirne Ahali, Yeni Adana vs. gazetelerinde yayınlanarak, mütareke karanlığından ulusal kurtuluşun aydınlığına doğru gittikçe coşan bir heyecan ve içerik zenginliği ile gelişip yaygınlaşmıştır.

Osmanlı Devleti çökerken Milli Edebiyat Akımı içinde, «Vatan, millet, hürriyet» gibi kavramların farkına varan, bir anlamda Osmanlıcı bir milliyetçilikten Türkçü bir milliyetçiliğe doğru geçişin sancılarını taşıyan Türk yazarları ve şairleri, Kurtuluş Savaşı ile beraber sancılarını doğuma dönüştürecek olağanüstü bir toplumsal olayla karşı karşıya kalmışlardır. Şair, bu dönemde cephedeki asker kadar bıçağın sırtındadır. Ya işbirlikçi olacak, ya da savaşacaktır. Savaşıyorsa, verdiği kavganın anlamını bilmek ve benimsemek zorundadır. İşte, Türk şairinin kurtuluş savaşında büyük bir şaşmazlıkla bağımsızlığı savunmasının tarihsel değeri buradadır.

Vatan, emperyalist bir saldırı ile ayaklar altına alınmıştır. Mütareke, İzmir'in ve İstanbul'un işgali... Bu karanlık gö-rünüm şairin vicdanında yankılanıp, şiddetle infilâk eder, Ulsal şiir, ağlamak-tadır...

Vatanda korkulu rü'ya içindeyiz ger-
çek,
Fakat bu çok süremez, mutlaka şa-
fak sökecek.
Ateş ve kanla siler, bir gün ordumuz
lekeyi,
Bu insan oğluna bir şeyn olan Müta-
reke'yi.
Yahya Kemal

Çekemezken o kadar çile-i germ-ü
serdi,
Vatanın derdi unutturdu bana her
derdi,
Geldiğin alem-i balâ ne mübarek
yerdı,
Neye bu Hak-i mezellette perişan
oldum.

Amasyalı Hikmet
Hadisat-8 Mart 1919

Ey İstanbul, şu mukaddes matemi
dinle,
Genç, ihtiyar ağlıyoruz senin der-
dinle.

Aşıkların ağlaşıyor, düşmanların şen,
İssiz mezarlarla doldu her köşen.

Yusuf Ziya
Büyük Mecmua-Nisan 1919

Ey yeşil ağaçlar, çimenli dağlar
Niçin ırmakların öyle şen çağlar?
Duymadın mı hâlâ: Vatan kan ağlar
Evlâdı yastadır, kareler bağlar

Niyazi Tayyip
Karadeniz Gazetesi-Nisan 1919

Kara haberdı, bir ölüm kadar
Ansızın benizler soldu, sarardı
Baktım ki her gözde titreyen yaşlar
Her yüzde İzmir'in matemi vardı.

Faruk Nafiz
Büyük Mecmua-Sayı: 9

Şiirle uğraşan ve yüreğinde yurdu-
nun acısını duyan herkes kaleme sarıl-
mıştır. Yüksek Öğretmen Okulu öğrenci-
si Kemalettin Kami (Kamu) da «Türk'ün
İlâhisi» şiirini yazar (4):

Sarmış matem buraları,
Saz benizli ovaları,
Boynu bükük yuvaları
Sen himaye et, Yarabbi...

Bu şiir, aynı okulda müzik öğretme-
ni olan Musa Süreyya Bey tarafından
bestelenir, notası da 5 Haziran 1919 ta-
rihli Büyük Mecmua'da yayınlanır. Türk-
ün İlâhisi yavaş yavaş okullara yayılır.
Oradan evlere sıçrar. Halk ve öğrenciler
artık bu ilâhiyi söylemekte ve Şair Ke-
malettin Kamu'nun dizeleri sona ererken,
esaret işkencesinin sona ermesi dileği,
dinsel temadan yararlanılarak ustaca iş-
lenmektedir:

Bir gün sabah olur diye,
Katlandık her işkenceye,
Bu felâketli geceye,
Ver bir nihayet... Yarabbi...

Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'nun Balıkesir, Kastamonu, Bolu, Adana ve diğer çeşitli şehirlerinde çıkan basın organları, bir avuç yurtsever ile öğrencilerin ortak eseridir. 1919 ve 20'deki bu basında çıkan yazılar, hep vatan sevgisini ve düşman işgalinin yayılması karşısında duyulan endişeyi dile getirmiştir. Örneğin, Kastamonu Lisesi öğrencilerinden Rodos'lu Bahri Vedat (Alpman), Açıksöz gazetesinde yayınlanan şiiri ile 8 Temmuz 1920'de Bursa'nın Yunan işgaline girişini şöyle yansıtır:

Sen de gittin sen, ey güzel Bursa,
Bizi en gamlı günde terk ettin.
Kalb-i millet müebbeden dursa,
Yeri var matemle Ey Bursa.
Şair yedek subay Yahya Nüzhet ise,

9 Eylül 1920'de ilk sayısı yayınlanan Yeni Adana gazetesinde Çukurova halkına şöyle seslenir (5):

Yâd ile bıraktık güzelim yurdu,
Düşmanlar başına otağlar kurdu
Silâha sarılıp kim karşı durdu?

Bu vatan kurtulmaz, kurban
istiyor,
Bayraklar solmuş, hep al kan
istiyor,

Vatan için ölmeyen yaşamaz bir an,
Bu yurttan daha mı değerlidir can,
Biz Türk değil miyiz, bozuldu mu
kan?

Ulusal Kurtuluş Savaşı bütün şiddeti ile patlak vermiştir. Yunan orduları Batı Anadolu'da ilerlemeye çalışırken kuvayı milliye denilen halk ordusu direnişi yaygınlaştırmakta, öte yandan Mustafa Kemal isimli bir yurtseverin etrafında toplanan ve Batılılarca kemalistler diye adlandırılan bir güç, halk kongreleri toplayarak doğudan batıya tüm Anadolu'yu örgütlemekte ve kurulan örgütü bir halk meclisine dönüştürerek, bu meclise dayalı bir orduyu emperyalizme karşı dövüşe hazırlamaktadır. Bu arada bir çok yurtseverlerle beraber, eli kalem tutan yazar ve şairler de Anadolu'ya geçerek ulusal kurtuluş savaşına katılırlar. Halide Edip, Mehmet Emin, Mehmet Akif, Yunus Nadi ve daha birçokları, yaşanan zaman dilimi içinde Mustafa Kemal Paşa'nın yanında kalemleri ile savaşmak ve daha sonra Cumhuriyet'te Ulusal Edebiyat'ın yaratıcıları olmak gibi bir alinyazısı taşıyarak, binbir güçlük içinde Anadolu'ya geçerler. İlk sıcak kapışmalar Birinci ve İkinci İnönü savaşlarında olur. Sonuç: her iki savaşı da mazlum ulusun ordusu kazanmıştır. Şair, artık tüm gücü ile ordu-suna destanlar yazmaktadır:

Sen ne hakla Türk'ün evine girdin /

Malını mülkünü ateşe verdin / Sana da
yapılsa böyle ne derdin? / Acep yok mu
sende izan Papulas? / O mülkün sahibi
ölmemiş sağdı / Göğsünde imanı bir yü-
ce dağdı / Kollarınız tutan çelikten bağ-
dı / Çözdü o bağları yezdan Papulas /
Silkindi bir kere kahraman ordu / Allaha
sığındı gerildi durdu / Sonra atıldı İnönü'
de, bir yumruk oldu / Kırıldı çürükmiş
kafan Papulas.

Halk Şairi Nedim
Yunan Komutanı Papulas'a
Destan - Hakimiyet-i Milli-
ye - 11 Mayıs 1921

İnönü Savaşları, Türkiye Büyük Mil-
let Meclisi'nde coşkulu oturumlara yol a-
çar. Saylavlar, meclis kürsüsünden ulusal
şiiirleri heyecanla okurlar. Meclis sanki
şiiirin eylem halinde olduğu bir edebiyat
forumudur. Yine bir gün, Bursa saylavı
Muhittin Baha Bey'in Namık Kemal'den
coşkulu dizeler haykırması üzerine, Mus-
tafa Kemal'in kürsüye fırladığı ve Namık
Kemal'in;

Vatanın bağına düşman dayamış
hançerini,

Yoğ imiş kurtaracak bahtı kare ma-
derini...
dizelerini tekrarladığı duyulur. Meclis ne-
fesini tutmuş heyecan içinde kaskatı ke-
silmiştir. Mustafa Kemal devam eder:

İşte bu kürsüden ve bu Meclis-i A-
li'nin Reisi sıfatıyla ve Heyet-i Aliyyeni-
zi teşkil eden bütün azanın her biri na-
mına ve bütün millet namına diyorum ki:

Vatanın bağına düşman dayasın
hançerini,

Bulunur kurtaracak bahtı kara made-
rini...

Ulusal Meclis kükreyerek, başkaldır-
mış ve şiiiri okuyan Mustafa Kemal'i al-
kışlamaktadır.

1921 yılında Ulusal Meclis'te en büyük ve görkemli şiir eylemi, **İstiklâl Marşı**'nın kabul edilmesi sırasında oluşur. O sırada coşkulu dizelerden oluşacak, anti-emperyalist kavga'nın özüne yaraşır bir marşa gereksinim vardı. Osmanlı'dan kalan serhat marşları halkın içinde bulunduğu şahlanışı yansıtmaktan uzaktı. Bu yüzden Millî Eğitim Bakanlığı bir yarışma düzenledi. Çağrıyla Türk şairleri 724 şiirle yanıt verirler. Asıl katılması beklenen Büyük Ozan Mehmet Akif'ten ses yoktu. Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi, Mehmet Akif'e mektup yazarak, sebebini sordu. Ozan «bir şartım var» dedi. «Kazanırsam 500 liralık ödülü kabul etmem». Bu şartın kabulü üzerine Mehmet Akif **Tacetin Dergâh**'ına çekildi ve amaca uygun, zengin dizelerle örülmüş, tam arınan kavga şiirini yarışmaya gönderdi.

12 Mart 1921 günü Halkın Meclisi toplandı. Mehmet Akif'in şiirinin Ulusal Marş olarak kabulünü isteyen birçok önergeler verildi. Başkan önergeleri birleştirerek oyladı ve büyük çoğunlukla kabul edildiğini açıkladı. Birbirleri ile demokratik sürtüşme içinde olan Birinci ve İkinci Gruplar vatanın bağımsızlığı konusunda olduğu gibi Mehmet Akif'in şiiri konusunda da ortak eylem koymuşlardı. Gözyeşartıcı bir dayanışma vermişlerdi. Şiirin ozan tarafından kürsüde okunması istendi. Sırtında palto alacak parası olmayan mütevazî ozan, 500 liralık ödülü Kızılay'a bıraktığını bildirip çoktan kayıplara karışmıştı bile... Bunun üzerine Hamdullah Suphi bey tam üç defa şiiri heyecanla okudu. Her defasında Halkın Meclisi «bir daha.. bir daha...» diye haykırıyordu.

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

(şiddetli alkışlar...)

**Sönmeden yurdumun üstünde tüten
en son ocak.
O, benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O, benimdir; o, benim milletimindir
ancak!**

(sürekli alkışlar...)

**Çatma, kurban olayım, çehreni ey
nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu
şiddet, bu celâl?
Sana olmaz, dökülen kanlarımız sonra
hefâl.
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin
istiklâl.**

(alkışlar... alkışlar...)

İstiklâl Marşı Şiiri, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda yazılmış **Savaşan Şiirler**'in en çarpıcı, en yüce, en dev şiiirdir. Öteki ulusların çoğunun ulusal marşlarından farklı olarak derin bir bağımsız yaşama bilincini yansıtır. Şiir, üstündeki en son ocak tüttüğü sürece tüm yabancı saldırganlara ve emperyalizme boyun eğmeyecek bir halkın başkaldırı bilincini bayraklaştırır. İstiklâl Marşı, pratikte bir isyanın, bir ihtilâlin, mazlum ulusların önderi bir halkın kavgasının destanıdır. Şiirin özünde Türk, İslâm, Doğu, İstiklâl, Anti-Emperyalizm kavramları olağanüstü bir sentezle kaynaşmış ve pençe pençe bir hırsla saldırganın gırtlığına sarılmıştır. Şiir, bu eylemi ile üzerinde tartışılmayacak kadar şanlı bir devrimci görevi omuzlamış, Halkın Meclisinden cephe boylarına doğru ateşten dizelerini taşıyıp götürmüştür.

İşin ilginç yanı, cephede de hem çarpışıp, hem de şiir yazanlar vardır. Anadolu'nun bir çok bağımsızlıkçı yayın organlarında cepheden gönderilen asker şiirleri dikkati çeker. Sakarya vuruşma-

sından sonra Bolu'daki Dertli Gazetesi'n-
de yayınlanan bir asker şiirini örnek ve-
rebiliriz:

Düşmandan öç alıyoruz, / Cihana ün
salıyoruz. / Sakarya'yı duman sarar, /
Yine yaylım ateş başlar. / Mitralyözler
çoşup tarar, / Erir bütün dağlar, taşlar. /
Kaçışıyor, işte bakın, / Yıldırı kâfir, dön-
dü geri. / Kaçışıyor akın akın, / Kova-
lıyor Türk askeri...

Ulusal Kurtuluş Savaşı Şiiri artık ta-
arruz halindedir. Son savunma savaşını
Sakarya'da yapan ordusunun hemen ya-
nıbaşında 30 Ağustos 1922'ye kadar sü-
recek olan, bütün gücüyle destanlaşma
aşamasındadır:

Değil mi cephemizin sinesinde iman
bir / Sönmeyiz, acı bir, gaye aynı, vic-
dan bir / Değil mi ortada bir sine çar-
pıyor... Yılmaz / Cihan yıkılsa emin ol
bu cephe sarsılmaz.

Mehmet Akif

Sebil-ürreşat - 28 Mart 1921

Bahar olsun olmasın kim görüp de
sevecek? / Oradaki esirler her şeyi unut-
muşlar / Hasretli kalplerinde bir tek ar-
zuları var. / Bahardan bin kat güzel Türk
bayrağını görmek.

Muhittin Baha

Hakimiyet-i Milliye - 11 Nisan 1922

Ey bu yolda sıralanan gazi tepeler /
Siz de koşup gelirdiniz, bilseniz eğer, /
Bilseniz ki: Dumlupınar önünde yarın /
Ayını var hürriyete çarpışanların.

Kemalettin Kamu

İnkılâp Gazetesi-1922

Ağustos yirmi altı / Akşam çöktü
karaltı / ... / Ankaradan yar gelir / Al-
bayrak uçar gelir / Yıldırım gibi ordu /
Ateşler saçar gelir / ... / Siperleri eşt-

Dönemeç 48 - 49/20

ler / Görenler hep şaşılar / Tınaztepe
tutuldu / Afyon'a yaklaştılar...

Neyzen Tefrik
Hakimiyet-i Milliye

Büyük Taarruz büyük bir zaferle so-
nuçlanmıştı. İstila ordusu artık gerisin
geriye, İzmir'e doğru kaçmaktadır. Ve
hemen enselerinde mazlum bir ulusun
yanık nefesi vardır. Bu dehşet verici bir
kovalamacıdır. Hem dövüş alabildiğince
kaynamakta ve hem de Yunan çizmesi-
nin ezip geçtiği köyler alev alev yanıp
tutulmaktadır. İzmir'de yayınlanmakta o-
lan Seda/y-yı Hak Gazetesinin 1 Eylül
1922 tarihli sayısında Rifat Morali'nin
«Geliyor...» (Erhete) isimli bir şiiri yayı-
lanır. Daha sonra Şükrü Erozan ve Udi
Ahmet Bey tarafından marş olarak beste-
lenen, daha sonra plâğa alınan ve Ata-
türk'e okunarak, «Kurtuluş Marşı» olarak
benimsenen, ve Yunanlıların Türk Ordula-
rından kaçarken birbirlerine «Erhete (Ge-
liyor)» diye bağırmasından esinlenen
şiir şöyledir (6):

Genç kızlar ağlamayın / Kalbimi
dağlamayın / Sırma saçlar üstüne / Si-
yah tül bağlamayın / Heybetle geçmiş
başa / Geliyor Kemal Paşa / ... / Sel
gibi coşa taş / Geliyor Kemal Paşa /
... / Ey Paşa... Yüce Paşa... / Milletinle
bin yaşa...

Ve mazlum ulusun öncü savaşçıları,
9 Eylül 1922'de emperyalizmi denize dö-
kerek, İzmir'e girmekte, vadedilen kenti
ele geçirmektedirler. 15 Mayıs 1919'da İz-
mir'in işgali ile başlayan ve Küçük Asya'
nın kuytularından fıskıran bir direniş or-
dusunun pençe pençe dövüşerek, işgal
edilen anayurdunu kurtarması ile devam
eden ulusal kurtuluş savaşı, artık sona
ermektedir. 9 Eylül'de İzmir'e girerken şe-
hit olan bir savaşçının cebinden çıkan
şiir, verilen kavganın özünü bize anlat-

maktadır:

**Yalın kılıç düşmana çalmazsam /
bir başına ordusuna dalmazsam / güzel
İzmir eğer seni almazsam / leşim koksun,
kara toprak almasın...**

Tarih 11 Eylül 1922... İzmir'in burç-
larında Türk bayrağı dalgalanmakta. Ziya
Gökâlp, Küçük Mecmua'da «İzmir'e» şii-
rini yayınladı:

**Alkış, alkış, geliyor arslan... / Yalnız
Türkler değil sevinç içinde / Bayramlar
yapıldı Hint'te ve Çin'de... / Asya illeri
birlik olacak / Düşmana fena dirlik ola-
cak / Yuha... Yuha... Kaçıyor Yunan /
Alkış... Alkış... Geliyor Arslan...**

Kurtuluş Savaşı sona ermiştir. Savaşın
anti-emperyalist özünü kavramış olan şa-
ir, şimdi kurtuluş savaşı ile bağımsızlığı-
nı elde etmeye çalışan diğer mazlum ul-
luslar ile bağlantılar kurmakta, yaşanan
olayın evrenselliğine dikkat çekmektedir.
Ki, herhalde en sonunda yapılacak olan
da budur (7):

**O senin açtığın alevden bayrak /
Hürriyet kızının bir meş'alidir; / Dünyayı
kızartan bu yeni şafak / Erguvan renkle-
rin en güzeldir / Bunun her damlası bir
fenerdir ki / Kırmızı ziyası bugün beşe-
rin; / Çöllerde yol açan bir ülkendir ki /
Kanayan ayakla yürüyenlerin. / Bu par-
lak yıldızı esaretlerinden / Paryalar, fel-
lâhlar selâmlıyorlar; / İrlanda, Sumatra
adalarından / Beyazlar, siyahlar selâmlı-
yorlar.**

**Mehmet Emin
Zafer - 1923**

KURTULUŞ SAVAŞI ŞİİRİNDE GEÇMİŞ ŞİİR AKIMLARININ ETKİSİ VE İDEOLOJİK YÖNELİŞLER

Osmanlı düzeninde 13-14. yüzyıllarda
ortaya çıkıp, 16. cı yüzyılda olgunluğa
eriştikten sonra gittikçe etkisini kaybe-

den ve daha çok etkisi altında kalınan
Doğu sanat anlayışına uygun boy veren,
şiiri yalnızca deyiş ustalık ve güzelliği
ile algılayan, Saray ve çevresince kolla-
nan Divan Şiiri, Tanzimattan sonra bir
saman alevi gücüne kadar düşmüştü. Bu
şiir tutumunun Kurtuluş Savaşı Şiiri için-
deki yerini araştırdığımız zaman karşımı-
za bilinen isimlerden yalnızca Yahya Ke-
mal çıkmaktadır. Bu dönemde Yahya
Kemal'in işgal karanlığını vurgulayan ve
ağdârlı bir dille yazılmış, aruzlu-vezinli
şiirleri vardır. Bu şiirlerin halkı ne ölçü-
de etkilediği ayrı bir konudur.

Divan şiirinin Saray tarafından alabil-
diğine desteklediği dönemde, halkın
içinde halk tarafından destan, ağıt, koş-
ma, semai şeklinde fişkırın geleneksel
Halk şiiri ise, Kurtuluş Savaşı şiirine ol-
dukça etkili olmuştur. Yunus'la, Karaca-
oğlan'la Anadolu'nun içlerinde gür yalın-
ları olan bir yangın olarak etkisini sürdü-
ren Halk şiiri, Kurtuluş Savaşında şiire
ve gerekse ulusal kurtuluş türkülerinin
oluşumuna bir biçim, öz, gelenek olarak
kaynaklık etmiştir.

Kurtuluş Savaşı Şiirimize en etkili
biçimde yansıyan tutum, Millî Edebiyat
akımı olmuştur. Tanzimat ile başlayan ve
vatan kavramının edebiyatımıza girmesi
ile hız kazanan bu akım, Ziya Gökâlp,
Namık Kemal ve Mehmet Emin'lerin et-
kisinde, içinde Türkçü eğilimleri de ta-
şıyarak, Osmanlıcı bir milliyetçiliğe dö-
nük olarak hız kazanmıştı. Bu dönemde
şair, sanat tutumu olarak eski şiir kalıp-
larını kırmakta ve batıdan etkilenecek
yeni şiir kalıplarına yönelmekteydi. İde-
olojik tutumu ise, gerek Makedonya'da ve
gerekse Arap yarımadasında gördüğü si-
yasal gerçekler yüzünden her geçen gün
daha fazla milliyetçiliğe doğru yol alı-
yordu (8).

Böyle bir tarihsel geçmişten kay-

naklanan şiir, içinde Osmanlıcı-İslâmcı, Türkçü - Turancı, Türkçü - Anadoluçu - Kuvayı Milliyeci siyasal görüşleri de ayrı ayrı taşıyarak Kurtuluş Savaşını omuzlayıp götürmüştür.

Kurtuluş Savaşına yalnızca Allah-din kâfirin işgali açısından bakan bir çok şairin tutumuna örnek olarak 24 Eylül 1921 günü Hakimiyet-i Milliye'de Ali Ekrem'in «Türk Askerine» şiirini örnek gösterebiliriz:

Allahüekber, Allahüekber, ey canlı millet, ey şanlı asker / Allahüekber, kurtuldu dinin, Allahüekber, oldun muzaffer / Zulmü ateşle ahın varmıştı arşa, ruhu nüb'ını / Olmuştu mahşerden Allahüekber, mahvoldu gitti...

Türkçü - Turancı ideolojiye inanmış bir kısım şairler ise olayı, ırk-turan açısından ele almışlar ve şüphesiz o dev ulusal kurtuluş hareketinin özünden çok uzağa düşmüşlerdir. 19 Ağustos 1921'de Hakimiyet-i Milliye'de yayınlanan Tunalı Hilmi'nin «Batarya, Ateş» isimli şiirini bu tutuma örnek verebiliriz:

Batarya, ateş / ... / Tam Türk gibi atışı var topumun, topçular / Düşman çatlasın / Toplar patlasın / Turan güneşi / Yoktur hiç eşi / Doğsun o güneş / Batarya ateş...

Kurtuluş Savaşında direnişin özünü yakalayabilen şairler, Emperyalizme karşı en vurucu dizeleri yaratmışlardır. Ki bu şairler, İslâmlık ve Türklük gibi kavramlara da saygılı tutum takınmalarına rağmen ilk planda halkın direnişini yani Kuvayı Milliye'yi ve anti-emperyalizmi şiar kabul etmişlerdir. Bu kesimi yine Türkçü, fakat Anadolu'ya ve Mustafa Kemal'e dönük bir milliyetçiliğin takipçileri ve gerçek anti-emperyalistler olarak görüyoruz. 1922'de Ankara'da dilden dile söylenen Aziz Ulvi'nin «Hınc» isimli şiirini bu ke-

sime verilebilecek tek örnek olarak alabiliriz:

Ey Garp, bu mu medeniyet / Zulme bizden yüz bin lânet. / Şarktan size bin bir nefret / Ey Garp, bu mu insanîyet?..

Bu şiir, Büyük Taarruzdan önce Aziz Ulvi Beyin oğlu Gültekin tarafından Mustafa Kemal'in huzurunda okunmuştu. O gece Mustafa Kemal'in çok heyecanlandığı görüldü ve küçük çocuğa bir altın kol saati armağan etti. Çünkü, şiir işin özünü yakalamıştı ve Ulusal Kurtuluşun önderi işin özünü pek güzel biliyordu.

Ulusal Kurtuluş Savaşı şiiri, içinde taşıdığı bu farklı eğilimleri Emperyalizme karşı ustaca aynı cephede kaynaştırmış ve kavga tutucu yurtseverlerin ilerici yurt severlerle omuz omuza bir ortak şiir savaşımı şeklinde destanlaşmıştır. Zaten en akıllı tutum da bu olacaktır. Attılâ İhan'a göre ulusal kurtuluşa damgasını vuran Mustafa Kemal şunu yapmaktadır: «İççe üç büyük eylemi var: emperyalizme karşı kurtuluş savaşı, padişaha karşı demokratik devrim, toplumun ümmet aşamasından millet aşamasına dönüşümü» (9). Böyle bir süreç içinde ilerininin, milliyetçinin, islâmcının ve tutucunun omuz omuza emperyalizme karşı savaşmaları ve bir çok iç sorunları aşama aşama ileri dönemeçlere bırakmalarından daha doğal ne olabilir?

İşte, Kurtuluş Savaşı şiiri de, tıpkı toplumsal ve siyasal yaşamdaki genel tutuma uygun biçimde tüm anti-işgalci özerleri içinde kaynaştırmış ve anti-emperyalist kavgayı bayraklaştırmıştır.

HALKIN DİLİNDEKİ ŞİİR : ULUSAL KURTULUŞ TÜRKÜLERİ

Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında yaşamın içinden fıskıran halk türküleri, hağimsizlik özlemini dilden dile götürerek yaygınlaştırmış ve direnişi bayrak bayrak

dalgalandırılmıştır. Bu halk türkülerinden bazıları, Kurtuluş Savaşını yönetenler tarafından beğenilerek, savaşan askerî birliklere de benimsetilmiştir. Bunlardan Şair Samih Rifat'ın İzmir'in işgali üzerine yazdığı ve 31 Mayıs 1919'da İleri gazetesinde yayınlanan şiiri şöyledir (10):

**İzmir Türk'ün anayurdu
Vermez onu Altın Ordu
Düşman İzmir'e girerken
Bütün millet ağlıyordu**

**Aydın, Aydın, güzel Aydın
Ah... bir kerre kurtulaydın...
Korkma benden ayrılmadın
Bekle geleceğim yarın.**

Samih Rifat, «Aydın Türküsü» isimli bu şiirini gazeteye gönderdikten sonra Kuvayı Milliye'ye katılmış ve Antalya yolu ile Anadolu'ya geçmiştir. Şiir, Mustafa Kemal tarafından da okunarak beğenilmiş ve daha sonra bestelenerek Ulusal Meclis'in önünde her ikinci vakti ben de eşliğinde çalınıp söylenmiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında yakılmış halk türkülerinin çoğu, öyküleri dilden dile anlatılan ünlü kuvayı milliyeciler için söylenmiştir. Bunlara birkaç örnek verebiliriz:

**Ne olmuş bu dağlara, ne olmuş? /
Çiçekler bütün solmuş / Gökçen Efe şehit olmuş /
Analar kara bağlasın / Kızıl Elma kızanları /
Gökleri tuttu şanları / Kovamazsak Yunanları /
Analar kara bağlasın /
Yavuklu kızlar ağlasın...**

Ishak Refet

Müfrezenin Türküsü-9 Ekim 1919

**Şu dağları oydular / İçine çete koydular /
Yörük Ali'nin adını / Hazreti Ali koydular /
Vay gidinin efesi / Efelerin efesi /
Şu dalmadan geçtin mi? / Soğuk sular içtin mi? /
Efelerin içinde / Yörük de Ali'yi seçtin mi?...**

Batı Anadolu

**Kuvayı Milliye Çeteleri
Yörük Ali Türküsü-1919**

**Sürerim sürerim gitmez kadana /
Fransız kurşunu değmez adama /
Benden selâm olsun nazlı anama /
Analar da böyle aslan doğurdu /
Uyan Şahin uyan, gör neler oldu /
Sevgili Antebe düşmanlar doldu...**

**Antep Direnişçileri
Şahinbey Türküsü - 1920**

Türk Halkı, Güney Doğu direnişinin efsanevi kahramanları Şahinbey ve Karayılan için dört-beş tane daha türkü yakmıştır. Türkülerle Kuvayı Milliye kahramanlarının öykülerini cepheden cepheye, dağdan dağa, bölgeden bölgeye iletmek, ulusal kurtuluş savaşımızın önemli bir moral gücünü oluşturmuştur. Vuruşkan bir ulusal kurtuluş heyecanını taşıyan bu türküler, dövüşün patladığı bütün bölgelerde oldukça yaygın biçimde boy vermiştir. Bu bakımdan Ulusal Kurtuluş Savaşımızın, «Savaşan Türkülerinin» ciddi bir dökümünü yaptığımız zaman, Karayılan'dan Maraş kahramanı Sütçü İmam'a, Kadın savaşçı Kara Fatma'dan Antep kahramanı Arslan Bey'e kadar tüm direnişçilerin halkın bağrında türküler yolu ile yaşamış olduğunu göreceğiz. Bu türkülerden bazılarının hâlâ dağlarda köylüler tarafından tekrarlanır olması ilginçtir.

Yine Güney Doğu Kuvayı Milliye çetelerinde söylenen Bozan Türküsü, Urfa direnişinde Fransızlara kök söktüren 14 yaşındaki Bozan adındaki bir savaşçı için yazılmış şiirden kaynaklanmıştır:

**Şebeke dağından indim dereye /
Atılıyor bombalar, bilmem nereye? /
Türk çeteleri dönmez geriye /
De yürü, yürü Bozan yavrum yürü /
Vursun, kırsın Fransızları arslanım yürü...**

Dağlarda ve çeşitli cephelerde çarpışan çetelere ve düzenli ordu birliklerine yakılmış bir çok ulusal kurtuluş türküleri de vardır. Bu türküleri çeteciler ile askerî birlikler savaş boyunca omuzomuz söylemişlerdir.

Kolumu salladım toplar oynadı /
Kara taş içinde çete kaydandı / Yaşasın
Urfa'lılar, teslim olmadı / Di yürü yürü,
kumandanlar yürü / Çetelerin gidiyor,
dönüyor geri...

Urfa'lı çeteler

.....
Gide, gide gitmez oldu dizlerim /
Ağlamaktan görmez oldu gözlerim / Naz
lı yare geçmez oldu sözlerim / Git oğ-
lum git servi boyun göreyim / Al bayra-
ğa seni şehit vereyim...

Askerî Birlikler Türküsü
1919//20/21

.....
Ankara'nın taşına bak / Gözlerimin
yaşına bak / Yunan bizi esir aldı / Şu
feleğin işine bak / Pek şanlıyız...

Ankara Türküsü - 1920
(30 Ağustos zaferine kadar
cephedeki askerlerce söy-
lenmiştir)

.....
İzmir dağlarında çiçekler açar / Altın
gümüş ova sırmalar saçar / Bozulmuş
düşman yel gibi kaçar / Kader böyle
imiş ey dertli anam / Yaşa Mustafa Ke-
mal Paşa yaşa / İsmi yazılacak altın-
dan taş...

İzmir Türküsü-1921

Halk tarafından yaratılan, halkın
içinde yaşayarak, serpilip güzelleşen ve
bayraklaşan bu şiiirler, Ulusal Kurtuluş
Edebiyatımızın şanlı sayfalarını oluşturu-
r. Türkü, marş, şarkı, ağıt, koşma bi-
çiminde halkın içinde, halkla beraber söy-
lenen ve bağımsızlık direncini çelikleştiren
bu şiiirlerin, halk şiiiri geleneklerini de

sürdürmesi dikkat çekicidir. Örneğin:

Yol üstünde ağca mezar
Yelin eser yasin tutar
Öldürmüşler seni oğul
Kır atın bak gemsiz gezer

Çatal tepenin arası
Azgın yiğidin yarası
Çatlayıp da ölmemiş mi
Molla Kerim'in anası

Fransızların Adana'yı işgali sırasında
Aladağ Kuvayı Milliye Çetelerinde çarpışan
Molla Kerim adındaki bir savaşçı, bir
baskın sırasında şehit düşer. Oğlunun a-
cısına dayanamayan enası «Molla Kerim
Ağıdını» düzer ve bu ağıt giderek tüm
yöre halkının dilinde bir bağımsızlık öz-
lemi olarak hayata geçer. Ağıdın o yöre-
nin geçmiş halk şiiiri kaynaklarına yaslan-
dığı görülmektedir.

Anadolu Halkının tüm folklorik özel-
liklerinin ve halk şiiiri geleneklerinin can-
lı renklerini taşıyan Ulusal Kurtuluş Tür-
küleri, ne yazık ki, günümüze kadar bir
sınıflandırmaya tabi tutulmadığı için, bir
kısmı halkın belleğinde yılların etkisi ile
aşınmış ve yok olmuştur. Bu konu Halk
Bilimi Uzmanlarının ilgisini beklemektedir.

SAVAŞAN ŞİİRE CUMHURİYET DÖNEMİNDE NE OLDU?...

Ulusal Kurtuluş Savaşı Şiiiri, tüm o-
larak bir bütünsellik içinde ele alındığında
şaheser bir destan olarak tanımlanabilir.
Çünkü bağımsızlık savaşının tam
göbeğinde zalimle mazlumun dişe diş
birbirleriyle pençelediği bir tarihsel kesit
içinde yazılmışlardır. Hem de mürekkebi
kan olan kalemler... Attılâ İlhan, şaheser
şiiir'i şöyle tanımlıyor (11):

«...Sosyal, tarihi ve millî bir proble-
me yanaşan şairin eseri, ne vakit şaheser

ser olur? Önümüzde iki yol var. Birincisi şu: Acaba o şair, o sosyal, milli ve tarihi problemi ne türlü anlamıştır; o problem ne tarafından, nasıl yaşanmıştır; ele alış sosyal bakımdan, tarih ve bilim yönlerinden doğru mudur? İkincisi ise şu: Acaba şair yaşadığı bu büyük, bu milli ve tarihi ve sosyal problemi ona en uygun düşen estetik biçimine sarabilmiş midir? Şiirlerinde yeni bileşimler yapabilmiş midir? Öyle biçim arasındaki harmonie'yi kurabilmiş midir? Demek ki şairin bir kere sağlam bir tarih görüşü olacak. Yanısıra sağlam bir destan anlayışı olacak. Daha sağlam bir estetik yapısı olacak. Bunlara sahip olması da yetmez. Ayrıca yeni ve güzel olacak. Yaratıcı olacak. Ancak bunların sonucunda ortaya çıkarsa bir şaheser çıkar...»

Sosyal, tarihi ve milli bir problem olan ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞI'na Türk şairi BAĞIMSIZLIK'tan yana olarak yaşamıştır. Olayı ele alış, sosyal bakımından, tarih ve bilim disiplinleri açısından doğrudur. Ve şair olayı yaşayarak ve de dövüşerek şiirini yazmıştır. Geçmişinden gelen tüm şiir geleneklerini ustaca kullanarak, tarihsel zaman dilimi içindeki olaya uygulamış ve ulusal harmoniyi yaratmıştır. Belki de, ulusal harmoniyi yaratan ilk mimarın kendisi olduğunu bilmeden bunu yapmıştır, ama diyalektik açıdan bir sömürge ulustan bir ulusal şiir çıkarma şerefi sadece ve sadece ona aittir. Kurtuluş Savaşı ozanı olmasa idi, acaba Cumhuriyet dönemi ulusal şairi olur muydu? Şüphesiz, kurtuluş savaşı ozanı, Osmanlı'nın son döneminde eyleme geçen Milli Edebiyat ile Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı arasındaki anlamlı bir köprüdür. Ve de en çarpıcı özelliği şudur: Bu köprünün üzerinde emperyalizme karşı o dövüşmüştür.

Peki, göğsünde İstiklâl Madalyası'nı

taşıyan kurtuluş savaşı şiiri, Cumhuriyet döneminde de bağımsızlıkçı eylemine aynı hızla devam etti mi?... Bu soruya **Kemalist İhtilâl**, kurtuluş savaşı bittikten sonra da anti-emperyalist, bağımsızlıkçı ve devrimci tutumuna aynı hızla devam etti mi şeklinde yeni bir soruyla yanıt verilebilir. Hiç şüphesiz, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının ürünleri, Meşrutiyet öncesi ve sonrası Millî Edebiyat Akımı temsilcisi olmuş ve Kurtuluş Savaşı'na katılmış, yeni devletin ve toplumun yaratılmasında Mustafa Kemal'in yanında yer almış yazar ve ozanlar tarafından üretilmiştir. Falih Rıfkı, Yakup Kadri, Halide Edip, Ruşen Eşref, Ziya Gökalp, Mehmet Emin bu eylemde ön safta gözükmüşlerdir. Mehmet Akif ile Yahya Kemal ise ayrı nedenlerle Cumhuriyetçi doğrultunun dışında kalmışlardır. Bu dönemde şiir, toplumsal öğelerinden hızla soyunarak, bir eski kaside ve mersiye geleneğini sürdürerek, tek amaç olarak Atatürk'ü övme hedefine yönelmiştir. Bu gelişim onu Kuvayı Milliye özünden arındırmış ve giderek yoz bir tekrarın aracı haline getirmiştir. Bu yüzden Emperyalizme karşı tarihin en büyük ilk kavgasını vermiş olan Mustafa Kemal'in sağlığında onun için yazılan şiirler ona yaraşır bir özden yoksun olmuş ve **mavi göz, sarışın saç** tekrarında takılıp kalmıştır. Halbuki bu dönemde, savaştan şiirin devamı, yeni bir anti-emperyalist boyutta, mazlum halkın ulusçu ve halkçı yöntemlerle uygarlık başkaldırısını kamçılacak, yeni ve özgün bileşimlerle bu kez **uluslaşma** sürecini, halkçı ve devrimci bir temele oturan dizelerinde özümleyecek bir şiir olmalıydı. Olmadı...

Atatürk'ün ölümünden sonra, Edebiyatımızda **ulusal bileşim** yapabileme kıvılcıkları gittikçe söndü. Tek Parti Döneminin partiden emir ve maaş alan ede-

biyatçıları, zorla topluma sokuşturulan Latin - Yunan Edebiyatı Klasiklerini benimseme stratejisini de yedeklerine alarak, Kurtuluş Savaşı edebiyatının çağdaş dönüşümü olacak halkçı ve ulusal bileşimci, anti-emperyalist çizgiden oldukça uzaklarda edebiyat yaptılar. Ta ki, Nazım'ın, Dağlarca'nın, Ceyhan Atuf'un, Külebi'nin ve Şükran Kurdakul ile Attilâ İlhan'ın **ulusal kurtuluşu** arayan toplumsal ve ideolojik çizgi üzerinde **şiir serüvenlerinin** toplumu sarmalamasına kadar.

Cumhuriyet dönemi şiirini eleştirmek beni, bana verilen konunun dışına itmekte. Yalnızca şu kadarını söylemek istiyorum: Türkiye'mizde, güzelim Kuvayı Milliye yatağı şanlı anayurdumuzda **kurtuluş savaşı** geleneğimizin devamı için şiirimiz ne hazırlık yapmaktadır? Bu soruya ben değil, Atatürk Yılı'nda Büyük Atatürk Şiir Yarışmasında ödül kazanan Ali Yüce «Dersimiz Bağımsızlık» şiiriyle yanıt versin (12):

Bir sabah / Hiç ummadığınız bir sabah / Kucağımda binlerce güneş / Kapınızı vuracağım / Duran saatlerin ibresi / Dönmeye başlayacak / Benim halkım / Barışın özgürlüğün anası / Tohumla süt kardeş / Toprakla yaşıt sevdası / Sopasıyla ordular kovalamış / Cepheler yarmış kağnısıyla / Büyüdükçe güzelleşmiş kavgası / Destan olmuş efendiler / Ben ulusumun halkımın oğlu / Mustafa Kemal Atatürk / Savaşta asker barışta öğretmen / Okulumuz halk okulu / Dersimiz bağımsızlık efendiler / En güzel

dersimizdir bağımsızlık / Anladık mı efendiler...

NOTLAR :

- 1) Tekin Sönmez - Kurtuluş Hareketleri ve Direniş Şiirlerinin Kaynağı - Yansına Dergisi 36, Aralık 1974.
- 2) Amilcar Cabral - Bağımsızlık Savaşında Kültür Etkeni - Görüş Dergisi 6, Kasım 1973.
- 3) Enver Behnan Şapolyo - İstiklâl Savaşı Edebiyatı Tarihi.
- 4) Prof. Dr. Nejat Göyünç - Milli Mücadele Devri Heyecanı, S: 9.
- 5) Ömer Sami Coşar - Milli Mücadele Basını, İstanbul, S: 73.
- 6) Yeni Asır Gazetesi, 9 Eylül ilâvesi - 1976.
- 7) Konur Ertop - Türk Edebiyatında Emperyalizmle Savaşım, s: 39.
- 8) Yeşar Nabi, Türk Şiiri - Şükran Kurdakul, Çağdaş Türk Edebiyatı (Meşrutiyet Dönemi - Muzaffer Reşit, Vatan Şiirleri Antolojisi.
- 9) Attilâ İlhan - Sanat Olayı, Şubat 1981.
- 10) Erol Toy - Türk Gerilla Tarihi, s: 174.
- 11) Attilâ İlhan - Gerçekçilik Savaşı - s: 171.
- 12) 8 Mayıs 1981 Atatürk Sanat Şöleni - Atatürk Kültür Merkezi, İzmir.

HALK ŞİİRİNDE KURTULUŞ SAVAŞI

Anadolu insanı nice destanlar yaratmış bu topraklarda. Ne zaman toplumu ilgilendiren bir olay olmuşsa, hemen türkü-olmuş dillerde. Olay geçmiş, gömül-müş tarih sayfalarına ama, türküsü söy-lene durmuş yıllar yılı. Gurbetteki sevgili, cephedeki oğul türküyle yaşamış yan-daşlarıyla. Tüm türkülerimiz hep böyle değil midir? Yemen çöllерinin sıcaklığı kadar sıcak.

Hele bu olay, Ulusal Kurtuluş Sava-şı, bir halkın var oluş, ulus oluş, özgür ve bağımsız yaşama savaşı olursa, türkü bir başka, söz bir başka olmaz mı? Ol-muş da... Yaşam şiir olmuş ağızlarda. Sadece ağızlarda mı, elde oya, başta yemeni, kilimde desen oluvermiş bu kut-sal olay.

Antep, Urfa, Adana, Maraş dövüşür-ken, Ege'de efeler dizlerini daha hızlı vurmuş taşlara, horon daha hızlı oynan-mış Karadeniz'de. Dadaşlar daha gür se-siyle atmış narasını. Destanını yazmış kurtuluşun halk. Ozanın sazında ezgi di-linde türkü olmuş savaşın tüm yönleri; acısı, sevgisi, kurtuluşu.

Kurtuluş Savaşı sonrası yazılan ro-manlar, öyküler, şiirlerden önce halk yaz-mış destanını kurtuluşun. Yaşarken tür-küleştirmiş, şiirleştirmiş kutsal olayını.

«Dövüşen Antep yiğitleri savaşa şö-y le gidiyordu. Türkülerin yalımında gidi-yorlardı.

**Sürerim sürerim gitmez gadana
Düşmanın kurşunu değmez adama
Benden selâm söyle garip anama
Oğlum gelir diye yola bakmasın**

Dövüşü kutsaldı. Ve bu türkü can kadar yücedir. Bir Alman şairi diyor ki: «En güzel şiir olaylardan çıkan, olayların yarattığı şiirdir.»

Atatürk üstüne, Kurtuluş Savaşı üs-tüne çıkan türküler de çoğu zaman çiğ-nenmiş yurt parçalarından çıkıyordu.» (1).

Sıcak Antep'in sıcakkanlı yiğitleri, bir Karayılanla, Şahinbey'le başlatırlar düşmana karşı savaşı. Karayılan destan-laşır, Şahinbey ağıtlaşır dillerde:

**Şahin bey kavgada ilk kurban oldu
Kâfirin ordusu Anteb'e doldu
Analar bacılar saçını yoldu**

**Uyan Şahin uyan gör neler oldu
Sevgili Anteb'e düşmanlar doldu
Uyan Şahin uyan uyanmaz mısın
Diz çöküp düşmana dayanmaz mısın
Al kızıl kanlara boyanmaz mısın**

**Uyan Şahin uyan gör neler oldu
Sevgili Anteb'e düşmanlar doldu
Şahini sorarsan otuz yaşında
Süngüyle delindi köprü başında
Çeteler toplanmış ağlar başında
Uyan Şahin uyan gör neler oldu
Sevgili Anteb'e düşmanlar doldu**

(2)

Sevgilidir Antep. Candır yurdun her parçası. Antep'in sıcaklığı kadar sıcaktır

yüreklere. Ve düşman bir Antep akrebi kadar saldırgandır. Şahin Bey eğitinde ne de güzel dile gelmektedir olayın acılığı ve açıklığı.

Oğullarını cepheye gönderen analar, nineler bir başka yanını yaşar savaşın. Ama bu savaşta herkes cephededir. İşiy-le, gücüyle, bedeni ve düşüncesiyle. Annenin ağzında söylenen her sözde, yur-dunu savunan oğulları birer melektir. Kut sal bir olayın, kahramanları da kutsallaştırılır.

**Goyun geldi sürüyüden
Evler yandı yeriyinen
Hep melekler harbe gitmiş
Al bayraklı periyinen (3)**

Halk bu, her şeyin yaratıcısı, yarı-cısı. Cephede düşmana karşı, yoksullu-ğa, açlığa, ayrılığa yıllar yılı direnen A-nadolu halkı. Direnmenin en güzelini, en kutsalını Kurtuluş Savaşıyla yapmış. Haklı bir uğraşa girmiş de tüm dünyaya örnek oluşturmuş, emperyalist güçlere karşı. O denli hakça, ve halkça bir savaş-ta, bir bebe ninnisi olabilen bir kutsai-lik. Maraş'a kahramanlık adını yazdıran-lardan birisi Maraşlı Ökkeş. Bu, kutsal savaşta Maraş'ı savunanlar arasında. Be-besi beşikte Maraşlı Ökkeş'in. Babanın elinde mavzer, ananın dilinde ninni:

**Oklavam ekmek dolalı
Yumak yumağa ulalı
Beyaz döşlüğü yamalı
Nenni oğlum nenni nenni**

**Nen çalarsam uyur m'ola
Ak sabaha büyür m'ola
Düşmanları vurur m'ola
Nenni oğlum nenni nenni**

**Unu elekte eledim
Tahta beşiğe beledim
Gâvura ölüm diledim
Nenni oğlum nenni nenni**

**Anam gelir bir yanına oturur
Babası Narlı'dan silâh getirir
Ellik gâvuru da acım yetirir
Nenni oğlum nenni nenni (4)**

Çiğnenen yurt köşelerinden biri de güzel İzmir idi. Ege'de bir yalım, mavi-liklerde martılar suskundur. Dağlarda yan mıştı efelerin ateşi. Ve Konak'da patla-mıştı Hasan Tahsin'in kurşunu. Bu bir olay, bu bir eylem, suskun yüreklere kı-pırtı, dillere söz vermişti. Diller bir tür-küyü yeniliyordu durmadan:

**Şu İzmir'den çekirdeksiz nar gelir
Sırma çepken ince bele dar gelir
Şu gençlikte ölüm bana zor gelir**

**Güzel İzmir Kordonboyu şen
olsun
Seni benden ayıranlar kör ol-
sun (5)**

Annenin ağzında ninni, halkın ağzın-da ağıt olan Kurtuluş Savaşı, ozanın te-linde ezgi, dilinde destan olmuştur. Hal-kın sesi, sözü, sözcüsü olan ozanlar, on-ların dileklerini, özlemlerini sunmuşlardı-her dem.

**Gel beri yurttaşım hasmını tanı
Hesapsız şehitler akıtmış kanı
Alçak düşman bölüşürken vatani
Zaferde öpülen el bizim bizim**

..... (6)

dizeleriyle Kurtuluş Savaşı'nın des-tansı tarihini yazan Aşık Hüseyin Çırak-man'ın sözlerine, Aşık Ali de katılır sa-zıyla, sözüyle;

**Kalbimizde var bir işkil
Derdik vatani kurtarmak müşkil
Kuvayyi Milliye oldu teşkil
Yaşasın kongremiz var**

..... (7)

Halk şiirinin kendine özgü anlatımı, insanı saran değişik temleri yeni bir te-mi de sokmuştur şiire. Kurtuluş Savaşı'-

nın muştucusu, savunucusunu işlemeye başlamıştır. Gurbet, sevgi, ayrılık, ezilmişlik, sömürü, özgürlük ve bağımsızlık ateşine dönüşmüştür. Ozanın görevi de halkın bu kutsal çabasının yanında olmaktadır. Aşık Veysel'in deyişiyle:

**19 Mayısta parlayan zafer
İptida Samsun'a bastı ayağı
Ne mutlu Samsun'a zafer kapısı
Her an için hatırlarız bu çağı**
..... (8)

Aşık Hasan Devrani'nin dizeleriyle, Anadolu dilinin, söyleyişinin bir bütünlük içinde yansımasıdır Kurtuluş Savaşı.

**Atatürk'ün kongresi
Sivas'ta yükselen sesi
Kurtuluşun ilk müjdesi
Anadolu Anadolu**
..... (99)

Ozanın dilinde halkın coşkusu, umudu yatmaktadır. Silâhın yanına cepheye koşulur şiir. Evrenselleşen bir olayın şiiri de evrenselleşir. Türk dilinin güzelliğiyle süslenen halk şiiri de evrensel bir konuyu işlemeye devam eder. Aşık Suzani'nin dizeleriyle, bir başka yanı gelir dile:

**Nice düşman toplandılar araya
Almağa vatani hep bir sıraya
Paşalar derildi şanlı Ankara'ya
İsmet'le Gazimiz şefimiz bizim.**
**Ordumuz düşmana dedirdi aman
Vatan kan ağlarken oldu şaduman
Çok yaşasın hep çalışkan kahraman
Dağıldı cihana ünümüz bizim**
..... (10)

Emperyalist güçlerin yurdumuzdan kovulması, kurtuluşun gerçekleşmesi halkın dilinde olduğu gibi, ozanın telinde de

coşku ve gururla sergilenmektedir. Çekilen çileler elbirliği ile halkın imecesiyile başarıya ulaşmış, tüm dünyaya özgürlük ve bağımsızlık haykırılmaktadır. Bırakalım, ozan Aşık H. Çirakman'ın dizeleri söylesin bize bu haykırışı:

.....
**Yabancı elinden çok çile çektik
Güçbirliğiyle cepheler söktük
O hayın düşmanı denize döktük
Gökyüzüne savurmuştuk yel gibi**
..... (11)

- 1) Baldaki Tuz - Yaşar Kemal - Cem Yayınları.
- 2) Atatürk ve Kurtuluş Savaşı - Ceyhan A. Kansu - Varlık Yayınları.
- 3) Atatürk ve Kurtuluş Savaşı - Ceyhan A. Kansu - Varlık Yayınları.
- 4) Maraş'ın Ökkeş'in Destanı - Gülten Akın - T.D. Kurumu Yayınları.
- 5) Atatürk ve Kurtuluş Savaşı - Ceyhan A. Kansu - Varlık Yayınları.
- 6) Hoş Geldiniz Erenler - Sevindik Yayınevi - İzmir.
- 7) Ozan Dolu Anadolu - Aşık İhsani - May Yayınları.
- 8) Dostlar Beni Hatırlasın - Ümit Yaşar Oğuzcan - İş Bank. Yayınları
- 9) Gerçek Ozan Susmaz - Hasan Devrani - Hareket Gazetesi yay. İzmir.
- 10) Ozan Dolu Anadolu - Aşık İhsani - May Yayınları.
- 11) Hoş Geldiniz Erenler - Sevindik Yayınevi - İzmir

MEHMET AKİF VE KURTULUŞ SAVAŞIMIZ

Yaşadığımız yüzyılın başlarında, özellikle II. Meşrutiyet sonrası, sarsıntı içindeki Osmanlı İmparatorluğu'na çıkış yolları göstermek savlarıyla belli oranlarda yazın alanına da yansıyan kimi akımların oluştuğunu görüyoruz: Ulusçuluk, İslâmcılık, Batıcılık, Sosyalizm gibi.

Mehmet Akif'in hangi akımın savunucusu olduğunu, sanırım konuyla uzaktan yakından ilgili herkes bilir. Yine de **Safahat**'taki birçok benzerleri arasından rastgele iki alıntıyla onun ulusçuluğa keskinlikle karşı ve İslâmcılığın «inanmış» bir savunucusu, giderek savaşımıcısı olduğunu belirtelim:

«Müslümanlık sizi gayet sıkı, gayet sağlam,

Bağlamak lâzım iken, anlamadım anlamam,

Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?

Fikr-i kavmiyyeti (ulusçuluk fikrini) şeytan mı sokan zihninize?

Birbirinden müteferrik bu kadar akvâmı, (ulusları)

Aynı milliyetin altında tutan İslâmı, Temelinden yıkacak zelzele kavmiyyetti.

Bunu bir lâhza unutmak ebedî haybettir.»

(Süleymaniye Kürsüsünde, 1912)

«Hani, milliyetin İslâm idi... Kavmiyyet ne!

Sarılp sımsıkı dursaydına milliyette.»

(Hakkın Sesi, 1913)

Değerli ozan ve yazarımız Behçet Necatigil, Sözlüğünde Birinci Dünya Savaşı bozgunundan sonra Akif'in «İslâm

Birliği ülküsü»nden cayarak Kurtuluş Savaşına katıldığını (A. Kabaklı ve kimileri de bu görüşte) söylese de; yapıtı da, yaşantısı da, bunun doğru olmadığını, İslâmcı ozanımızın kendi dünya görüşünün deki bir amaç için bu savaşıma katıldığını kanıtıyor. Ama unutmayalım: «Makam-ı Hilâfet»in idam fermanlarıyla, dinsel önder Şeyhülislâm'ın «isyan» fetvası vardır öbür yanda. Cenap Şahabettin, Rıza Tevfik, Ali Kemal, Refik Halit gibileri işbirlikçi İstanbul hükümetiyle bir doğrultuda görüşler ileri sürerler; Yahya Kemal durumu uygun bulunca İstanbul'dan Kurtuluş Savaşı'na yandaş yazılar yazıp, uygun bulmayınca susup, yurt dışına çıkarken; Mehmet Akif'in Anadolu'ya geçip dinsel konuşmaları ve şiirleriyle halkı yüreklendirip direnmeye çağırması bizim için önemlidir.

Akif, Balkan ve Birinci Paylaşım Savaşı'ndan başlayarak sorunu, saplantılı olarak bir doğu-batı sorunu olarak görmüş; batıdan «Hristiyan Emperyalizmini», doğudan «mazlum İslâm toplumlarını» anlamıştır.

«Çanakkale Şehitleri»nde (1919) şunları söylüyor:

«Nerde -gösterdiği vahşetle 'bu: bir Avrupalı'

Dedirir -yırtıcı, his yoksulu ,sırtlan kümesi,

Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yahud kafesil

Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,

Kaynıyor kum gibi... Mahşer mi, hakikat mahşer.

Sen ki, son ehl-i salibin kırarak sav-
letini,
Şarkın en sevgili sultanı Salâhaddin'i,
Kılıç Aslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâmı kuşatmış, boğuyorken
husran...»

Kurtuluş Savaşı'yla ilgili bir şiirin-
deyse (Süleyman Nazif'e, 1921) «Garbın
ebedî gayzı»yla, «Şarkın ezeli fecri»nden
sözüttikten sonra şiiri şu beyitle bitirmiş:

«Saldırda da kırk Ehl-i Salib ordusu,
kol kol,

Dört yüz bu kadar milyon es'r olmaz,
emin ol.»

«Musallat, hiç göz açtırmaz da Gar-
bın kanlı kâbusu,
Asırlar var ki, İslâmın muattal, bey-
ni, bâzusu.»

dizeleriyle başlayan «Şark» (Eylül, 1918)
şiirindeyse:

«Harap iller; serilmiş hânmanlar, baş-
sız ümmetler,

Yıkılmış köprüler; çökmüş kanallar;
yolcusuz yollar;

Buruşmuş çehreler; tersiz alınlar; iş-
lemez kollar;

Bükülmüş beller; incelmüş boyunlar;
kaynamaz kanlar;

Düşünmez başlar; aldırılmaz yürekler;
paslı vicdanlar...»

dan kurtulmak için 'donmuş duyguları üs-
per-tecek tanrısal esinti' beklenmektey-
ken, bir sonraki şiir -ne garip- «Alınlar
Terlemeli» (3 Ekim 1918) adını taşımak-
ta.

Tepki özdeksel temellere oturmayıp,
duygusalılık ve tinsel çıkıştan kaynakla-
nınca, Akif'in «Ehl-i Salib» nitelemesinin
kapsamında değişmeler görülür. Birinci
Paylaşım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin
bağışağı olan Almanya için Akif'in bes-
lediği duygular şunlardır:

«Değil mi bir anasın sen? Değil mi
Almansın?

O halde fikr ile vicdana sahip insan-
sın.

O halde 'Asyalıdır, ırkı başkadır...'
diyerek,

Yabancı tavrı yakışmaz senin fazile-
tine.

Bilir misin ki senin Şarka meyleden
nazarın,

Birinci def'a doğan fecridir zavallıla-
rın?»

(Berlin Hatıraları, 1915)

Yöneticilerinden olduğu Sırat-ı Müs-
takim'de de (1911, sayı 169) şuna ben-
zer satırlar yer almıştır:

«Doğuyu korumak ve uygarlaştır-
mak. Doğuya doğru Osmanlılar ile bir-
likte gitmek, Doğuyu Alman ticaret ve
sanayii için geniş bir dolaşma yeri yap-
mak... İşte kendisini bilen Osmanlı ve Al-
man hükûmetleri için çekici ve büyük
bir program!..»

Akif'in bu korkunç yanlısını anla-
ması için, Birinci Paylaşım Savaşı'nın
sonlarıyla Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın
başlangıç yıllarını beklemesi gerekmiştir.

Daha önceden şu dizeleriyle sömü-
rûye tanık olmuştur oysa:

«Al işte bir günü matemsiz olmayan
Asya!

Sülük benizli vasiler ne emdiler ka-
nını,

Mecali kalmadı artık çıkardılar ca-
nını!

Bütün hezaini Hindin, o muhteşem
yurdun,

Gider de hırsını teskine üç şaki lor-
dun;

Zavallı yerliyi kıtlık zaman zaman
kemirir;

Bu, kan tükürmeye baksın... O, mut-
tasıl semirir!

Hukuk-ı millete hâkim deni bir istib-
dad.

Hayatı, rûhu soyulmuş yığın yığın
ecsad

Verir de hepsini kalmazsa hiç mi hiç
parası;
Damarlarındaki son damlanın gelir
sırası...»

(Berlin Hatıraları, 1915)

Ne ki, dünya görüşünün bağlama-
sıyla, olaya ekonomik (altyapısal) açıdan
değil, Ehl-i Salib - İslâm çekişmesi gibi
dinsel (üstyapısal) bir açıdan bakmak-
tadır.

Akif'in 1921 Şubatında yazıp 724
şiiir arasından birinci seçilerek yine ay-
nı yılın 12 Martında Türkiye Büyük Mil-
let Meclisi'nce ulusal marşımız olarak
kabul edilen «İstiklâl Marşı»ndan ve yi-
ne savaş yıllarında yazılıp Ali Rifat Bey'
ce bestelenip Genelkurmay Başkanlığın-
ca bir genelgeyle orduya dağıtılan «Or-
dunun Duası»ndan başka Kurtuluş Sava-
ş'mızla ilgili üç şiiiri vardır Safahat'ta.

Bunlardan «Süleyman Nazif»e yanı-
tına kısaca değinmiştim. Yunan'lıların
Bursa'yı işgali üzerine yazılan simgesel
«Bülbül» şiiiri (9 Mayıs 1921) yoğun bir
acıyı dillendirirken, kimilerine göre, kendi
bağlamında değerlendirilmek koşuluyla,
'hazin bir zafer'dir de (N.S. Banarlı).
«Leylâ» (Nisan 1922) şiiirindeki «gel ey
Leylâ» diye yana yakıla özlemlerle beklenen
sevgili, işgal altındaki İslâm toprağının
özgürlüğe kavuşmasıdır.

Üç şiiir de mesnevi dizilişindedir.
(Uyaklanış aa, bb, cc, dd... biçiminde.)
Yalın söyleyişlerin yanında pek ağır sa-
yılmayan tamlamalı söyleyişlere de yer
verilmiştir. Aruz ölçüsünün kullanılış ra-
hatlığı (Tanpınar onun 'aruzla iskambil
oynadığını' söyler) dikkat çekicidir. Şiiir-
in bir simge ya da benzetmeye, abartı-
ya, duygu düzeminin yeğnilliğine, bu ara
uyakların etkisine bağlandığı görülür.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın birinci
sıcak evresi yengimizle sonuçlanıp, se-
çimler yenilenip Akif'in umduğunun ter-
sine, Atatürk'ün onca kararlılığıyla top-
lumsal değişim ve devrimlere girişilince
Dönemeç 48 - 49/32

ozanımızda bir düşbozumudur başlar. «O-
nun için en önemli darbe ise, Türkiye
Cumhuriyeti'nin tamamıyla laik bir şekil-
de kurulması oldu. Halbuki 'İslâm dün-
yasının dayanağı' olan Türkiye, idealist
Akif'in de son ümidi idi.» (Kenan Ak-
yüz).

Cevdet Kudret'in saptamasıyla, top-
lumsal değişim ve gelişmelere, devrim-
lere elinden geldiğince katlanmaya çalı-
şırken «Şapka Devrimi»yle kendisinin de
şapka giyme zorunluğuyula karşı karşıya
kılması Akif'in Mısır'a gidip yerleşmesi-
ne yol açar: «Birinci Dünya Savaşı sıra-
sında Sadrazam Halim Paşa'nın 'Müslü-
man vatani şeriatın hâkim olduğu yerdin'
sözünü Sebilürreşad'ın birinci sahifesin-
de en büyük harflerle basıp benimseyen
Akif, böylece, Mısır'ı kendine ikinci va-
tan edinmiş; ağımsız fakat lâik Türkiye
Cumhuriyeti'nde yaşamaktansa, şeriat
kurallarına göre yönetilen, fakat can düş-
manı olduğu İngilizlerin baskısı altında
bulunan o zamanki yarı sömürge Mısır'da
on yıl yaşamış, şeriatlı sömürgeyi lâik
bağımsızlığa yeğ saymıştır.» (Vurgulama
benim, RD.)

Ceyhun Atuf Kansu'ya göre, genel
olarak, «Ulusal Kurtuluş Savaşı, ulusun
ilerici güçlerinin öncülüğünde, emperya-
lizmden, emperyalizmin yerli ortakların-
dan, geri toplumsal yapıdan, tarihin ge-
ride kalmış saatinden kurtulmak demek-
tir. (...) Sömürgeciliğe karşı savaş ba-
ğımsızlık; iç düşmanlara karşı savaş ge-
rici tarih sınıflarının yokedilmesini; geri
toplum yapısına karşı savaş ise devrimi
getirir. Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı ça-
ğımız ulusal kurtuluş savaşlarının kayna-
ğı Türk bağımsızlık hareketi, bu bilimsel
çizgiyi izler.»

Akif'in dünya görüşüne yaslı kurtu-
luş savaşı anlayışında, «geri toplumsal
yapı»yla savaş söz konusu olamayacağı-
na; tersine bu geri yapının daha da ber-
kitilmesine -elden gelse dünya durdukça

sürmesi için her şeyin yapılmasına- çalışılacağına; özeti, 'ulusal' bir kurtuluş savaşı söz konusu olamayacağına göre; onun «terk-i vatan» eylemesinin anlamı açıktır: Doğu dünyası bir Mecnun, İslâm birliği düşüncesi ulaşılmaz bir Leylâ olarak mı kalacaktır!

Akif, Mısır Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Türk Edebiyatı dersleri vermekte, Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmeye çalışmakta, dilediği giyimler içinde ve inancının ana diliyle (Arapça) yaşamaktadır. Ama mutlu mudur? Ne geçer!

«Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var,
Manzûm sayıklar gibi manzûme sayıklar
Zannım, mütekaid-i şuarâdan (emekli şairlerden) olacak ki:
Hiç bir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
Hâlâ ne sakaldan geçebilmiş, ne bıyıktan;
Asârı da memnun görünür köhne kıliktan.
Hicri, kameri ayları ezber sayar
Yirminci asır zihnine sığmaz ne muammâl!»

(Bir Arıza, 1 Ağustos, 1929), gibi dizelerle belki biraz başkalarını da, ama en çok kendini eleştirir acı, kara bir gülmeceyle. Umar bulmaz bir yurtsamaya, siroz da eklenince 'yabancı topraklarda ölmekten korkup' yıllar sonra İstanbul'a döner: ölmeye.

Mehmet Akif'in Kurtuluş Savaşı'mız içerisindeki yeri yansıtılmaya çalışılırken zorunlulukla düşünsel-siyasal konumundan çokça açıldı. Onun yazınsal kişiliği konusunda; «yaşadığı dönemin dil ve beğeni koşullarını aşan kalıcı nitelikte şiirler yazmıştır.» (Ş. Kurdakul) ve «İslâmın şiirinin şairi değildir. İslâmın şiirinin şairi olsaydı, vâiz gibi değil, şair gibi şiirler yazardı.» (Y. Kemal) gibi birbirinden

oldukça ayrımlı görüşlerin bulunduğunu belirtip yazımızı noktalayalım.

KAYNAKLAR

- 1) BANARLI, Nihat Sami/Resimli Türk Edebiyatı, Fasikül: 15, 1978.
- 2) BANARLI, Nihat Sami/Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı, III, Remzi Kitabevi,
- 3) BEYATLI, Yahya Kemal/Eğil Dağlar, Milli Eğitim Basımevi, 1970.
- 4) BEYATLI, Yahya Kemal/Edebiyatta Dair, Yahya Kemal Ens. Yayınları, 1971
- 5) DOĞRUL, Ömer Rıza/Safahat'taki yazıları.
- 6) ERSOY, Mehmet Akif/Safahat, Toplu III. Basım, 1950.
- 7) ERTOP, Konur/Emperyalizmle Savaşım, ABeCe Yayınları.
- 8) KABAKLI, Ahmet/Türk Edebiyatı, III, Türkiye Yayınevi, 1966.
- 9) KANSU, Ceyhun Atuf/Ülusal Kurtuluş Savaşı Üzerine, Türk Dili, Türk Romanında Ulusal Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı, Temmuz 1976.
- 10) KARAALIOĞLU, Seyit Kemal/Türk Edebiyatı, III, İnkılâp ve Aka, 1980.
- 11) KUDRET, Cevdet/Bir Bakıma (Denemeler), İnkılâp ve Aka, 1977.
- 12) KURDAKUL, Şükran / Çağdaş Türk Edebiyatı (Meşrutiyet Dönemi), May Yayınları, Aralık 1976.
- 13) KURDAKUL, Şükran/Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, III. Baskı, Gözlem Yayınları, Nisan 1981.
- 14) MIHÇI, Ali İhsan - Yörük Yaşar/Yardımcı Edebiyat Kitabı III, Eğitim Yayınevi, 1980.
- 15) NECATİGİL, Behçet/Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yayınları, 9. Baskı, Ocak 1978.
- 16) TANPINAR, Ahmet Hamdi/Edebiyat Üzerine Makaleler, Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- 17) TANSEL, Fevziye Abdullah/Mehmet Akif, Hayatı ve Eserleri, Kanaat Kitabevi, 1945.

«KUVAYI MİLLİYE DESTANI» ÜZERİNE

Çağlar boyunca büyük toplumsal olaylar, tarihsel anlamda ileri değişimler çok geçmeden sanat alanında da anlatımlarını bulmuş, utkuların ve onurlu direnişlerin arkalarından yazılanlar kanla, gözyaşıyla bezenmiş destanları oluşturmuştur.

İşte, bizim de geçmişimizde pırl pırl bir dönüm noktası olan Kurtuluş Savaşımız, ulusal çapta kendi iç dinamiğiyle varolmanın haklı niteliğiyle özgün şiirlerle anılacak öneme sahiptir. Çünkü, adına «Kuvayı Milliye» denilen bağımsızlık eyleminin temelinde halkın danışık-sız başkaldırısı yatar.

Alman Emperyalizmi ile kolkola serüvenci istemlerle savaşı körtükleyen İttihatçı Osmanlı Hükümeti, kısa zamanda savaşın yeniklerinden sayılmış, dört cep hede etten duvarlarla çevrilen İmparatorluk toprakları I. paylaşım yengicilerinin yağma ve talanına açık tutulmuştur.

Uzun bir süreden beri ödünsel anlaşmalarla insanlarımızın emeğini ve alınterini sövmürmeyi bilmiş emperyalizm, sömürgelerinin ve kölelerinin sayısını artırmak için ulusumuzun toprak bütünlüğüne fiilen göz dikince, bir avuç işbirlikçiye benzemeyen halktan unutulmaz bir ders almıştır.

Doğaldır ki, Şeyh Bedreddin Ayaklanmasından I. Dünya Savaşımının sonuçlarına değin evrensel boyutlarda şiire kucak açan büyük ozanımız Nazım Hikmet, Kurtuluş Savaşımızın «tırnakla ko-

parılan» o olağanüstü görkemine yabancı kalamazdı. Genellikle, bu konunun şiirimizde nesnel bir bakış açısıyla değerlendirilmemiş olmasının yarattığı üzücü boşluk, usta ozanımızı tarihsel bir görevle karşı karşıya bırakmıştır. O'nun yıllar boyu dört duvar arasında bile geleceğe ışılan aydınlık yüreği, bu kez de bağımsızlığımızın emekçileri için çarpmıştır. Kurtuluş Savaşımızın coğrafyasını da tarihsel-maddeci bir izleyici olabilme-yi başarmış bu usta ozan gözü, aynı başarıyı halkının yaşama kavgasını şiirsel duyarlığa dökerek de gösterebilmiştir. Düşünsel gerçeklikle yaşamsal gerçek-liğin son derecede uyum içinde yansıtılması bizi sağlıklı bir şiire götüren nedenlerin başında gelir.

Kuvayı Milliye Destanı'nı deha iyi kavramak için onu «kurtuluş» olgusunun bütünselliğinden ayrı düşürmeyecek bölümlenmelerle ele almak gerekir.

Gerçekte destanın kendine özgü 7 bölümü vardır. Ve bunlar kronolojik bir sırayla birbirlerine bağlıdırlar. Anlamsal açıdan da örgüsel bağları tavsamayan bu bölümleri bağımsızlık eylemimizin gidişatına göre üç ana bölümde irdeleyebiliriz:

- 1 — İşgal sonrası durum ve savaş hazırlığı,
- 2 — Ulusal direnişten kesitler ve savaş tipleri,
- 3 — Bağımsızlığın kotarılması ve dilekler.

Her üç duruma özgü düşüncelerimizi belirtmeden önce, ozanın «giriş» bölümüne saydığı «Onlar» şiirini anlamının yöntem sorununa ilişkin bir aldırma olabileceğini söyleyebiliriz.

«Onlar» şiiri (1) ozanın kurtuluş savaşına ve dünyanın tüm gelmiş geçmiş savaşlarına hangi açıdan baktığının, sınıfsal dayanaklarla birlikte neden-sonuç ilkesini de kullanarak neyi anlatmak istediğinin kanıtıdır.

«Onlar» şiiri, bir dönemin nesnel şiiriyle ilk kez tanışan şiir okuru için de başlıbaşına bir «anahtar» görevini üstlenir.

Ozanın «onlar» dediği etken «üretici halk»tan başkası değildir. Onlar, üretici özellikleriyle «kayıtsız şartsız» kendilerini yönetmeleri gereken kişilerdir. Durum böyleyken, yerli işbirlikçilerle emperyalist güçler onları çepçevre kuşatmış, bir lokma ekmekleriyle bir karış topraklarına varana değin yaşama hakkına göz diker olmuşlardır.

Dünya genelinde de durum böyledir. Nazım, birkaç kez yinelediği «Destanımızda yalnız onların maceraları vardır» dizesiyle bu saptamaya parmak basar.

Ozanimiz, onlar hakkında hüküm yürütürken, eğrileri de doğruları nyanına koymakta, haklı yakınmalarının acılı görünümünü içinde, kaçınılmaz sevinçlerin muştusunu da duyurabilmektedir.

«.....

**sürülmüş toprağın ve şehirlerin bahtı
bir şafak vakti değişmiş olur»**

(2)

zamansalına değin, onların «toprakta karınca», «suda balık» ve «havada kuş» gibi benzetmelerle anlatılmak istenilen sayısal çokluğu, bilinçlenemedikleri sürece ne yazık ki bir işe yaramıyacaktır. «Yeşil bir ağaç gibi gülen» incelikle, «ana avrat küfreden» katılıkta tipik özellikleri

yansıtılan bu insanların birbirleriyle özdeş olmalarının tek nedeni tutsaklıklarıdır. Ya zincirlerini kırmalarını bilecekler, ya da yaşam boyu «hainin iğva (şaşırtma)sı»yla daha uzun süre sancaklarını elden yere düşüreceklerdir. Buysa yaşamı üretmelerin hesabına bitmez tükenmez bir kahr kaynağıdır. Tutsaklık, ne iğreti, ne yakışsız bir kavramdır onlar için!

«Onlar» şiiri, içeriksel anlamda, tarihsel dönüm noktamızın sis perdesini aralarken, aynı zamanda destan şiirimizin masalımsı yorumundan kurtulmasına yadsınmaz katkıda bulunmaktadır.

İşgal Sonrası Durum ve Savaş Hazırlığı

Kurtuluş Savaşı öncesinin genel görünümünü bir tek dizeyle özetlenebilmektedir destanda:

«Ateşi ve ihaneti gördük» (3)

Doğrusu ya, yine ozanın deyimiyle «kanlı bankerler pazarında» ülkeyi Alman ya Emperyalizmine peşkeş çekenler, işbirlikçi serüvenlerini I. Dünya Savaşı gibi büyük bir paylaşımın hayalperest ortağı olarak sürdürmüşler, halkı ateş hattına çekmekten başka bir işe yaramamışlardır.

İttihatçı saldırgan politikanın uğradığı yenilgilerle «meşru» yurt savunmasının kahramanlıkları, sonunda aynı sonuca bağlanmıştır; İhanet!...

1918 Mondros Antlaşması!... Aldanışlığın silâh bırakımı!... Parsel parsel Anadolu işgal!...

Ateşin ve ihanetin uzmanları, yere göğe sığdıramadıkları o ırkçı düşüncelerinin tutuşturduğu yangından korkup kaçtılar. Sözde yurt sevgilerinin mayası tutmadı. Sinip kalmayı ve yeni efendilerine yamanmayı uygun buldular. Halk ise, yeni emperyalist düşmanlarına aynı öfkeyle bileniyor, karşı konulmazsa, gelecek gün

lerin daha karanlık olacağını fiili işgalin yarattığı görünümle açık ve kesin biçimde gözlemleyebiliyordu. Bu yüzden aşağıdaki yargılar, destan duygusallığından çok nesnel düşünselliği içermektedir:

«.....

**Yaralıydı, yorgundu, fakirdi millet,
en azılı düvellerle dövüşüyordu, fa-
kat,
dövüşüyordu, köle olmamak
için iki kat,
iki kat soyulmamak için.»**
(4)

Emperyalistlere tanınan işgal haklarıyla, kimsenin buna karşı koymaması ikazını en başta üretici halkımız dinlemezken, kendi bağımsızlığı için neyin yapılması gerektiğini elinden geldiğince yapıyordu. Halkın büyük fedakârlıklarla oluşturdukları askersel birlikler, «vergilere ve feodal sömürüye artık tahammülü kalmayan köylülerin» başlattıkları spontane (kendiliğenci) eylemler, yurtsever asker ve sivil kişilerin üstün gayretleriyle birleşince «çoban ateşleri» biçiminde başlayan karşı tepkiler kısa zamanda ulusal bir direnişe dönüştü.

Nazım Hikmet, bu dönemde savaştan güçler hakkında tarihsel maddeci doğruluklar görür. Şimdi okuyacağımız ayrıntılar bize, her savaş gibi kurtuluş savaşımızın da haklı ve haksız ikileminde iki cephesi olduğunu, iki cepheden birine destek olanların belli amaçlar taşıdıklarını, ayrıca açıklamaya gerek bırakmayacak biçimde anlatılır.

«.....

**Eşraf ve âyan ve mütehayyızânın
çoğu**

ve ağalar:

Bağdasar ağadan

**Kellesi Büyük Mehmet ağaya
kadar,**

düşmanla birlik oldular.

.....

Ve bizim tarafa geçenler oldu

Tunuslu ve Hindli kölelerden.»

(5)

Bu dizelerden de anlaşıldığı gibi, «köle olmamak» ve «iki kat soyulmamak» savaşında, dönemin ileri gelenleriyle mevki makam sahipleri tüm «soyluluk» nitelikleriyle işgalcilerin yanında, halkın karşındadırlar. Ağaların da, dış boyundurukla birlik olmasının temelinde aynı neden vardır. «Kandırılmış» Tunuslu ve Hintli kölelerden «bizim» tarafımıza geçenler olmuşsa, bu tavrı son derecede doğal karşılamalı, dünya kölelerinin ortak özgürlük eylemine bir katkı olarak yorumlamalıyız.

İşgal yoğunlaştıkça ve karşı tepkiler elele verip sesini duyurdukça ateşin ve ihanetin çığırından çıktığı gözlemlenir. «İstanbul'un Hali», «Erzurum ve Sivas Kongreleri» şiirlerinde halkın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve umutsuzluklarla, Mustafa Kemal önderliğinde örgütlenen umudun öyküsü konu edinilir.

«İstanbul'un Hali»nde bu kocakent, güzelliğinden dem vurup acılarını görme-
yen gözlere, savaşlara ve yoksulluklara «otağ» olmanın sayısal gerçekleriyle görünür. İstanbul'un işgal sırasında sosyal yaşam ölçütünü merak edenler, aşağıdaki dizelerin doğruluğuna güvenebilirler:

«.....

**Mücevher gibi uzak ve erişilmezdi
şeker,**

**erimiş altın pahasına gaz yağı
ve namuslu, çalışkan, fakir İstanbul-
lular**

**sidiklerini yaktılar 5 numara lâmba-
larında**

**Yedikleri mısır koçanıydı ve arpa
ve süpürge tohumu**

ve çöp gibi kaldı çocukların boynunu»
(6)

İşte, «bir taşına bir Acem mülkü fe-
da edilen» İstanbul'un iç durumu budur.
Nedense, işgalci güçlere bağlı kişiler ve
kesimler yaşamlarından şikâyetçi değiller
dir. Ozanımız bizi şaşırtmıyor, kurtuluşa
karşı bağımlılığı savunanları madalyonun
bir yüzüne, diğerlerini bir yüzüne işliyor.
Böylelikle, soyut İstanbul sevgisiyle gö-
nüllere yalancı şiirler sunan ozanların
tarihsel suçlarını da açığa vuruyor. On-
lar İstanbul'u her zaman çelişkisiz sev-
mişlerdir tıpkı efendileri gibi! O efendi-
ler ki, daha varsıl efendilerle çıkarlarını
çakıştırmışlar, ateşin ve ihanetin vazge-
çilmez aracı olmuşlardır.

İhanetin zaman zaman kılık değiştir-
diği, düşünsel yanılışlarla halkı yolun
dan çevirmeye çalıştığı görülür. Nazım,
«manda ve himaye» diye sözde kurtu-
luş çağrısı yapanların aslında işgalci
güçlere hizmet ettiklerini, bunların za-
ten «bey», «paşa» gibi egemenzadeler-
den, gelen öneriler olduğuna dikkati çe-
ker. Şöyle ki:

«.....

**İstanbul'da birçok hanımlar, beyler,
paşalar,**

Türk halkından kesmişlerdi umudu.

Yağdırdı telgraflar Erzurum'a:

**«Amerikan mandası altına girelim»,
diye.» (7)**

Fakat halk kararını vermiştir: Sava-
şılacaktır. Hâlâ kafaları yeni bir Türkiye
Cumhuriyeti'nin kurulması yolunda esir-
gemezliğe ve özveriye ermeyen milletve-
kili esekilerinin ve kararsız sermaye un-
surlarının ihanete ortak olma çabaları
Erzurum Kongresi'nde «Vatan parçaları-
yla bir bütündür. Manda ve himaye kabul
olunmaz.» sözleriyle reddedilir.

Artık onlar karanlığı da, düşmanlığı
da tüm açıklığıyla görmüşler, saldırgan-
ların sayısal çokluğunu bile gözardı ede-

rek kurtuluşa bilenmişlerdir. Ozan,

«.....

Erzurumun kışı zorludur balam

buz tutar yiğitlerinin bıyığı.

Erzurum'da kaskatı, dimdik ölü

adam,

kabullenmez yılgınlığı» (8)

ya da,

«.....

Sivas mandayı kabul etmedi fakat,

«Hey gidi deli gönüm,»

dedi

**«Akıllı, umutlu, sabırlı de-
li gönüm,**

ya İSTİKLAL, ya ölüm!

dedi.» (9)

derken, bağımsızlık yolunda yürüyenler
için en kötü koşulların bile yılgınlığını
getiremeyeceğini belirtir. Erzurum Kong-
resi'yle savaşmanın vazgeçilmez karar
olacağına dünyaya duyurulmasından son-
ra, Sivas Kongresi'nde, bu kararın üze-
rinde kısaca durulmuş, bağımsızlık iste-
mi, tutsaklığa karşı ölüme yeğlemek gibi
üstün bir coşkunun havasıyla sanki bir
düşün hazırlığına bürünmüştür. Ozanın
söyleyiş tekniği, «balam» ve «deli gön-
lüm» gibi halk deyişleriyle içeriği uygun
biçimde türküleştirebilir. Aklın, umudun, sab-
rın yerleri de, yeterli duygulanmaya karşı
düşünce yükünün dengesini hafife al-
mayı öğütler. «İSTİKLAL» kavramının
büyük harflerle yazılması coşkunun var-
dığı son durak olurken, «ölüm olgusuna
gülüp geçilecek bir doğallıkla yaklaşmış,
bu yüzden «ölüm» sözcüğü küçük harf-
lerle işlenmiştir.

Ulusal Direnişten Kesitler ve Savaş Tipleri

Bağımsızlığın savaşçileri bir kez
mazlum uluslar adına başlattıkları dire-
nişlerini «ya İstiklâl, ya ölüm» bağlamın-
da sürdürürlerken kendi iç dinamiklerin-

den başka bir güce güvenmiyorlardı. Sarı solgun yüzlü sultanın, ülkenin işgali sırasında en ufak bir patirtinin çıkmasını umutla beklediği günlerde bile, kazmadan, kürekten, taştan, sopadan silâh kuşanan halk, karınca sabırla onunu korumaya çalışıyordu. İşgal karşısında henüz bir baştan yoksun eylemin niteliğini şöyle açıklar Nazım:

«.....

Adana,

Antep,

Urfa,

Maraş:

Düşmüş

dövüşüyordu...» (10)

«Karayılan Hikâyesi»nde de (11) anlatıldığı gibi, işgal karşısında kayıtsız kalan, hatta dövüşme gereğini duymayan da, sonunda saflara katılıyordu. Çünkü, savaşın üçüncü bir cephesi yoktu. Gaziantep dolaylarının ulusal türkülerinden olan Karayılan Türküsü, «Vurun ha yiğitler namus günüdür» der ki, bu yinleme Anteplilerin, bilmeden işbirlikçi hükümetlere emanet ettikleri namuslarının korunmasız duruma düştüğünü dile getirmesi bakımından tarihsel bir saptamadır.

Nazım, hayranlıkla dinlediği bu türküyü, Antep direnişinin göstergesi sayıp, şiirlerine mayalamıştır.

O'na göre, karayılan kendi halinde yaşayan zararsız yılan cinsi de olsa, cana kastedenlere karşı tepki göstermemesi olanaksızdır. Antep'in yoksul halkı, gencinden ihtiyarına değin açık işgalle burun buruna geldiklerinde ancak savaşma gereğini anlamışlardır. Bu süreç des-tanda şöyle anlatılır:

«.....

«Karayılan» olmazdan önce

umurunda değildi Karayılan'ın

kıyametede-k düşmana verseler

Antep'i

**Çünkü onu düşünmeye alıştırmadılar,
Yaşadı toprakta bir tarla sıçanı gibi,
korkaktı da bir tarla sıçanı kadar.»**

(12)

«Karayılan», karayılan yapan nedir? Görmesi ve düşünmesi değil mi? İşgal gerçeği çırılçıplak karşısına dikilince, en doğru biçimde toprak bütünlüğünü ve onurunu kurtarmayı düşünüyor. Çünkü o, yıllardır egemen güçlerin gözü kulağı ile koşullandırılmış olup dünyaya gelmesini, yaşamaya çalışmasını ve göçmesini skolâstik bir çıkmaz içerisinde yorumlamıştır. Bu koşullandırma içinde, egemen güçlerin savaşlarına yön vermesi alkışlanırken, üretici güçlerin ortak çıkarı için düşünmeye ve savaşmaya alışması doğal ki hoş karşılanmamıştır.

Karayılan, her savaşın başlıca iki cephesi olduğunu da öğrenmiştir. Yenilgiler ve yengiler kavganın dışında, dünyadan kopuk bir yaşam özlemcilerini de ilgilendirir. Ölüm korkusu, tutsaklığın meşruluğuna inananların korkusu olduğu içindir ki, düşünmeye alışan tutsak için saçmalığı açıkça görülür.

Nazım bir yandan ulusal direnişten genel kesitler sunarken, öte yandan, gerçek yaşamdan alınmış tiplerin başından geçenleri, destanın unutulmaz şiirleri olarak öyküleştirir. Bu insanlar türlü özellikleriyle Onlar'dan bir parçadırlar. Eylemlerinde yurt sevgisinden başka itici bir neden bulamazsınız. Ölüm pahasına varılacak «bağımsızlık» gibi yüce bir hedefleri vardır. Sanki, esirgemezlik (fedakârlık) ve özveri yarışına çıkmışlardır.

Şimdi bu tiplere kaba hatlarıyla değinelim:

«Kambur Kerim'in Hikâyesi»nde, düşman elindeki Eskişehir'de ambardan silâh çalan 14 yaşındaki bir çocuk anlatılır.

Daha sonra «Kocaeli Grubu» (çetesine)'na kabul edilen Kerim, büyük ya-

rarlılıklar gösterir ve birkaç kez ölüm tehlikesi atlatır. Başlarda hiçbir sakatlığı yoktur. Ayrıca, özel güven sonuuc kendisine verilen «habercilik» görevini başarıyla yürütmektedir. Nazım, 14 yaşındaki çocuğun görevinin büyüklüğü ile yaşının küçüklüğü karşısındaki hayranlığı şu dizelele dile getirir:

«.....

**Onu namlı bir «kaptan» gibi saydı
çeteler
bir oyun arkadaşı gibi sevdi çeteleri
o» (13)**

Bir ekşam «Tekneciler Çetesi»nin ateşinden ürken atı onu karanlık ormanlardan çarpa çarpa kaçirtir. Beygir ansızın kapaklandığında tekerlenip düşen Kerim'den artık hayır gelmez. Beli ve sırtı ağrılar içindedir. Konya'nın Sile nahiyesine bağlı Hatçehan Köyü'nden çıkıkçı Şerif Usta'ya götürülür. Öykünün sonunu Nazım'dan dinleyelim:

«.....

**Usta, ovdu Kerim'i bayıltıncaya ka-
dar
Sonra zifte koydu bu kırılmış dal
gibi çocuk gövdesini
Yirmi gün geçti aradan
Ve sonra bir ikinci vakti ziftin için-
den
Kerim'i kambur çıkardılar.» (14)**

Çocuk denecek yaşta oyun gibi sa-vaşa katılan Kerim'in acılarına bir de kamburluk eklenmiştir. Sonuç, halkımızın yaralarını en ilkel yöntemlerle sarmaktan başka çaresi olmadığını göstermesi bakımından da son derece ilginçtir.

«Arhaveli İsmail Hikâyesi»nde İstanbul'dan Karadeniz kıyılarına silâh kaçırana laz takaları anlatılır. Onların, olağan ile olağanüstü yaşamları şu üç dizede açıklanır:

«.....

Ve lâkin yelkenlerinin altında

**fındık ve tütün getirip
şeker ve zeytinyağı götürürlerdi**

**Şimdi, büyük sınırlarını götürüyorlar-
dı.» (15)**

Ne var ki, içinde Arhaveli İsmail'in de bulunduğu takanın işi rast gitmeyecek, bir İngiliz torpitosunun açtığı ateş sonucu bu tehlikeli yolculuktan, kendini emaneti ile küçük bir tekneye atabilen kahramanımızdan başka kimse sağ kalmayacaktır.

Emanet ağır makineli bir tüfektir. Cephane yokluğunda onu Anadolu'ya taşımak, kurtuluşun ateşini közlemek ve sürekli kılmak için büyük bir görev olacaktır. Tüm gayretlerine karşın tekneyi kıyıya çekmeyi başaramaz. Kürekler kırılır, ters rüzgâr onu açık denize doğru sürükler. Emaneti ile başbaşa kalan Arhaveli İsmail'in bizce bilinen öyküsü budur.

«Nureddin Eşfak», eski görevini bırakıp Kurtuluş Savaşımızın kan ve barut kokuları arasında öğretmenlik yapan ozanımsı bir tiptir. Nazım bir yerde kendi yaşamını simgelemekte, kahramanının nesnel bakış açısında kendi düşüncelerini de çakıştırmaktadır. «Nureddin Eşfak» takma adıyla şiir yazdığı da düşünülürse kuşkularımızda haklı olduğumuza inanırız.

Nureddin Eşfak, çağının aydınlığı içerisinde, aydın olmanın bilincine ve yaşamının anlamına ters düşmemek için yüce bir görevle karşı karşıya bulunduğunu açıklar. Hatta, bunun önemini arkadaşına yazdığı mektupta şöyle anlatır:

«.....

**Öyle günlerde yaşıyoruz ki
ben bir iş yapabildim diyebilmek için
hep alınının ortasında duyacaksın
ölümü» (16)**

Halkımız da böylesine basite almıştır ölümü. Ağırbaşlı, korkusuz, kıpırtısız! Eşfak'ın bildikleri yanında öğrendikleri de vardır. Genellikle Türk Köylüsünü yakından tanımıştır. O'nun özelliklerinden bir şiir yaratır ve önemli bir buluş gibi arkadaşına yazdığı mektuba ekler, şiirinde yoksul köylülüğün toprak acısıyla kıvrılarak kendiliğinden kurtuluşu aradığı şu iki dizeyle dile getirilir:

**«Topraktan öğrenip
kitapsız bilendir.» (17)**

Açlığın ve yoksulluğun kızıştırdığı bu insanlar bir kez zamanı gelip de «Gayrik yeter!..» demesinler. Bu hesapta yüz yılların üzüncü gizlidir. İşte şimdi o an gelip çatmıştır. Vergisine, talanına, baskısına boyun eğdiği efendilerinin üstüne bir de yabancılar gelip çöreklenmiştir. Ve sorun, «onur savaşı» boyutlarına ermiştir.

Nureddin Eşfak tipinin destana getirdiği yenilikler arasında «İstiklâl Marşı»nın şairi Mehmet Akif'in eleştirisini de buluruz. Eşfak, Akif'in inanmışlığına büyük saygı duyar, fakat felsefesindeki aksayan tarafı da göstermeden edemez. Akif'in «Gelecektir sena vadettiği günler Hakkın» dizesine tepkisi, halkın savaşma azmine bakılarak maddeci felsefenin ayağa kaldırılışını yansıtır. «Hayır» der Eşfak, «gelecek günler için/ gökten âyet inmedi bize./ Onu biz, kendimiz/ vadettik kendimize» (18)

Aynı sağlıklı göz, savaş alanında boylu boyunca uzanmış düşman ölüsüne sorar:

**«Nureddin dedi ki: «Teselyalı Çoban
Mihail,»**

**Nureddin dedi ki: «Seni biz değil,
buraya gönderenler öldürdü
seni...» (19)**

Savaşın tiplerinden adı saygıyla anılacak biri daha vardır: Manastırlı Hamdi Efendi. Harbiye Nezareti Telgrafçılarından Hamdi Efendi, büyük bir soğukkanlılıkla Harbiye Nezareti Telgrafhanesi'nin işgaline değin adım adım tüm gelişmeleri Ankara'ya aktarır. Telgraf metinleri şiirin akışını bozmayacak bir düzende verilirken, 16 Mart 1920 tarihli bu olayın hemen sonrasında İngiliz terörüne özgü destan şiirler yer alır:

**«920'nin 16 Martı
uykuda kesti kâfir üçümüzü
kurşuna dizdi kâfir ikimizi
İngiliz'in hepsi değil domuzu
Sabaha karşı aldı canımızı.» (20)**

Şiirden de anlaşılacağı üzere, işgal ve terörle İngiliz halkının ilgisi yoktur. «İngiliz'in domuzu» denilen benzetme, İngiliz burjuvazisinin doymak bilmeyen istemleri için kullanılmıştır.

Destanımızın duyarlı tipi Kartallı Kâzım'a da, Gebze'deki İngiliz tercümanı Mansur'u vurma emri verilmiştir. Kartallı, adamın geçtiği yol üzerine pusu kurarak güç-belâ işini bitirir. Yıllar sonra bu olayı anımsadığında, mehtaplı bir gecenin güzelliğiyle böyle bir cinayetin hoş kaçmayacağını söyler. Yüreği taştan değildir. Ne çare ki, «dehşetli namuslu» (21) olmanın zorunluluğuyla işlemiştir bu cina yeti. Onca esirgemezliğe, birkaç kez yarananmasına karşın Kartallı pay çıkarmamıştır bu kavgadan. Hem de savaş sonrasında dengesiz sonuçlarına karşın. Destanı da kendisi gibi yalın ve ağırbaşlıdır:

«.....

**Ve kavga bittiği zaman
ne çiftlik sahibi oldu, ne apartıman
Kavgadan önce Kartal'da bahçivandı,
kavgadan sonra Kartal'da bahçivan.» (22)**

Birinci Ordu İkinci Nakliye Taburu'ndan şoför Ahmet'in öyküsü apayrı bir ilginçliğe sahiptir.

Istanbullu Ahmet'le, «cem'an 300 ton kabiliyetinde 100 kadar seri otomobilden (23) biri olan 3 numaralı kamyoneti, savaşın içinde bir bütündürler. Bir aletle bir insanın yakınlığını göstermek için Nazım sanki otomobile bir kalp takmıştır. Onu, savaşın hasta, yorgun, fakat umutlu ve döğüşken tipleriyle karıştırabiliriz. Ozanın yakıştırdığı gibi...

«.....

Bir acayip mahlûktu üç numrolu kamyonet:

ihhtiyar,

cesur,

inatçı ve şirret.» (24)

6 Ağustos emrinden sonraki görevi sırasında Ahmet'in kamyonetinin ıssız dağ yollarının birinde lâstığı patlar. Ahmet için yardım istemek hem olanaksız, hem gurur kırıcıdır. Birden, postaları dışında tüm giysilerini çıkararak lâstığın içine doldurur. Çok sevdiği kamyoneti kendisini ayıplayacak değil ya! Zaten birlikte nice zorlukların üstesinden gelmişler midir? Dağlar anadan doğma da görse Ahmet'i, duran bir otomobile kahrolmak varken, saatte 50 kilometre hızla göreve devam etmek daha önemli değil midir?

Kadınlarımız Nazım üzerinde ayrı bir etkileme payı bırakır. Analarımız, bacılarımız erkekleriyle omuz omuza haklı bir savaşın gereklerini yerine getirmektedirler. «Harman yerine kehribar başaklı sap çeker gibi» (25) korkusuz, rahat ve emin ateş hattına mermi taşıyanlar tutsaklık içinde tutsaklığın silkinişini yaşamaktadırlar. Nazım'ın böyle konuyu görmesiyle «pat» diye kadın sorununu ortaya atması rastlantı değildir. Feodal Osmanlı toplumundaki ataerkil aile birimlerinin elden çıkana değin pahalı bir ziynet eşyası olan kadınlarımız, çift yönlü üretimin di-

şi köteleri olarak değerlerini yitirir, yaşamlarını eskitirler. Gerçekte onların yerlerini belirlemek için şiirde kullanılan benzetmenin güçlülüğüne şaşmamak gerekir: Ozanın saptaması, bayağı acıdır:

«.....

ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen ve soframızdaki yeri

ökümümüzden sonra gelen» (26)

Öküz, özel mülkiyet niteliği toprak denli değerli bir hayvandır. Bu birliğe kadın da katılır. Ancak kadın, öküzün yedeği gibidir. Öküze birşey olursa kadın sıradadır. Kısırsa, çalışması yetersizse evin erkeği «Boş ol.» deyip güçlü kuvvetli birini arayabilir.

İşte kadınlarımız ilkin kendi tutsaklığından kurtulmanın yolunun ulusal tutsaklıktan kurtulma engeline dayandıklarını bilip bilmeden karşılıksız bir emekle erkeklerinden aşağı kalmamaktadırlar.

Tiplerin analizinde doğalarına uygun bir anlatım yolu seçilmiş, bu yöntem, savaşın genel görünümü için de başarılı bir biçimde uygulanmıştır. Örneğin, 6 Ağustos Emri'nden sonraki elde kalan güçlerden söz edilirken, birtakım sayısal verilerden sonra, sıra insan sayısının dökümüne gelince birkaç dizeyle konu dirimliliğe kavuşturulur: Denir ki:

«.....

ve 186326 tane pırlı pırlı insan yüreği ve bunun iki misli kulak, kol, ayak ve göz kımıldanıyordu gecenin içinde.» (27)

Böylece 186326 tane ışıltılı insan yüreğinin ancak haklı bir savaşın taraftarları olduğunu coşkuyla anlarız. Gecenin içinde beş duyunun nöbete durması, hem savaşan insanların psikolojik durumlarını, hem de utkudan emin kımıldanışların sürekliliğini dile getirir.

Şayak kalpaklı nöbetçinin, Büyük

Taarruz'un başlangıcına 2,5 saat kala Mustafa Kemal'i yanında görmesi yine doğasına uygun bir şiirle resmedilmiş gibidir. Bu ölümün portre şiirde Mustafa Kemal'in dur durak bilmeyen tezcanlılığına yakından tanık oluruz. Artık savaş en son aşamasına gelmiştir. Bir an önce kurtuluşa giden yolun açılması Kocatepe sırtlarından Afyon ovasına atlar gibi tetikte duran başkomutanın ağzından çıkacak bir söze, havaya kalkacak bir el işaretiğine bağlıdır. Gerçekte bu şiirde sabırla tedirginliği dengelemeye çalışan, fakat tedirgin yanı ağır basan bir Mustafa Kemal vardır:

«.....

**Sarışın bir kurda benziyordu
Ve mavi gözleri çakmak çakmaklı
Yürüdü uçurumun başına kadar.
eğildi, durdu
Bıraksalar
İnce bacakları üstünde yaylanarak
ve karanlıkta akan bir yıldız gibi
kayarak
Kocatepe'den Afyon ovasına atlaya-
caktı.» (28)**

Tekilden çoğula doğru da aynı tedirginlik yaşanır. Ali Onbaşı'nın «manga eferadı», «ya istiklâl, ya ölüm ordusunun» gönüllü savaşçileri olmakla birlikte, onbaşlılarına göre, -sanki-birbirlerini bir daha göremeyeceklerinin üzüncü, -ölüm ne denli kaçınılmaz olursa olsun- yaşamın uzak sıcaklığıyla, ölümün yakın soğukluğunu soluk soluğa duyurabildiği için yaşamın ve insan sevgisinin değerini evrensel boyutlara ulaştırır.

Manga tipleri popülizme düşülmeden belli başlı özellikleriyle birkaç dizede çizilir. «Dördüncünün yine mutlak bulamaç istiyordu canı» (29) denmekle, savaş ortasında hamurlu ev yemeklerine duyulan olağanüstü özlemi dile getirilir. Besinci askerin aklından çıkmayan tek şey

tezkere aldığı anda amcasını vurana bulup vurmaktır. Bu kan davasının utancı ona genel savaşın sonuçlarından daha ağır gelmekte, yaşamında belki en önemli olayı saydığı cinayet tasarımının başarıya ulaşmasında ergeç sağ kalacağını düşlemektedir.

Nazım, birkaç dizede çevresine bağlayabildiği tiplerinin görünür davranışlarından düşünsel yapılarını sorumlu tutmaktadır. «Kana kan» onursuzluğundan «korku»nun tanımına değin, kaynağını so yut düşünceden alan yanılgılar felsefesi yoksul ve mert insanların içine işlemiştir. Çanakale'de, İnönü'de, Sakarya'da yaralanıp yine de dövülecek cesareti kendinde bulan «Mehmet oğlu Osman»ın korkusuzluğu kazanılmış bir erdemse, bembeyaz dişleri birbirine takırdayıp vuran sekizinci asker İbrahim'in içinde çözülen, bir korku yumağıdır. İbrahim ve benzerleri korkmakta haklıdır; çünkü, o ana değin düşmanlarına karşı korkmayı ve sinmeyi öğrenmişlerdir. Tıpkı Ali Onbaşı'nın düşündüğü gibi:

**«Tavşan korktuğu için kaçmaz
kaçtığı için korkar.» (30)**

Bu kaçış nereye değin sürebilir? Durup korkuyu ayrıştırma, saldırganın niteliğini ölçüp birlikte karşı koymayı deneme için neye gereksinim vardır? Doğal ki, ilkin üretici halkı «tavşan» yerine koyan felsefeinin ters çevrilmesine! O zaman görülecektir ki, idealist yaklaşımda ilk veri olan «korkmak» düşüncesi maddeci yaklaşımımızda ikinci yeri olarak değerlendirilir. İdealist anlamda korkunun maddeye bağlı kalmadan peydehlandığını, «kaçmak» eyleminin ona koşut geliştiğini görürüz. Böylece düşüncenin maddeyi doğurduğu yalanına karışır bu yanılgı da. Ali Onbaşı'nın yargısında ise maddeci temeller görülür. Kaçmayı alışkanlık haline getiren bir halkın sürekli

koru içinde yaşaması değişmez sonuçtur. Bu halk ancak döğüşmeyi alışkanlık haline getirdiğinde korkularından sıyrılır, bağımsızlığını hakeder. Yeter ki, saldıran saldırmayı bir kez kendine yakıştırabilsin!

Bağımsızlığın Kotarılması ve Dilekler

Ateşin ve ihanetin binbir çabalarına karşın savaş utkuyla sona erer. Kurtuluş düşüncesi üstün gelmiş, emperyalistler boylarının ölçüsünü almışlardır. Halkımız, tutsaklıkla çırpınan «mazlum» uluslara da kurtuluşun yolunu göstermişlerdir.

Destanın son bölümünde, çekilen acıların, kazanılan başarıların önemiyle, geleceğin niteliğini açıklayan bir anıt şiir çıkar yolumuza. Bu şiir, İzmir yollarında atırdan düşüp ölen işçi (tornacı) Ali Onbaşı'nın ağzından verilir.

Ali Onbaşı, iç ve dış sömürüyü bir arada yaşayan kurtuluş emekçisi olarak gözlerini yumarken, yarına özgü özlemlerinin güzelliğini ve kuşkularını su tadında bir türküyü bize duyurur. İlkın ulus olmanın bilincini kavrarız:

**«Dörtına gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim.» (31)**

Şiir, basamak basamak sonsuzluğa varan bir tapınağı andırır. Çağdaş tipimize göre «kurtuluş» son düşünce değildir. «Bu memleket bizim» diye savaşanların tırnaklarıyla kazıdıkları her karış toprakta payları vardır. Tüm sorun, herkesi mutlu edecek yeni bir ekonomik yapıyı rayına oturtmakta, en az dış sömürü denli acılı olan iç sömürüyü, giderek insanın insana kulluk etmesini önlemektir. Zaten barışın ve kardeşliğin ana temeli budur.

Ali Onbaşı, son nefesinde bile yalansız dolansız bir kardeşlik ormanından

söz eder:

**«Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine
bu hasret bizim.» (32)**

S O N U Ç : Kuvayı Milliye destanı, Nazım Hikmet'in, kurtuluş savaşımızı toplumcu - gerçekçi platformda ele alarak, halkımız açısından tarihsel önemi büyük olan «Milli Devrim» olayını, şiire dönüştüren başarılı bir çalışmadır.

(1) Kuvayı Milliye Destanı - N. Hikmet, Bilgi Yayınevi - 2. Basım (genişletilmiş) Ocak-1974, s: 11

(2) a.g.y. s: 12

(3) a.g.y. s: 15

(4) a.g.y. s: 15

(5) a.g.y. s: 16

(6) a.g.y. s: 25

(7) a.g.y. s: 28

(8) a.g.y. s: 27

(9) a.g.y. s: 32

(10) a.g.y. s: 15

(11) a.g.y. s: 13

(12) a.g.y. s: 19

(13) a.g.y. s: 35

(14) a.g.y. s: 37

(15) a.g.y. s: 46

(16) a.g.y. s: 55

(17) a.g.y. s: 59

(18) a.g.y. s: 110

(19) a.g.y. s: 114

(20) a.g.y. s: 64

(21) a.g.y. s: 83

(22) a.g.y. s: 83

(23) a.g.y. s: 93

(24) a.g.y. s: 93

(25) a.g.y. s: 90

(26) a.g.y. s: 89

(27) a.g.y. s: 90

(28) a.g.y. s: 105

(29) a.g.y. s: 105

(30) a.g.y. s: 106

(31) a.g.y. s: 120

(32) a.g.y. s: 120

DAĞLARCA'NIN ŞİİRİNDE KURTULUŞ SAVAŞIMIZ

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Kurtuluş Savaşımızla ilgili en çok yazan ozanlarımızdan biri, daha doğrusu birincisidir. Ciltler tutuyor bu konuda yazdıkları. Bunlara ilişkin doğru yargılara varabilmek için kuşkusuz çok ayrıntılı bir çalışma gerekir; ama Dağlarca'nın şiiri bugüne değin o denli incelenip irdelendi ki... Değişik yargılar getiremeyecekse böyle bir çaba boşuna olur. Ben, Dağlarca'nın Kurtuluş Savaşımızla ilgili şiirine bu anlayıştan çıkarak yaklaşımağa çalışacağım. Kapsayıcı genel yargılar ileri sürmekten olabildiğince kaçınarak deha çok kanılarımı yazacağım.

Dağlarca, Kurtuluş Savaşımızı «sömürge» karşı verilen bir «bağımsızlık savaşı» olarak görür.

**Tez Erzuruma, Sivas'a, Ankaraya
İlk uçan kuşla birlikte giden.**

Dorukları duman olmak üzredir,

**Otlara, kavaklara, başaklara bir yel
gibi**

Varalım yeniden.

**Nerdeyse, yurdun neresindeyse o,
Soluğumuz ulaşsın üstüne yalım ya-
lım**

**Yüce ataların eyleminde yücelelim
bir daha**

**Atalım yurt dışına hepsini
Sömürgeден kurtulalım.**

**Yediden yetmişe anlar babalar oğul-
lar kızlar,**

**Elleri ayakları geçmişten geleceğe
büyümüş bak**

Yüreğın bütün ulusun yüreğı

Adın Mustafa Kemal,

Ne güzel başlamak.

Savaşanlar Mustafa Kemal'in komutasındaki yoksul fakat özgürlük, bağımsızlık tutkunu Türk halkıdır; giderek taşı toprağıyla, dağı, deniziyle, insanı hayvanıyla bütün bir yurttur, Anadolu'dur.

Düşmanlar gök kadar

Bizim soluğumuz ne?

Dost olalım biriyle.

Ses verir gökçe dağlar:

A— ah, a— ah.

Düşmanlar deniz kadar

Bizim yelkenimiz ne?

Dost olalım biriyle.

Ses verir denizce dağlar

A— ah, a— ah.

Yukarıdaki şiirde görüldüğü gibi Dağlarca'nın bağımsızlık anlayışı, «tam bağımsızlık»tır. Kurtuluş Savaşı yıllarında Mustafa Kemal'i zaman zaman güç durumlara düşürebilen «mandacılığa» karşı şıdır. Türk ulusunun «mandayı» kabul etmediğini vurgulayarak bu anlayışa karşı çıkmaktadır. Türk ulusu; yoksulluğuna, yoksunluğuna; saldırganın da çokluğuna, güçlülüğüne karşın bağımsızlığı için savaşmaya kararlıdır; öyle de yapmıştır. Çünkü Türk ulusunun, köklü, soylu, onurlu bir geçmişiyile uygarlık alanında

yükselmek, sonsuza dek yaşamak yetenekleri vardır; böyle bir ulus «uşak olmaz.»

Toprakla dolu bir yükseliş vallaha
Yeşilliklerden, bereketlerden, efsanelerden,

Kaderin gökteki yiğit yazısı
Dağ dağ.

Dağ olmak isteyen bir gövde
için

Uşak olmak ha?

Damlarcasına sabaha;
Yeni parıltılarla hür.
Saman ateşinden, orman yangınından,
Aşk değil ölüm değil... çok büyük

Alev olmak isteyen bir gövde
için

Uşak olmak ha?

Gel yaşa bir daha,
Esmek yeryüzünden ötelere, gökyüzüne,
Bütün gecelerle maviliklerle dolmak
taşmak,
İnsan soluğu değmemiş zamanlara kadar.

Rüzgâr olmak isteyen bir gövde
için

Uşak olmak ha?

Dağlarca, Kurtuluş Savaşımızın «kut sallığını» öneme, dirençle vurguluyor şiirinde. Elbette bir bağımsızlık savaşı kutsaldır; ama Dağlarca'nın kutsallık anlayışı çoğu kez bunu aşmakta, **tanrısal bir kutsallığa** ulaşmaktadır. Genelde, şiirinin özelliklerinin Kurtuluş Savaşına deyin yazdıklarına da yansımından ileri gelen bir olgudur bu. Ama, sanırım Kurtuluş Savaşına Anadolu köylüsünün duyarlığıyla bakmasından kaynaklanıyor esil. Örneğin Dağlarca'nın şiirinde «şehitlik»

Anadolu insanının «şehitlik» inancındır; tinsel, giderek dinsel bir «mertebe» dir.

Hoşuna mı gidiyor ne bu ses,
Çok uzatma
«Kelime-i şahadet» i
Kes.

.....
Sana bakıyor herkes,
Çok uzatma
Ölüm titremesini,
Kes.

Başka bir örnek:

Bebeklerin açlığı kocaman,
Hadi senin ekmeğin, suyun şahadet,
Bir damlacık yavruyu,
Ecele doyuramazsın ki.

Dağlarca'nın, Kurtuluş Savaşımızı Anadolu insanının duyarlığıyla daha doğrusu anlayışıyla dile getirdiği bazan alabildiğine belirginleşir. Örneğin düşmanı, 'kâfir' ya da 'gâvur' diye niteler. Ayrıca düşman 'haç altında bomba bulundurmak' tadır da.

Dağlarca; başlangıçtan beri özgür yaşamış, köklü uygarlıklar yaratmış olan Türk ulusunun köle edilmek istenmesini onun geçmişine yakıştıramaz. Anadolu halkı da böyle düşünmekte olup ayağa kalkmıştır. Varını yoğunu ortaya koyarak bağımsızlık savaşına girişmiştir. Ozanımızın şiirinin temelinde bu görüş egemendir. Ancak bazı şiirleri daha değişik yorumlara da açıktır kanımca.

Parlar kelime-i şahadet gibi gecemde, kardeş,

Halifem.

Beş kıtanın yüzü dönmüş yüzüne,
Beş vaktim uğruna feda olsun

— Ama satmış beni satmış.

Parlar bir kılıç gibi gündüzümde,
kardeş,

Sultanım.

Yükselsin sorgucu göklere göklere
hep.

Cesedim yığılsın dağ olsun.

— Ama satmış beni satmış.

Bu şiirde, bence, ulusunu ve yurdu-
nu **satmamış** olsaydı sultana da, halifeye
de ozanımızın bir diyeceği yoktur. Oysa
Türk ulusu, sultana da, halifeye de yal-
nızca kendini sattığı için karşı çıkmış
değildir. Bu karşı çıkışın temelinde u-
zunca bir tarihsel birikim vardır: **Ulusalci
demokratik birikim..** Aslında sömürge
saldırganına karşı çıkışta da... Kısacası
bağımsızlık savaşımızın temelinde, özün-
de bu ulusalci demokratik birikim vardır.
Mustafa Kemal'i vareden de bu bilinçtir.

Mustafa Kemal'in sonradan giriştiği dev-
rimler bunun eksiksiz birer belgesidirler.

Dağlarca, Kurtuluş Savaşımıza bir
«bağımsızlık savaşı» olarak bakmakla
doğru bakmış, ancak temelindeki ulusalci
demokratik birikimi göremediği için onu
eksik değerlendirmiştir. Öteki alanlara
deygin şiirlerinin özelliklerini bu alanda-
ki şiirlerine taşımasında bu eksikliğin et-
ken olduğunu sanıyorum. Kurtuluş Sava-
şına Anadolu köylüsünün tinsel anlayışıyla
bakması da bundan ileri gelse gerek.

Bütün bunlara karşın Dağlarca, şiiri-
nin «epik-dramatik» ve « lirik-didaktik»
anlatımıyla ulusumuzun bağımsızlık serü-
venine ilgi ve sevgi yaratabilmiş; bağım-
sızlık, özgürlük değerlerini Cumhuriyet
kuşaklarına benimsetmekte önemli bir
işlevi yerine getirmiştir.

HİDAYET KARAKUŞ
YAĞMURLAR
NEREYE YAĞAR?

roman

Mehmet Ali Yalçın

Roman Ödülü

272 sayfa 200 Lira

MAY YAYINLARI

Babiâli Cad. 19 - İstanbul

HÜSEYİN YURTTAŞ

sanayi

çarşısı

şiir

Nevzat Üstün

Şiir Başarı Ödülü

80 sayfa 60 Lira

DERİNLİK YAYINLARI

Ankara Cad. 74/505 - İstanbul

CEYHUN ATUF KANSU YA DA BAĞIMSIZLIK MAVİSİ

«Bilirsiniz ki, savaş ve çarpışma demek, iki ulusun; yalnız iki ordunun değil, iki ulusun bütün varlıklarıyla, bütün silâhlarıyla, bütün maddesel ve tinsel güçleriyle karşılaşması ve birbirleriyle vuruşması demektir. Bunun için, bütün Türk ulusunu, cephedeki ordu kadar, düşüncesi ve duygusuyla ve edimli olarak savaşla ilgilendirmeliydim. Ulus bireyleri, yalnız düşman karşısında olanlar değil, köyde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silâhla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli bilerek bütün varlığını savaşa verecekti. Bütün maddesel ve tinsel varlığını yurt savunmasına vermekte ağır davranan ve titizlik göstermeyen uluslar, savaş ve çarpışmayı gerçekten göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılmazlar.»

Kemal ATATÜRK
(Söylev, s. 454)

Sakarya Meydan Savaşı'nı anlatırken Mustafa Kemal böyle der büyük Söylev'inde. Üstelik tek yanlı, yalnız Türk ulusu açısından değil, savaşta bulunan her iki ulus açısından değerlendirmeler yapar. Bu, savaşın boyutlarını toplumsal derinliklerinde kavramış bir komutanın, insanın sağlıklı yaklaşımıdır. Bağımsızlığa inanan, bağımsızlık için dövüşen her insanın, her toplumun bilmesi gereken gerçektir.

Bir savaş taktiği olarak da ünlü «Hatt-ı müdafaa yoktur. Sath-ı müdafaa vardır.» sözünü de içeren bölümde de şunları söyler:

«Savunma hattı yoktur. Savunma alanı vardır. O alan bütün yurttur. Yurdun her karış toprağı, yurttanın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu dayangadan atılabilir; ama küçük büyük her birlik durabildiği noktada yeniden, düşmana karşı cephe kurup savaşı sürdürür. Yanındaki birliğin çekilmek zorunda kaldığını gören birlikler ona uyamaz. Bulduğu dayangada sonuna değin dayanmak ve direnmekle yükümlüdür.»
(Söylev, s. 453)

Ceyhun Atuf Kansu, Sakarya Meydan Savaşı edli destanında bu gerçeği halk katlarından seçtiği olaylarla, kahramanlarla, ayrıntı gözlemlerle, insanca duygu ve düşüncelerle örerek, hamasi bir anlatımın mekanik kuruluşuna düşmeden yer yer şiirin doruğunu yaşayarak, yer yer şiirin hasını yakalayarak anlatır. Bir yürek genişliği vardır, dünyalar küçücük kalır orda. Bir duygu çağlayanı acıyı, umudu, gülü, kadını konuşTURUR. Sevgiyi çoğaltır durmadan.

Ceyhun Atuf Kansu'nun Kurtuluş Savaşı ile ilgili iki önemli şiiri vardır. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz Sakarya

Meydan Savaşı'nı anlatan destan-şiiiridir. Öteki Kurtuluş Savaşı öncesini, Erzurum Kongresini anlattığı Kahramanlar şiiiridir. Gerçekte Ceyhun Atuf Kansu'nun şiiirlerinde Kurtuluş Savaşı hiç bitmemiştir. Savaşlar kazanılmış, ama savaşın kazanılma amacı bağımsızlık her dönemde tehlikelere düşmüştür. Bağımsızlık vardır ama somutta halkın mutluluğu sağlanamamıştır. Ekonomik savaş sürmektedir. Halkın savaş günlerindeki yoksulluğu, umarsızlığı sürmektedir. Ceyhun Atuf bir bütün olarak bakar bunlara. Kurtuluş Savaşı'nı köylünün evindeki bir sorundan, Ali Turan öğretmenin aşkını Kurtuluş Savaşı'ndan ayrı düşünmez. Bu yüzden derinlemesine bir insanlık egemendir şiiirlerine. Dahası yalnız Türk halkının değil, bizimle çarpışan düşman ordularını oluşturan halkların da gerideki ve tarihteki bağlarına yönelir. Onların da geçmişleri vardır. Onların da evlerinde kendilerini bekleyen anaları, yavukluları, çocukları vardır.

Kahramanlar şiiiri Vatanseverler başlığı altında üç bölümden oluşur. **Erzurum Hemşehrisi, Erzurum Kongresi, Sivas Yollarında.**

Erzurum Hemşehrisi'nde Mustafa Kemal'in Kurtuluş için giriştiği Kutsal Savaşın başlangıcı olan kongrelerden, halkla kaynaşmasından, halk olmasından, gençliğinden aşır gelen özlere söz eder.

Çıkmiş Sivas yollarına Erzurum'dan, Mustafa Kemal, Erzurum hemşehrisi, Bir Ferd-i millet! Halktan biri.

Bir rüzgârdır o. Anadolu'da Kurtuluş Savaşı tutuşturmaya dolaşır. Bu savaşa girerken:

Soyunup Anafartalar yadigârı üniformalarından

Elleriyle yakıtı yapma bezekler köp
rüsünü
Vurdu bir dağ yoluna. Halkın geçtiği
Pamparça ayaklarla. Telgraf telle-
rinde sesi.

Geliyorum dedi, geldi.

**Gözleriyle tutuşturmaya örtük ateşini
Kutsal savaşın.**

Erzurum Kongresi'nde Kurtuluş için savaşmaya hazır yurtseverlerden, bağımsızlıktan yana gazetelerden, gizli toplanılardan söz eder. Türk Kurtuluş eyleminin tarihteki benzerleriyle koşutluklarını kurar. Fransız Devrimi'nin ilkelerini alır, Vaşington'un askerleriyle Anadolu insanı arasındaki yakınlığı vurgular. Anadolu'yu da çobanlar, çiftçiler kısaca köylüler kurtarmıştır. Vaşington'un askerleri de çiftçi, çoban türküleriyle gemici şarkılarıyla Boston'a girerler.

**Ulusların bağrında kızaran buğday,
Fransa'da trampetler çalınır sokaklar-
da,**

**Hürriyet! Eşitlik! Kardeşlik!
Boston'a girer Vaşington'un asker-
leri,**

**Gemici şarkıları, çiftçi, çoban türkü-
leri,
Gökyüzünde yankılanır.**

Hepsinin ortak ülküsü özgürlüktür. Özgürlükte birleşmişlerdir. Onun için savaşmışlardır. Evrensel bir türkü için.

**Bu gök o günlerden kalmaz,
Özgürlük deyip gelenleri birleştiren
çadır,
Erzurum üzerinde açılır.**

Kurtuluş Savaşı'nın anti-empyralist bir savaş olduğunu, toplum katlarındaki değişik sınıf insanın savaşa katılmış olmasından yola çıkarak da vurgulamaya çalışır Ceyhun Atuf. Çarşı esnafı, emekli subaylar, dava vekilleri, din adamları,

öğretmenler, toprak beyleri de savaşta yer alırlar.

**Acılı yüzlerinde Koroğlu ateşleri,
Bağımsızlık ateşleri gözlerinde,**

Toprak beyleri, çoğu çiftçi.

Her savaş yaşamak için verilir. Kurtuluş soyut bir kavram değildir kuşkusuz. Toprak ekilsin diye kurtarılır. Bebe-ler mutlu bir dünyada yaşasın diye, hastalar bakılsın diye. İnsan insanlığının bilincine daha çok varsın da çevresini ve dünyayı güzelleştirsın diye kurtarılır ülke. Özgürlük de bunun içindir. Ekmek içindir. Su içindir. Daha çok gülmek içindir. Daha çok büyümek içindir.

Halkın verdiği bu savaş kendi iradesiyle gerçekleşen bir kurtuluşu getirecektir. Kurtuluş da özgürlüğü.

**Nerde ki kişi özgür değil Tanrı da yoktur orda,
Tanrı yaşar ulusların özgür soluğunda.**

Ve yaşam paylaşılmalıdır. Mutluluk paylaşmaktır. Acıyı, sıkıntıyı, sevinci, çalışmayı, zoru paylaşmaktır.

**Yaşamının kutsallığı vahaları yeşerten,
Humaların bölüşüldüğü kardeşçe su başları,**

Mustafa Kemal'e Zara'lı çorap güç verir, bozkırlı buğday ekmek. Kelkit çayına düşen kaval halkın türküsünü toplayıp Mustafa Kemal'in kulaklarına üfler. Karadeniz Erzurum'dadır. Çeteci Rize, Beyler şehri Trabzon, Giresun kayıkları, Balaban dağındaki avcı, Tercan çarşısındaki çedik, çarık, Tirebolu kayıkçısı onunladır.

Yurdumdan kitabındaki Kahramanlar adlı Vatansaverler şiiri Sivas Yollarında bölümüyle biter. Bu bölümde Anadolu'nun savaşlardan arta kalan durumuyla

Mustafa Kemal'in düşleri anlatılır, umutları vurgulanır.

**Ot yiyor köylüler, çocuklar aç,
Ocaklar sönmüş,
Anadolu bir yere göçmüş.**

.....
**Hani nerde benim insanlarım,
Hani çocuklar Erzurum göçmüş,
Ot biter taze tümseklerde.**

Çocuklara engin bir sevgiyle bakar Ceyhun Atuf. Hemen her şiirinde vardır bu bakış, bu duygu kaynaması. Burada da Kızamık Ağıtı'ndan esintiler götürür Kurtuluş Savaşı öncesine. Savaştan önce yokluktan, sıtmadan, kızamıktan giden çocuklarımız. İnsanlarımız, savaştan sonra da aynı dertlerden gider.

Ama umutsuz değildir Mustafa Kemal. Yollar açacaktır Sansa geçidinden, eşkiyalara tıversler döşetecektir, bahçıvanlar evlerin önüne gül dikecektir, evlerin içi özgürlükle döşenecektir.

Toprak beyliğinden toprak kardeşliğine,

**Sakallara, muskalara tapıyorsunuz,
Korkuyorsunuz!**

**Öncüler iteceğim dağlarınıza,
Öncüler ellerinde ışık,**

Korku mağaralarından çıkaran hepini.

Ulusal bağımsızlığı sağlamanın yeterli olmadığını bilir ozanımız. Mustafa Kemal de bilir.

**Ulusal bağımsızlık diye atılıyorum
ortaya, güzel!**

**Ama yetmez!
Sınırları kurtarılmış vatan güzel!
Ama, başlangıç.**

«Biz Ankara - Polatlı yolunu, Ağustos güneşinde, bağımsızlık mavisini bir gökyüzü altında geçiyoruz, geceyi aramadan, güpe gündüz. Anayolun solunda bir yazı: «Alagöz köyü, Sakarya Meydan

Muharebesi Başkumandanlık karargâhı-4 Km.» Bir köy yolundan sola sapınca, ağaç bir değirmen arkıyla karşılaşılıyor ilkönce. Bu ark o günlerde de varmış. Mustafa Kemal'in de bildiği. Halide Edip'in tanıdığı, «Ateşten Gömlek» romanında, yedeksubay Peyami'nin «Biraz sonra boşluktan boşluğa akar gibi beyaz ve berrak görünen» diye tanımladığı değirmen arki.»

Sakarya Meydan Savaşı'nın yönetildiği Alagöz köyüne yaptığı geziyi anlatırken böyle der Ceyhun Atuf. Mustafa Kemal'in soluk aldığı, buyruklar verdiği, günlerce uyumadığı bir köy evini görme-ye, havasını yaşamaya, insanını, öyküsünü dinlemeye gider. Savaşın koşullarından geriye nelerin kaldığını görmek ister. Değişen az şey vardır ama kendinde kalanı söyler anlatır Ceyhun Atuf:

«Üç şey kaldı geride, üç simge, Mustafa Kemal'i, bozkırı ve köylü Anadolu'yu birleştiren üç simge: Işığı haritalar üzerine vuran gece lâmbasındaki gerilimli titreyiş, yirmi iki gece tepelerinde bir büyük askerin umuduna selâm vermek için ışılan çoban ve köylü asker, yalnızlar ve yolcular dostu, çoban yıldızı!»

Sakarya Meydan Savaşı destan-şiiri üç bölümden oluşur: Ateş, Kan, Ve Toprak. Destanlar her zaman şiiri içermezler. Manzum öykü nitelikleri her zaman ağır basar. Ama Sakarya Meydan Savaşı öyle değil. Kolaymış gibi gelen hem derinlemesine yakalayışlarla bezeli, hem duygu ve düşünceyle yüklü, hem olayların anlatımıyla sürükleyici. Sanki şiirsel bir roman. Ama insanın ve insanın varlık nedeni olan toprağın, suyun, özgürlüğün romanı. Çarpıcı imgeleriyle şiir; kurgusuyla roman! Kahramanlarıyla ro-

man. Duygusuyla, derinliğiyle şiirin can damarını yaşayan, ürperten, hüzünlendiren, düşündüren.

Ceyhun Atuf öğretmenleri çok sever. Çocukları sevmesi gibi tertemiz, yüreğinin derinlerinden gelen bir sevgidir bu. Dünyanın Bütün Çiçeklerini onlara vermek ister. Karanlığı onlarla yenecektir çünkü. Cumhuriyet'in resmi ideolojisi buna dayalıdır. Kültür değişimiyle insan değişecek ve uygar olacaktır. Bütün gönüllüyle katılır buna Ceyhun Atuf. Derin bir insan sevgisiyle, halk sevgisiyle bakar öğretmene de.

Sakarya Meydan Savaşı destan-şiirinin de baş kişisi öğretmendir. «Ellerinde ışıqla, korku mağeralarından halkı kurtarmaya gidecek öncü» olan öğretmen... Hani Kızamuk Ağıtı'ndaki çocukların hesabını soracağı aydın kişi... Burda da Ali Turan Efendi Sakarya Meydan Savaşı'na katılan binlerce aydının simgesidir. Düşleriyle, sevgisiyle, yiğitliğiyle. Halktanlığıyla...

Ali Turan Efendi, Kayı köyünden

Taze öğretmen talimgâhta ihtiyat zabiti

Ankara'da, Erzurum mahallesinde bir gece vakti

Suların kuyularda yıldız yıldız uyuduğu demlerde

İnegöl'ün düştüğünü duydu.

Sakarya Meydan Savaşı destan-şiiri Ali Turan'ın, günlüklerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bir teknik olarak günlüklerden yararlanılır. Nişanlıdır Ali Turan. Zehra, İnegöl'dedir. Yurt demek sevgi demektir, seveda demektir, sevgili demektir. Nişanlı demektir yurt demek. Ali Turan şöyle takılır okura:

Bursa Muallim Mektebinden Ali Turan Efendi

«Yaşamak» diye başlayacaktı söze
Çocuklarına.

Ölüm diye başladı yaşamaya
Talimghâhta.

Onun ağzından verilir ötesi. Savaşa
girişini şöyle anlatır Ali Turan:

**Bursa'da kapalı çarşı, bıçakçı Salih
usta,**

**Bana bir bıçak yap pırl pırl
Gençliğimin dalını soyacağım.**

Savaşlarla bitip tükenmiş Anadolu'yu uyarmak, bir kez daha cepheye kurtuluş için sürmek gerek. Ama Kafkasya'dan, Galiçya'dan, Yemen'den kalanlar neredeler? Gerçekte var mı?

**Son tüfekleri yurdumun geride yok
Son askerleri yurdumun geride yok
Son zabitleri yurdumun geride yok
Son erkekleri yurdumun geride yok
Bir yol daha akmaya hazır
Son kanı Anadolu'nun geride yok**

Talimghâhtaki tarih dersinde, öğretmen okulunda içtiği antta, Zehra'nın gözlerinde, Kütahya çinisinde, toprağımızın çiçeğinde bir kurtuluşu özlemenin, Mustafa Kemal'in sözlerinde kurtuluşu duymanın, bağımsızlığı yaşamının coşkusunu çoğaltacaktır Ali Turan. Cephe-lerden gelen haberler, köylerdeki yangın, çocuklar, kadınlar, nişanlılar... Ali Turan bir bir duyacaktır hepsini. Düşen şehirleri, kırılan umutları, kuruyan çeşmeleri acıyla duyacak, bilenecek, insanca bir dünyanın umuduyla yüreğini pek tutacaktır.

**Kırıldı çinisi Tavşanlı'da bir kızın,
Eskişehir düştü ardından kanlı bir
yıldız gibi**

İnsan her yerde insandır. Savaşın içinde de en doğal, en basit özlemlerini tatmak ister, yaşamak ister.

Birinci bölümün makinalı tüfeğini taşıyan

**Avcı Musa,
Havada yaban ördekleri
Eli değse de vursa**

Kral Konstantin düşler içindedir: İmparator Onüçüncü Konstantin olmak hülyalarıyla Anadolu'yu kana boyamaktadır. Prens Andrea'nın orduları eski bir düşü, ellerinden kayıp giden bir tarihi ele geçirmek için dolaşip durmaktadır Anadolu'da. Onun için Anadolu bir Heraklia'dır. Heraklia İyon tanrılarında, analığın yüceliğini simgeleyen, evlilik tanrıçası Hera'yı çağırıştırıyor. Hera Zeus'la evlenmiş, Zeus'un sadakatsizliklerine karşın evlilikleri uyumlu sayılıp, kutsanmıştır. Prens Andrea da Hera'yı çağırıştıran sevgilisi Heraklia'ya kavuşmakla Anadolu'yu ele geçirmeyi eş tutmaktadır. Ama Ceyhun Atuf Anadolu'ludur. Dahası Hera, Prens Andrea'dan daha iyilik doludur. Anadolu'da kadınların kocasız kalmasını, çocukların yetim kalmasını, kanı, savaş istememektedir. Ceyhun Atuf emperyalizmin oyunuyla Anadolu'ya koşmuş Yunan ordularını ve komutanlarının, krallarının düşlerini onların mitoslarıyla karşılamaya çalışır. Başarır da.

**Herakliya tutup çekti ellerinden
Onlar da kadındırlar, sevişecekleri
daha**

**Kadınları yakma, Andre yakma
Yaz gecesine adanmıştır dudakları.
Nereye gidiyordu? Nereye gidiyordu?
Güllerden çıkarıp kılıcını
Adamıştı Yunan beylerine.
Seslendi, «Herakliya! Herakliya!» di-
ye
Seher yeli sadece Türkçe bildiğinden
Kimse duymadı sesini.**

Sakarya Meydan Savaşı'nın bütün savaşlar gibi halkla başarıldığını her di-

zede bulabiliriz. Çarık, Mucur'lu çorap, Çankırı'nın bulguru askere ulaşmak için bekler. «Kağnılar bir kuştur gecelerde.»

Çiçekdağlı Halil, Süleyman Asaf «de miryolu görmemiş kavruk» iki delikanlıdır. Bütün Anadolu çocuklarının temsilcisidirler şiirde.

**«Ben geride üç dal koydum körpeçik
Biri hasret yeller kırar incecik
Biri bilmez uyur toprak üstünde
Biri arzu dolu durur, gencecik!»**

«Bahar sürümündeydi Halil» Ali Turan'a göre. Süleyman Asaf'a göre de «Savaş ateşle sevişmesidir erkeğin»

Alagöz'e, Malıköy'e vardıklarında Sakarya Meydan Savaşı'nın ateş bölümü biter. Ali Turan, bir roman kahramanı olarak, bir aydın olarak, bir duygu pınarı olarak «Bu sevilen toprakları tutacaktı Zehra'nın gözleri adınal»

Tepeler, köyler el değiştirir gündüzden geceye, gecedен gündüze. Türbetepe, Taşlıtepe, Kümbettepe, Soğucalıtepe... Köyler tükenir sabahtan akşama, inanç tükenmez. Gökgöz direnir, Malıköy direnir, Güzelcekele direnir. Dağlara kan vurur. Çaldağına, Mangal dağına. Anadolu tükenmez. Ne ki inanmayanlar vardır. Çıkarlarını halktan ve yurttan daha değerli bilenler vardır yine de. Ziya Gökalp'i konuşturur bir yerinde destanın Ali Turan. Türklüğü anlattınız ama Anadolu'nun ıssızlığından, yalnızlığından hiç söz etmediniz, der.

**Orta Anadolu'nun ıssızlığından
Söz etmediniz hiç.
Bir ulusun silâhli kutsal direncini
Umursamaz kasaba eşrafından
Ve bağımsızlığı tütüne değişen
İngiliz ortağı İzmir'li aracılardan...**

Çiçekdağlı Halil geceye değmeden

kuru ekmeğini yer molada. Yorgun gözlerinde bir çift Çiçekdağı yıldızı Çaldağ'ın tepelerine iner, Dağlar da birbirini gözetir. Birbirini kollar. Düşmana gitmek yok. Anadolu köylüsünün yanık yüzünde atar yürekleri dağların. Kendilerini en iyi tırmanan odur. Türkülere sarıp binlerle yaşatan o. Seven o. Uludağ bir ağabeydir küçük dağlara. Çaldağ'ına dayanmışken düşman:

**Haber ettiler Çaldağ'ına
Anadolu'nun dağları...
Adı yeşil, yazgısı kara
Ağlar kadınlarıyla Bursa,
Sen düşersen, diyor Çaldağ
Böyle diyor Uludağ
Sen düşersen
Kan dokur ipek böceği.**

Artık savaş sona ermektedir. Düşmanın, açtığı gediğe bile saldıracak gücü kalmamıştır. Bilmediği bir coğrafyada haklı bir halka karşı savaşmanın yenilgisini tadacaktır sonunda. Ne Prens Andrea Herakliya'ya kavuşacaktır, ne Başkomutan Papulas'ın sevinci sürecek, ne emperyalizmin «dövlü» Kral Konstantin hülyalarını kurtarabilecektir. Prens Andrea Herakliya'yı kayalarda yitirecektir. Papulas'a göre zaten iş bitmiştir. Çünkü «ordu yapabileceğini yapmış» ama Türkler yenilememişlerdir.

Ceyhun Atuf destan-şiirin bir yerinde de zamanın İstanbul hükümetini, paşalarını yerer.

**Nerededir Osmanlı paşaları?
On beş yaşında müşür
Nerededir Osmanlı paşaları?
Kanlıca'da yalılar
Emirgân sırtlarında sonbahar
Ve bir odalıktır deniz
Mercan terliklerin sofasında.**

Çiçekdağlı Halil ölür. Süleyman A-

saf ölü. Yunanağlı, tepeleri bırakır, köyleri yakar, Afyon taraflarına çekilir. Herakliya'nın Sakarya'nın sularına karıştığını görür Prens Andrea. Bu bir düşün sonudur. Bir başka düşün gerçekleşmesi. Anadolu halkının emperyalizmin ordularına insanüstü bir güçle direnmesinin mutlu ama kanlı sonudur. Ama bir şey daha anlatır:

En nişancı mavzer

Halkın duvardan indirdiği mavzerdir.

Sakarya Meydan Savaşı'nın son bölümünü **Ve Toprak** bölümü oluşturur. Askerler köylerine dönmektedirler. Zehra bir bekleyişi dokumaktadır. Ali Turan adında birbekleyişi.

Neden dövülmüştü Ali Turan?

Onun kanı

Ve benim gözyaşım

İnegöl'deki küçük bahçemizde

Yeşertti yepyeni bir dalı

Bu dalın bir adı olmalı

Mektubunu öperken Ali Turan

Buldum o adı

Kanın ve gözyaşının çiçeklediği

Yurt sevgisidir dokuduğum.

Ali Turan İnegöl'e dönmeden zehirli sıtmadan ölür. Köylerine dönenlerse topraklarında başkalarını bulurlar.

Bir tepeden bakınca:

Sivrihisar ovası

Bizimdir dediler,

Tuttular su başlarını.

Üzüm verici bağ toprağına el atıp

Bizimdir dediler.

Biri de çatışmadan

Kan vermeden İznik gölüne *

Dört atlıyı donatmadan

Değer katmadan kardaş aşısı güle

Kondular topraklara.

Bozuldu timar düzeni.

Her savaş yeni zenginler yaratır. Fır-satçılar göz açtırmazlar geride kalanlara.

Bir tas una tarla kapatanlar, bir ölçü buğdaya bahçe alanlar, birden zengin buluverirler kendilerini. O toprakları kurtaranlara çoğu zaman bir ekmek için çal-madık kapı bırakmazlar. Osmanlı'nın timar düzeni de uzun bir süreden beri önce beylerin eliyle yozlaşagelmıştır o güne dek. O yüzden kendileri savaşmayanlar, ektikleri toprak karşılığı asker beslemek zorluğunu da kendiliklerinden kaldırmışlardır.

Bu bölümde de Ceyhun Atuf tarihsel anlamda yaklaşır toprak sorununa. Bağımsızlık da toprakla birlikte bir anlam taşır elbet. Ali Turan'ın mektubu olarak yazılan bölümde şöyle der o-zanımız:

Güzel gözlü Zehra

Toprağın yüreğini dinledim

Halkın ve insanın tarihidir

Toprak!

Alp dağlarından çağlayarak

İniyor avcı Vilyam Tel,

Toprak!

Yürütüyor ilk buharlı gemisini

Robert Fulton, pusulasında

Toprak!

Düşlerimiz ve kanlarımız

Nerede yatıyor geceleri

Toprak!

Sakarya Meydan Savaşı umutla bitirilir. Gelecek elbet güzel olacaktır. Yüreği yaralı da olsa, halkın düşlerine koşacaktır beyaz atının gölgesiyle bir yiğit. «Kabartıp topraktaki baharı» dağlar aşılacak, yollar aşılacak ve gün ışıyacaktır.

SON SÖZ YERİNE:

Ali Turan, öğrencilerine dönebilseydi şöyle diyecekti:

Acı nedir bilmeyin çocuklar

Ama bilin acı çekenleri.

KAYNAKLAR :

1 — Ceyhun Atuf KANSU-Tüm Şiirleri 1-2

2 — Söylev 1-2

3 — Anadolu İhtilâli - Sabahattin SELEK

Dönemeç 48 - 49/53

ATTILÂ İLHAN'IN ŞİİRLERİNDE KURTULUŞ SAVAŞIMIZ

Attilâ İlhan'ın, Ulusal Kurtuluş Savaşımız için tek kitap olarak hazırlanmış bir çalışması yoktur. Tek tek şiirlerde, bazan da şiirlerin çeşitli bölümlerinde bu konuya eğilmiştir. Bugüne dek yayınladığı sekiz şiir kitabından beşinde (Duvar, Sisler Bulvarı, Ben Sana Mecburum, Belâ Çiçeği ve Yasak Sevişmek) Kurtuluş Savaşımız ve Mustafa Kemal'le ilgili şiirler yer alır. Yağmur Kaçağı, Tutuklunun Günlüğü, Böyle bir Sevmek adlı kitaplarında ise bu tür şiirler yoktur. Ancak, şiir dışındaki yazın türlerinde de önemli yapıtlar veren Attilâ İlhan için, Kurtuluş Savaşımız ve Mustafa Kemal'in düşünce ve eylemleri sürekli ilgi alanı içindeki konulardan olmuş ve toplumcu düşünce için bulmaya çalıştığı çıkış yolu ve vardığı «ulusal bileşim» tezini oluşturmada en önemli hareket noktalarından biri olmuştur. Romanlarında, denemelerinde ve siyasal yazılarında Kurtuluş Savaşımız ve onun büyük öncüsü Mustafa Kemal'den örnekler verir, alıntılar yapar, yorumlara girişir. Bu nedenle Attilâ İlhan, Kurtuluş Savaşı'nı, bu savaşın getirdiği sonuçları derinlemesine inceleyip değerlendirmiş; toplumcu düşünceyi Türkiye düzleminde uygulama yolunda tarihsel, toplumsal ve ekonomik gerçeklerden yola çıkarak belli bir raya oturtmuş sayılı yazarlarımızdan biridir. Toplumcu düşünce, onun gözünde, Kurtuluş Savaşı deneyi ve «Müdafaa-i Hukuk Öğretisi» imbiğinden geçtiği, geçirilebildiği oranda bizim bünyemize uygulanır hale gelebilecektir. Dünya görüşünü belirler-

ken, Mustafa Kemal'in düşüncesinden bu denli yararlanmış bir şairin, şiirde bu konuda bütünsel bir çalışma yapmamış olması belli ki şiirimiz için bir kayıptır; ne ki, diğer çalışmalarında konuya var gücüyle eğilmiş olması, diğer yazın türlerinde ortaya koyduğu kitaplarında bol bol yararlanıp gereğince işlemiş olması bu kaybın önemini azaltmaktadır.

Attilâ İlhan'ın Ulusal Kurtuluş Savaşımıza değgin şiirlerini genel çizgileriyle ikiye ayırabiliriz. Bunlardan ilki; Duvar, Sisler Bulvarı ve Ben Sana Mecburum adlı kitaplarında yer alan şiirleri kapsar ki, halk şiiri ve folklor olanaklarından yararlanmanın, öykülemenin öncelik kazandığı «destansı» şiirlerdir bunlar. Bu şiirlerde halkın Mustafa Kemal'le inanç birliği içindeki savaşıma «azim ve kararlılığı» çağrışım zenginliği taşıyan renkli imgelerle verilirken; halkın yaşamı, halktan kişilerin bu büyük eylem içindeki tutum ve tavırları, o günlerin Anadolu'sunun çarpıcı görüntüleri; acındırma amacı taşımayan, yakınmalara yüz vermeyen «erkekçe bir söyleyiş»le (N. Ataç) ortaya konulur. Bu şiirlerde, Kurtuluş Savaşı Anadolu'sunun yoksul ve fakat onurlu yaşama kavgasındaki halkının özgür yaşama tutkusu coğrafi ve tarihsel belirlemelerle dile getirilir.

İkinci kümeye alıp değerlendirebileceğimiz şiirler ise, ilk ip uçları, Ben Sana Mecburum'daki bazı şiirlerde verilen (Viyolonsel Yalnızlığı, İkinci Viyolonsel) ve asıl Yasak Sevişmek'teki şiirlerde önemli

örnekler olarak ortaya konulan Divan Şiiri geleneklerinden yararlanan şiirlerdir. Bu şiirlerde yine Attilâ İlhan imgeciğinin ve toplumsal gerçekçiliğinin güzel örneklerini buluruz. Ne ki bu şiirlerde anılan yerler artık Anadolu kentleri, kasabaları, köyleri değildir. Halktan kişilerden de çok az söz edilir. Daha çok Selânik, İstanbul, İzmir gibi o zamanın önemli merkezlerinden görünüm gel/gitlerle, Osmanlı'nın son yılları, Kurtuluş Savaşı ve sonrasını içeren tarih dilimi içinde verilirken, artık daha çok o günün kentli kişilerinden, aydınlarından, özellikle de askerlerinden söz edilir. Belâ Çiçeği'nde yer alan bazı şiirler de aynı doğrultuda olmakla birlikte, yine bunların Divan Şiiri geleneğinden yararlanmada ilk örnekler olarak değerlendirilmesi uygun görünüyor bana. Onun için Belâ Çiçeği'ndeki (yer yer Kurtuluş Savaşı'ndan da söz eden) birkaç şiiri de, Attilâ İlhan'ın şiir yatağını değiştirmeye başladığı dönemin ilk ürünleri arasında değerlendirmek, Ben Sana Mecburum'dakiler gibi geçiş şiirleri içinde anmak yerinde olur.

Bir sanatçının bazı yapıtlarını tek başına ele alıp değerlendirmek elbette yanlış bir yoldur. Attilâ İlhan'ın Anadolu'da bulunduğu, halkımızı yakından tanıdığı ve onun sözlü sanatlarını değerlendirdiği yıllarda halk şiiri kaynaklarından yararlanması nasıl yaşamıyla şiirin özdeşleşmesiye; ilerleyen yıllar içinde bu konudaki araştırma ve incelemeleri, öteki yazın türlerindeki (roman, deneme, siyasal yazı, anı) kitapları için yaptığı çalışmaları nedeniyle vardığı sonuçlar, şiir yolundaki yeni deneylerle kaynaşarak duygusal / düşünsel / eylemsel bir gerilimi içten içe yaşayarak elde ettiği birikimi dışa vurmasıdır. «Aynanın İçindekiler» diziromanını yazdığı yıllarda bu ikinci kümeye giren şiirlerini yazmış olduğunu,

kitaplarının yazılış ve basılış tarihlerinden, «meraklısı için notlar»daki açıklamalardan çıkarmak mümkündür.

Yine bu ikinci kümedeki şiirlerde, sanırım Divan Şiiri geleneğinden yararlanmanın yüklediği duyarlıkla eski sözcükler, Osmanlı bir duygusallığı yansıtmada özellikle seçilip kullanılmışlardır. Ayrıca, Kurtuluş Savaşı'na ilişkin şiirlerde yer yer Osmanlı'nın son yıllarından söz açması, yukarıda andığım araştırmalarının ve (herşey karşısını içerdiğine göre) Kurtuluş Savaşı öncesi durumuna düşüşümüzün nedenlerini temellendirmek isteğinden kaynaklandığı inancındayım. Onun için, bu zincirleme ele alışı bir diyalektik uygulama olarak değerlendirmek yerinde olur.

Attilâ İlhan'ın «edebiyat dünyasına paraşütle inmesi»ni sağlayan 1946 CHP Şiir Yarışmasında ikincilik alan Cebbar Oğlu Muhammed adlı şiiri, ilk dönem şiirlerinin başında yer alır. İçinde yer aldığı «Gâvurdağları'ndan Rivayet» dizisindeki öteki şiirler gibi halk şiiri geleneğinden, folklordan büyük ölçüde yararlanılarak yazılmış destansı bir şiirdir. Emperyalist orduların topraklarımızı işgal etmesi karşısında silâha davranan, çeteler halinde örgütlenip düşman karşısına dikilen halkımızın direnişi anlatılır bu şiirde. Bu «anlatma isteği» de öykülemeyi getirir. Cebbar Oğlu Mehemmed'in, kirveleri Süleyman ve Durdu'yla birlikte düşmanla çarpışmaları sırasında vurulup ölmesi şiirin ana temasıdır. Anadolu'nun bereketler ve yoksulluklar demek olan doğasının çarpıcı görüntülerle verilmesinin ardından «Cebbar Oğlu Mehemmed»in öyküsü gelir:

«yılların yücesinden şöyle bir seyran
edelim
bir avuç toprağıma çöreklenmek için
yürümüş selâmsız sabahsız
destursuz girmiş memleketime

yedi çeşit frenk askeri
uğursuz bir hava çökmüş
üstüne memleketimin
uğursuz ve karanlık
çocuklar gülmemiş artık
sessiz sessiz ağlamış analar
oduna giderken vurulmuş
avuçları buğday kokan delikanlılar
ve nice gâvurdağı kızlarının
birer birer ırzına geçilmiş
yalvarmış ihtiyarlar allah'a
-rivayet şöyledir kim-
dumanlı bir güz akşamı
şu mor dağlar efendim
destur demiş de yürümüş
silkinip kalkmış ayağa»

«Şehit düşen yiğitler»in çarpışmaları öykülemenin olanakları zorlanıp anlatımcı bir havaya girilerek aktarılır. Ne ki, dile olan egemenliği, seçtiği sözcükleri konuya elverişliliklerine göre serpiştirmesiyle daha yolun başında şiirin kurgu ve örgüsündeki bütünlüğü ustalıklı sağlar Attilâ İhan.

Gâvurdağları'ndan Rivayet dizisinin altıncı şiirinde «eski kaçakçı sonraki vatansever/hürriyet âşığı «deli süleyman» anlatılır:

«.....

senin için rahat olsun anam
çok şükür ölmesini biliriz
hür ve pervasız yaşamak için
ve bir şahan gibi yaşamış gerçek
altında doru civan elinde martin
bu dağ benim bu dağ senin diyerek
iletmiş köyden köye şarkısını»

«Duvar»da yer alan ve Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen şiirler «nasıl dövuşüldüğünü şehir şehir sokak sokak» ve «ne kadar kan döküldüğünü / hürriyetsever delikanlıların / yaşamak için nasıl öldüğünü» anlatmakta ısrarlıdır. Güneydo

ğu Anadolu'daki köylerin, kasabaların, kentlerin insanlarıyla, o günkü yaşam düzeyiyle ve Kurtuluş Savaşı'ndaki paylarıyla halk vardır bu şiirlerde; «pehlivan dağlarında şafaklar büyümüş» Türkiye vardır. Ne var ki, «bunun için mi dövüştük çavuş / yine ağlar geriyor gümüş örümcekler / yine örümcekler için insanlar ölecekler» yargısıyla «maceranın bitmediği» ve dünyanın kurtarılması gelir gündeme...

«Sisler Bulvarı»nda «gazi anadolu» dan, «gaziler gibi yaralı büyük» Anadolu' dan söz açan dizeler oldukça geniş bir yer tutar. Bu kitaptaki «Mustafa Kemal» edli şiir «her geçen günün seni (onu) bizden parça parça götürür» hale gelmesini, Mustafa Kemal'in ölümüyle gelen boşluğu, ekonomik ve siyasal bağlanmaları, gerici hareketlerin «elsiz ayaksız bir yeşil yılan» olup onun yaptıklarını yıkmaya başlamaları karşısında şikâyet, yakınma ve bağışlanma isteklerini dile getiren bir ağıttır:

«diz dövdüm

gözlerim şavkı aktı sakarya'nın suna

sakarya'nın suları namın söyleşir
hemşehrim sakarya öksüz sakarya
ankara'dan uçan kuşlar
kemal'im der günler günü çağrışır
kahrolur bulutlara karışır
gök bulut yaşmak bulut
uca dağlar dev boyunlu morca dağlar

divan durmuş bekleşir
mustafa'm mustafa kemal'im»

Sisler Bulvarı'nın son şiiri «Dokuz Eylül» ise «bozköylü hasan»ın İzmir kapısında şehit oluşunu birkaç dizede bir anıt görüntüsü gibi gözlerimize yerleştirir.

«Ben Sana Mecburum»daki «Utan-

mak» adlı şiir de tıpkı «Mustafa Kemal» deki gibi bir utancın, bir ezincin şiiridir. Şairin «su korkusuna uğradığı geceler», ıssızlık içinde, hiçbir şey okumadan, yazmadan geçince, Kuvvayı Milliyecilerin duyduğu utanç gelir, içine oturur:

«gözlerim sonuna kadar karanlığa
açılmış
bir deniz feneri inad ve çalışkanlığıyla
durup durup
kırık sakallı bir dağ köylüsüne bakıyorum
damarları düğümlü kuvvayı milliyeci ellerine
ve göz kapaklarının arkasından
bir yeraltı nehri gibi
gizli gizli akan
devler yorgunluğuna

utanıyorum»

Attılâ İhân'ın Kurtuluş Savaşımızı işlediği şiirlerden büyük bir bölümü Ben Sana Mecburum'da yer alır. Bu kitaptaki şiirlerde daha değişik yerlerden daha değişik insanlar anlatılır, şiirlerdeki coğrafya genişler. Ayrıca Mustafa Kemal'in sözleri de uyarıcı belgiler olarak alıntılanır. İşte, «923'te Demiş» adlı şiirden bir parça:

«.....

çıplak

çamurlu ayaklarıyla gece suyuna çıkmış köylülerin

karanlıkta sönüp yanan isli fenerleri
uzak uzak

allahım

memleketim

demiş ki mustafa kemal

«...memleket demiş

asri medeni ve müreffeh olacaktır

behemehal

bu demiş bizim için bir hayat davasıdır»:

923'de demiş»

«Hey'et-i Temsiliye Namına» adlı şiir de gerçek bir Kurtuluş Savaşı şiiridir. Bu şiirde, Ege'li Kurtuluş Savaşçılarının (Kuvvayı Milliyecilerin) Mustafa Kemal'e bağlantıları verilir.

«bir telgraf gelir

sivas uzaklarından

bir çift mavi kan damlamış

imzasına

belki mustafa kemal

hey'et-i temsiliye namına

saklı mavzerleriyle büsbütün başka
türkler

dökülüp tek tek keçi yollarından

silâh çatmış salihli ovasına

kurulu yumrukları

patladı patlayacak»

«Kalpaklı Süvari»de de halkımızın Mustafa Kemal'e olan sevgisi, inancı ilginç bir mitleştirme olarak verilir. Gerçekten halkımızın, bağrına bastığı ulu insanlar için çıkarttığı söylentilerin kulaktan kulağa yayıldığı, bu söylentilere yapılan eklemeler ve çıkarmalarla bunların söylenceye dönüştürüldüğü bir gerçektir. Uzak ya da var olmayan bir ulu kişinin kendileriyle birlikte olmasının istenmesi, düşünme yoluyla gerçekleştirilir, umarsızlığın karşılığı eylemler ve umut türü olaylar ve olgularla simge kişide toplanır ve o kişi mitleştirilir. Attılâ İhân bu olguyu iyi değerlendirmiştir.

«gören eden yok her nasılsa

kalpaklı olduğunu biliyorlar

bir elinde kılıç bir elinde sancak

kemah köylüğünde fakir fukaraya azık dağıtayımış

üçer arşın kefenlik

içlik ve mintan

birer kese sarılıra cep harçlığı

olur mu olmaz mı orası bilinmiyor

tilhas'ta bir kağınya dokunmasıya

bir ne halsa

araba traktöre tebdil olmuş
allah tarafından
tercan toprağındaki kerametini
anlata anlata bitiremiyorlar.

.....
kalpaklı bir süvari dolaşmış gizli-
lerde
yatsıları
kemal paşa'dır diyorlar»

«Silâhlı Dört Besmele» adlı şiirde Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katılmış dört kişinin «bir millet olarak» yola çıkmaları yorumu, bu kavradaki bütünselliği yansıtır. Tarımsal üretime dayalı Anadolu ekonomisi, onca «bereket»e karşın gerikalmışlığıyla sergilenir. İnsan olma, ulus olma, bu toprağın bereketini paylaşma isteği; bu topraklara el koymak isteyenlere karşı direnme bildirisini oluşturur:

«..ankara hükümeti ne demek
maraş'ta üzümler parmaklarımızdan
damlamıyor mu
gümüşâne üzerinde elmalar amasya'-
da
adam
tarafımızdan yenilecek»

«Mustafa Kemal'in Sofrası», «buğday konuşulacak» bir sofradır. Şair, bu sofraya alinteriyle geçinen «gözü tok karnı aç» insanlarımızı çağırır. Yırtık pırtık, ellerini silmeden gelmesini ister onları:

«siz de gelin pamuk halkı tütün mil-
leti
hemen öylece gelin yabancı mıyız
ağrı çobanları sizi de beklerim
raman sen de gel çocuklarını da ge-
tir»

«Onlar» olmadığı zaman yadı ve yabancıdır şair. Halkın kullandığı sözcükler olanca dirimsellikleriyle bu şiirlere yerleşir. Özellikle de Anadolu'nun o bitmez tükenmez yeygi çeşitleri bereket ve

bolluğun anlatımı için kullanılırlar.

«Hürriyet ve İstiklâl Benim Karakterimdir» adlı şiirde Attilâ İlhan'ın imgelem genişliğine bir kez daha tanık oluruz. 1940'lar Avrupası'nın karışıklıkları, siyasal çekişmeleri, içsavaşları, İkinci Dünya Savaşı'nın onulmaz acıları ve yıkımından Meksika'ya, Tunus'a, Kalküta'ya dek uzanarak gel/gitler içinde dünya çapındaki özgürlük savaşımının (öyküleme-ye artık yüz vermeyen) öyküsünü anlatır bu şiirde. Tam da, «işte toplumsallığın romantizmi!» diyeceğiniz bir yerde şiirin vardığı o yaman sonuç gelir:

«iç tartışmalarında büsbütün başka
bir tutum
büsbütün başka kıvılcımlar
ve en padişah korkulara direne-
bilen
yepyeni bir mustafa kemal
davranışı»

«Belâ Çiçeği»nde tek başına Kurtuluş Savaşı'na ayrılmış şiirler yoktur. 1950/60 yılları siyasal baskılarını ve yanlışlıklarını anlatan «Yarının Başlangıcı» adlı şiir(ler)de Mustafa Kemal'in kurtuluş umudu olarak görüldüğü, sabrın taşması sonucu yine Kuvvayı Milliye esintisi beklediği görülür. «Belâ Çiçeği»nde yer alan «Emirgân'da Çay Saati» ve «Ferda» adlı şiirler Osmanlı'nın son dönemini anlatan şiirlerdir. Bu dönemin bitmez tükenmez acıları, yenilgileri içinde deha da şaşırmış olan ve yeni yanlışlara sürüklenen aydınların durumu ortaya dökülürken, Tefvik Fikret'ten yapılan alıntılarla tarihsel gerçeklikleri saptama ve halkı aydınlatma amacıyla yazılmış toplumsal şiirin işlevi de sergilenir. Yukarıda da belirttiğim gibi, Attilâ İlhan'ın şiirindeki Halk şiiri kaynaklarından vazgeçip Divan Şiiri kaynaklarına yöneldiği (geçiş) dönemin

şiiirleridir bunlar.

«Yasak Sevişmek»teki şiiirlerde artık Attilâ İlhan Anadolu'nun kıracını, Anadolu'nun bereketini tanımlayan sözcüklerden uzaklaşır. Artık daha aydınca bir yaklaşıma tanık oluruz. Divan Şiiri olanaklarından yararlanırken, kendi açtığı bu yolda şiiir kalıtımını değerlendirip yeniden üretirken Selânik, İstanbul gibi merkezlerdeki o yoğun siyasal hareketleri, işgal öncesi ve sonrası İzmir'indeki insanları, o günlerin duygusal gerilimini yansıtan sözcüklerle ördüğü dizelerle verir.

«Dersaadet», «Eski Rumeli», «Müjgân'a Aşk Şarkıları», «Bir Özge Muammer Bey» adlı şiiirler (yani «Şehnâz Fası» bölümündeki tüm şiiirler.) Harb-ı Umu mi İstanbul'undan Balkanlardaki ve Makedonya'daki başkaldırlara, kargaşalıklara dek uzanır; ayrılıklar ve yıkılışlar içindeki hüznü aşkların duygusallığıyla içe işleyen bireysel yaşamlar, hatta en beklenmedik hareketlerden (örneğin «spartakist işçilerin stuttgart kongresi»nden) söz açar, Kurtuluş Savaşımızın sonu demek olan İzmir'in Kurtuluşu'yla (nasıl da ha önce işgalinden de etkilenmişse) beliren yeni durumu yansıtır. İşte bu dediklerimi kanıtlayacak bazı örnekler:

«o çok korkmuş kadın güzelliği harb-ı
umumi yıllarının»

«mustafa kemal'in boz revolveri
zehir gibi susar selânik'te
akşama sabaha hürriyet trenleri»

«resne'li niyazi'nin gümüşlü kırbacı
makedonya dağlarında kıvılcım bes-
lenir

dersaadet'te ateş yakmak için»
«böyle tırnova'dan ayrıldım ayrılalı
pancurlarım sım sıkı kapalı ocağım
sönük
yalnız bulutlarımdan bir ışık süzülü-
yor

ufacık bir ışık narin boynu bükük
müjgân'a tutkunluğum yoğun ve say-
gılı
balkan bozgunu içinde tek ölümsüz-
lük

Bu şiiirlerde, savaşlar içindeki Osmanlı aydınlarının, kent insanlarının yaşamlarından kesitlerle birlikte Kurtuluş Savaşı'nın verildiğini daha önce de belirtmiştim. Sözü daha çok uzatmadan yine örneklere geçelim:

«bin üç yüz otuz beş senesinde
sırtında bir hançer ilkbahar
ingiliz donanması boğaziçinde
izmir'e çıkmış yunanlılar
üzüme çakallar dadanmış»

«mim-mim gurubundan mıdırılar kim-
bilir kimdirler
kıkıpkızıl bir kor düşürür içlerine halic
müslümanlarının»

«savaş telgrafları anadolu içlerinden
böyle geceler boyu kararsız sabahla-
dığım
yüzbaşı rıza bey'le kaçmayı ta-
sarladığım
cephane motorlarıyla inebolu ü-
zerinden»

«yanar hars divanlarında barut mavi-
si mim-mim'ciler
evcil yıldırımlar saklıdır ceplerinde
dumlupınar'dan gelir»

İşgal İzmir'inin Muammer Bey'in yaşıntısıyla iç içe verildiği şiiirler içinde en çarpıcı örnek «Karantinalı Despina»dır. İzmir'li Rum yosması (ve Muammer Bey'in gözdesi) Despina'nın işgal günlerinde Yunanlı komutanla sevişmesi olayı, gerçekte zorlanmış ilişkilerin, araya atılmış kin tohumlarıyla nasıl bir anda yerle bir olduğunu, iki halkın (daha önce yanyana yaşamış iki halkın) arasındaki köprülerin

de nasıl atıldığıının ilginç saptamasıdır:

«işgal altüst etti nasıl da İzmir'de
her şeyi
öğrendi kullanmasını despina bu
yanlış geceyi
körfez'de parıldayan yunan zırhlıları-
na karşı
miralay zafiru'yla ispilandit palas'ta
sevişmeyi»

Bundan sonradır ki, «Muammer Bey'in Aydınlığı» başlar:

«o sabah ilk açmıştı mor karanfil
büyük saksıda
birtakım tüylü bulutlardı ki
çatalkaya'da askıda
punta'dan efzon geçiyordu
önünde mızıkası da
kurtuluş olası göründü birden
gözümden perde kalktı»

«Sarmaşıklı Yalı» Kurtuluş Savaşı
sonrasının İzmir'ini anlatır:

«tuzlu göz öğle sonu çarpılan pan-
curla imbat
tutsak bir saltanata ah eden guguk-
lu saat
şarabında suyunda apansız bir baş-
ka tat
kurtuluş'tan sonraki telâşlı günlerde
İzmir'e»

«Çalar Saat» Kurtuluş Savaşı subay
larından birinin anı ve izlenimlerini yine
imge zenginliği, yine duygusal gerilimler,
yine değişik çağrışımlar ile aktarır bize.
Batı Cephesinden savaş görüntüleri, o
günlerin Ankara'sı, İttihatçılar, Osmanlı-
lar bir simge olarak kullanılan 'çalar sa-
at'ın vuruşlarıyla tek tek anımsanır. Geç
miş olumsuzlama yerine özümleme ve
genç Cumhuriyet'le varlığını pekiştirme

isteği geçmişin değerlerine sahip çıkma
önerisini getirir:

«ertuğrul gazi mi tutmuştu
kemal paşa'nın ellerinden
oğuzlar mıydı yoksa bis-
millâh
yeniden başlamaktay-
dılar»

Şiirin son bölümünde yine halkımı-
zın Mustafa Kemal sevgisi öne çıkar. Ve
şiir Mustafa Kemal'in en büyük ilkesini
beynimize bir kez daha kazıyan dizelerle
son bulur:

«fuar'ın açılışına şeref mi verecek-
mişler
gâzi hazretleri
pek de bilinmiyor doğrusu
deli puntolar basmış gazeteleri
ortalıkta bir çarpıntı şaşkınca bir
heyecan»

«ayrılık çalar gibi uzun uzun ve yal-
nız
silâh başı çalar gibi kısa ve kala-
balık
o çalar sabah akşam
yine istiklâl-i tam
yine istiklâl-i tam»

Sonuç olarak denilebilir ki, Attılâ İl-
han, Ulusal Kurtuluş Savaşımızı (önceleri
Halk şiiri ve folklor, sonraları Divan şiiri
geleneklerinden yararlanarak) halkı ve ay-
dınıyla, köyü ve kentle, ülkemiz coğ-
rafyasında yerli yerine oturttuğu olaylar
ve durumları nedensellikleri de kurcala-
yan bir tarihsel yaklaşım içinde öncesi ve
sonrasıyla, şiir dışı çalışmalarındaki bilgi
ve duygu yüküyle, belli bir perspektiften
görerek ve süzerek önemli bir bileşimci
anlayışla dile getirmiştir.

ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞIMIZDA
ŞİİRLERİYLE
MEHMET EMİN VE GÜLTEN AKIN

Kemal Tahir, eşi Fatma İrfan'a cezaevinden gönderdiği 12/XI/1938 tarihli mektupta şöyle der:

«Atatürk'ün ölümüne hakikatten belki herkesten fazla acıdım. Onun şahsında emperyalizmle kavga edip muzaffer olan fedakâr ve tok gözlü Türk Milleti vardı. Artık hiç kimse bu macerayı onun kadar kuvvetle -şımarıklığı, gururu, demokratlığı ile- temsil edemeyecek sanıyorum. Ben insan cemiyetinin tarihini ferdin yapmadığına inanmışım. Buna rağmen bu tarihi devrede muvaffakiyetli rehber hürmet lâzım.

Öldüğünü haber alınca ne yazacaklar diye merak ettim. Falih Rifki bile hiç bir şey yazamadı. Gazete makalesi başka, ölüme acımak başka. Sipsivri iki üç yazı daima bodur kalıyor, halbuki Mustafa Kemal, bir romanın sonunda ölseydi pek muhteşem olurdu.» (1)

Mustafa Kemal'in deyişiyle «mazlum milletler»e, emperyalizmin yenilebileceğini kanıtlayan bu büyük kavganın, şiirimize, «şiir olarak» birkaç örnek dışında yansıdığı söylenemez. Muzaffer Gökmen'in **Atatürk Devrimleri ve Tarihi Bibliyografyası'nda** «Vatani Şiirler ve Destanlar» bölümü 15 sayfa tutarındadır. Ama bu ürünlerden okunanı (yaşayanı) yok gibidir. Dergimizin öbür sayfalarında sözü edilen ürünler dışında elle tutulur olanı yoktur.

Bir kez, Kurtuluş Savaşı'yla başlayan

ve gittikçe netleşen bir ideoloji kavranılmamıştır. Bu yüzden «şair» görevini, bir «kahramanlık miti» yaratmak olarak anlamıştır:

«Yıldırım! bir ummanız uğuldayan;

.....

Kanımızın ateşinden şimşek yaratık» (E.B. Koryürek)

gibi dizeler, Doğu'ya özgü abartmalardır. İmgelerin şiirsel, toplumsal, düşünsel bir işlevleri olmadığından bunlar manzumeyi «şiir»in dışına düşürürler. Şairler, daha büyük abartmalar bulmak için yarışır gibidirler.

Özünde bu abartmalar, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı okurun gözünde düşürecek niteliktedir. Bu gibi abartmalar, okurda şu imgeyi yaratıyor: Düşman, bir rastlantı sonucu yurdumuza girmişti; ulusumuz bir kükredi, düşman soluğu denizde aldı.

Oysa «ateşi ve ihaneti görmüş»tük. Kurtuluş Savaşı'na değer kazandıran en önemli öğelerden biri «fakr-ü zaruret içinde harap ve bitap düşmüş» ulusun, o «ahvâl ve şerait içinde» emperyalizmi yenebilmesidir.

İdeolojik eksiklik, kendini çok çeşitli biçimlerde gösterir. Örneğin A. Kutsi Tencer, «30 Ağustos» adlı şiirinde:

**Geçer tunç adımlar, demir göğüsler,
Geçer Mehmetçikler, geçer subaylar,
Hepsinin alnında zaferden süsler,
Geçer hayalimden bin bir alaylar.**

derken, (ki şiir bu bakış açısıyla sürüp

gidiyor) 30 Ağustos'un salt askerî yönünü görüyor. Oysa bu yengi, askerî niteliğinden çok, yarattığı siyasal ve ekonomik sonuçlarıyla önemlidir. Zaten Savaş, Cumhuriyet'in temellerini oluşturacak siyasal ve ekonomik sonuçlar için verilmiştir.

Kimi şairler de Kurtuluş Savaşı'nı «ırk»a dayandırarak, bol bol «Ergenekon, Mete, Bozkurt, Alpaslan» sözcüklerini kullanırlar. (Kurtuluş Savaşı'nın bu bağlamda değerlendirilemeyeceği açık. Mete'nin torunlarının yenile yenile Anadolu'nun ortasına çekilmelerini nasıl açıklayacaklar? Kötü yöneticilerle mi? Peki Mete'nin torunları kötü yöneticileri başlarından silip atamayacak kadar yeteneksiz midirler?)

En önemli yanlışlardan biri de, «Kutsal İsyân», «hilâl-salip» kavgası olarak değerlendirilenlerdir. Bu «hilâl-salip»çilerin «hristiyan» Amerika'nın en sadık yandaşları olduğu da göz ardı edilemez. Kaldı ki İslâmcı ideolojinin en ünlü şairi Mehmet Âkif bile, «İstiklâl Marşı»nda kavgayı hilâl-salip savaşımı olarak değerlendirmemiştir.

İslâmcı ideolojiye karşı olan kimi şairlerin bu ideolojinin kalıplarından yararlandıkları da bir gerçektir. Kemalettin Kamu «Çankaya»da (2) «Burada erdi Musa / Burada uçtu İsa / / Kâbe Arabın olsun, / Çankaya bize yeter!» derken, aynı adı taşıyan şiirinde Faruk Nafiz Çamlıbel, Çankaya yolundan sözederek ve «Gider Allah'a kadar burdan ucu» der. Behçet Kemal Çağlar da «Bizim Mevlüt» adlı eserinde, Ahmet adlı bir şairin yazdığı, sonradan Süleyman Çelebi'nin Mevlüt'üne katılan ünlü «merhaba» bahrini örnekleyerek «Merhaba ey kurtaran Türklüğü bin vartadan / Merhaba ey Türklüğe alın yazısını yazan!» biçiminde «kaside» yazar.

A. Kabaklı'nın deyişiyle «zaten de çok büyük bir sanatçı olarak doğmadığı anlaşılan» (3) Mehmet Emin Yurdakul, Tanzimat'la birlikte gelişen ideolojinin şiir alanında sözcülerinden biri olarak, ortaya çıkışıyla birlikte büyük üne kavuşur. Yeni sınıf, doğuşunun niteliğinden dolayı seçmeci bir ideolojiyi savunmaktadır. Bu ideolojide elmalarla armutlar toplanır. Hem milliyetçidirler, hem de ümmetçil Halkçıdır ama kapitalizmden yanadırlar! Bir yandan «tek dişi kalmış canavar» olan Batı'ya karşı savaşmaktadırlar. Özel yaşamları Batı'nın öykülenmesine dayanır. «Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur» derken İslâmîliğin «cinsi» reddettiğini görmezlikten gelirler.

Mehmet Emin'in bu seçmeci ideolojisi, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın yöneticilerine çok yakın olmasına karşın, bu kavgayı anlamasına yetmez. «İstiklâl Destanı» (4), şairin 1944'te, ölümünden üç-dört yıl önce Türk Tarih Kurumu'na teslim ettiği dosyada yer alır. Şiirleri gözden geçirildiğinde, M. Emin'in, Ulusal Kurtuluş Savaşı öncesinden başlayıp Atatürk Devrimlerine kadar olan tarihsel olayları şiirleştirmek istediği anlaşılıyor. Yine anlaşılabilir ki pek çok parçası yazılmış olan bu «destan» bütünleştirip geliştirmeye şairin gücü yetmemiştir. 205 dörtlükten oluşan «İstiklâl Destanı»nda şair daha önce yayımladığı şiirlerden pek çok dörtlülüğü olduğu gibi aktarmıştır.

Mehmet Emin, 11'li hece ölçüsünü duraksız olarak kullanmıştır. Şiirde öncülüğünü ettiği «sade dil» akımına yaraşır arı bir dili vardır.

Ama bu dilin işlenmemişliği, şiirselikten yoksun oluşu büyük bir engel olarak çıkıyor şairin karşısına. Mehmet Emin, aşağıdaki dörtlükte görüldüğü gibi dil yanlışları da yapıyor:

**Dört-üfk'ü dolduran bu ses her yeri
Zelzele oluyor gibi titretti;
Binlerce akisler sanki gökleri
Kıyamet kopuyor gibi titretti.**

Bir kez, «oluyor, kopuyor» gibi sözcükleri gereksiz. Sayı sıfatlarının belirttiği sözcüğe çoğul eki ulanmayacağını ortaokul öğrencisi bilir. Mehmet Emin hem bu kuralı bilmiyor, hem de bin sözcüğünü yeniden çoğul kullanarak güya abartma yapıyor. Bunlar, Mehmet Emin'in «şiir işçiliği»nden habersiz olduğunu gösteriyor.

Mehmet Emin'in dile özen göstermediği bir yana, kullandığı biçim de Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı anlatmağa elverişli değil. Ulusal Kurtuluş Savaşı, geniş soluklu bir destanla anlatılabilir ancak. Oysa dörtlükler, ölçü ve uyak dural bir yapı oluşturuyor. Bu da devingen bir olguyu anlatacak bir yapı değildir. Biçim-içerik çelişkisi, şairi abartmalar, benzetmeler kısır döngüsüne bağımlı kılıyor.

Mehmet Emin, «epik» şiir yapmağa kalkıyor. Hilmi Yavuz, her ne kadar, çağımızda epik şiir yazılamayacağını söylüyorsa da, ben bu kanıda değilim. Evet, günümüzde «epik şiir» yazılamaz değil, epik şiir yazmak zordur. Elbette günümüz şairi feodalizm öncesi dönemin episini yazmayacaktır. Epik'e yeni bir yorum getirecek, onu yeniden üretecektir. Nâzım'ın Destan'ları ortada. Ama Mehmet Emin gibi bir kişinin episi başarısız olamaz.

Epik şiirin anlatıya dayanması gerekir. Uzun ve soluklu şiir, anlatıya dayanmadığı zaman tıkanır. Anlatıya dayanan şiirin de çoğu kez şairin soluğunu kestiği, onu düzyazı tuzağına düşürdüğü de bir gerçek. Böyle bir yükün altından ancak büyük şairlerin kalkabileceğini örnekler gösteriyor. Yahya Kemal gibi bir usta bile «Selimnâme»de tıkanıp kalmıştır.

Mehmet Emin'in 205 dörtlükte söylediği şu: Kudurmuş kuduz bir köpek olan düşman yurda girdi. Her türlü namussuzluğu yaptı. Ulus hiç tepki göstermedi. Önder başa geçince ulus şahlandı; düşmanı yendi, denize döktü. Böylece özgürlüğe kavuştuk.

Bu bakış açısı ve anlatımın, «ilkokul çocukları anlayabilsinler diye» ders kitaplarında anlatılanlardan bir ayrımı yok. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı anlatan birçok şairin, bakış açısı yoksunluğundan bu düzeyde kaldıkları bir gerçek. (5)

Mehmet Emin, «Türkleri Asya'ya sürmek isteyen / Üç Ehl-i Salıbcı milleti gördü» diyerek, emperyalistlerin amacını «salıp» dayandırıp yanlış bir yaklaşımdan yola çıkarken, «Bir zaman yüzlerce milyon insana / Efendi olan ırk sen değil miydin?» sözleriyle «ırk» öğesini Destan'a yerleştiriyor. Bu da seçme-cil görüşüyle «Cumhuriyet Destanı»na giriş olarak hazırlanan «Halk» şiirinin sonunda, şair Mustafa Kemal'i ve dolasıyla Kurtuluş Savaşı'nı «Her esir toprağın üzerindeki / Mazlûmlar, seninle bir gurur duyar.» dizeleriyle doğru bir yere oturtuyor.

Şiirsellikten uzak abartmalar, soyutlama yapamama, arı ama pürüzlü ve yanlış kullanılmış bir dil, ölçüye tutsaklık, ilkel uyaklar, hepsinden önemlisi, sağlam bir dünya görüşünden yoksunluk Mehmet Emin'in Destan'ını başarısız kılmaya yeter.

Edebiyatımızda, son yıllarda kadınların roman-hikâye alanında erkeklerle boy ölçüştüğü bir gerçekken, şiir alanında Niğâr Hanım (1850-1918), İhsan Raif (1877-1926), Şükûfe Nihal (1896-1973), Hâlide Nusret Zorlutuna (1901 -) gibi adlar olmasına karşın, bunların şiirde başarılı bir birikim oluşturamadıkları da bir gerçektir. Bu bakımdan, daha önceki bir ya-

zımda belirttiğim gibi, şiirimizin ilk kadın şairi Gülten Akın olmuştur.

Gülten Akın, şiir serüvenini şu anda yedi kitapla sürdürüyor. Akın'ın ilk üç kitabı, onun şiir serüveninde I. dönemi oluşturuyor. Bireyci bir dünya görüşüyle yazılan bu şiirler **Sığıda** (1965) ile en nitelikli düzeye ulaşıyor. 1971'de yayımlanan **Kırmızı Karanfil**'le II. dönemine başlar. Bu dönem, ben'den bize'ye gidişin başlangıcıdır. Daha önce kendisini ve bu «kendi»de «kadın»ı anlatan Akın, **Kırmızı Karanfil**'le «kendi»nden yola çıkarak «toplumsal kadın»ı işlemeğe başladı.

Bireysel'den toplumsala yönelen Akın'ın şiirinde biçim de içerik de değişirken, kapalı, kendini ilk bakışta vermeyen, okura uzak düşen imgelerin yerini gittikçe daha kolay anlaşılır, reaya şiiri geleceğine folklorla yaslanan bir imge yapısı almaya başladı.

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı (6)
Gülten Akın'ın II. döneminin ikinci kitabını oluşturuyor.

Destan, bir girişle başlıyor. Öbür şiirlere günlemler ad olarak verilmiş. İlk şiirin adı: «22 Şubat 1919». Maraş'ın İngilizlerce işgal günü olan 22 Şubat 1919 günlemi ile başlayan **Destan**, Fransızların Maraş'ı boşalttıklarının ertesi günü olan 12 Şubat 1920 günlemini ad olarak alan şiirle bitiyor. Akın, Maraş'ın kurtuluşu kavgasında önemli günlerin şiirini yazmış. Böylece Maraş'taki savaşımı dönüm günlerinde yaşatmak istemiş Akın.

Gülten Akın, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na ve onu nbir bölümü olan Maraş'ın kurtuluşuna nasıl bakıyor?

Nasıl iktir Kurtuluş Savaşımız
Nasıl ömektir ezilen uluslara
Maraş ilk destandır Kurtuluş Savaşı'nda

İlk gazidir.

Şairin üç kez yinelediği «ilk», Kurtu-

Dönemeç 48 - 49/64

luş Savaşımızın evrensel yönünü vurguluyor. Bilindiği gibi Ulusal Kurtuluş Savaşımız, 1917'den sonra Doğu halklarının uyanışıyla şahlanan Moğolistan, Afganistan, İran'la birlikte emperyalizme karşı savaşta ilk olma şerefini taşıyor. (7)

Kurtuluş Savaşımızda ilk kurşunun, genellikle İzmir'de atıldığı bilinir ve İlk Kurşun anıtı da bu nedenle İzmir'de açılmıştır. Oysa ilk kurşun, güneyde, 19 Aralık 1918'de Dört Yol'un Karaköse köyülerince atılmıştır. (8) Gülten Akın'ın Maraş için «ilk» sözcüğünü kullanmasının nedenlerinden biri de budur.

Akın, Maraş'ın, Hitit, Asur, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı, Dülkadiroğlu egemenliklerinde yaşadığı günleri birkaç dize ile anımsatıyor. Tüm bu dönemlerin oluşturduğu bir «Anadolu insanı»nı karşımıza çıkarıyor:

Hitit'i, Asur'u, Roma'yı geçip
Arap'ı, Selçuklu'yu, Osmanlı'yı yaşamışlardır.

O yüzden heykelleri
Hitit başlı, Ari burunlu
Roma sakallıdır.

Bu değişimleri tümünden yaşamış olan «Anadolu insanı» için değişmeyen tek şey, sınıflı toplum yapısıdır.

Ve dünyada bütün benzerleri gibi

Azı çok zengin

Çoğu, çok fakir

Ya bir inişi inerler

Ya bir yokuşu çıkarlar

«Zengin-fakir» ayrımı, sınıfsallığın ip uçlarıysa da insanı üretim içindeki konumuyla vermediğinden «popülist» bir anlatım özelliği taşıyor. Zaten Kurtuluş Savaşı'nı veren ve bu Savaş'a karşı olanların sınıfsal konumlarını pek vurgulamıyor Gülten Akın. Bu da **Destan**'ı aksatan en önemli öğedir.

Akın, Kurtuluş Savaşı'nı tüm çelişkileriyle vermediği için, yer yer Mehmet Emin'in çizgisine yaklaşıyor. Sözelimi:

**10 Şubat akşamı hastane önünde
Doktor Mustafa'yı öldürdüler
Emirleriyle beraber**

derken, Belediye Başkanı Doktor Mustafa'nın, bir gün önce, hangi toplumsal kesimle emperyalistlerle uzlaşmak için toplantı yaptığını, bu toplantı sonunda sözcü olarak Fransızlarla görüşmeye gittiğini, bu görüşmeden dönerken vurulduğunu söylemiyor Akın. Dr. Mustafa, alınan karara uymayıp emperyalistlere direneceklerini söylemiş olabilir; bu biliniyor. Ama Maraş'ta uzlaşmacı bir kesimin olduğu da bir gerçek. Gülten Akın, Savaş'ın işbirlikçilere karşın kazanıldığını vurgulamalıydı.

Nâzım'ın **Destan**'ını güçlü kılan en önemli yönlerden birisi de, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda İstanbuldaki işbirlikçileri, Kongrelere dek uzanan mandacıları, uzlaşmacıları anlatmasıydı.

Akın, emperyalizm olgusuna da ek-sik yaklaşıyor:

Çarşıda

Yağ küleklerine

Pekmez küleklerine

Alışkanlıkla

**Kapak ve çember yapmaya koyul-
dular**

Göksunlu, Elbistanlı külekçiler

Oysa bir teki bile satılmadı

Üretilenlerin satılmamasıyla, kadın-

lara sarkıntılıkla, bayrağın indirilmesiyle, eziyet ve işkenceyle emperyalizmi anlatmak eksik bir yaklaşımdır. Emperyalizmin en önemli özelliği olan sömürmeye dikkati çekmiyor Akın. Oysa emperyalizm olmadan da üretilenler satılmayabilir. Eziyet ve işkenceyi iç sömürücüler de yapabilir.

Güvernör Militer Andre'nin halka:

— **Biz ki Avrupa'nın uygarlığını**

Getirmek istedik yurdunuzu

sözleri, emperyalizmin yüzüne taktığı «güleç maske»yi çok iyi vermektedir.

Mustafa Suphi'nin **Vazife-i Temdin**'de (Uygarlaştırma Görevi) (9) açıkladığı bir olguya Âkif «Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar» dizesiyle tavrı alıyordu.

— **Devletiniz, saldırgan Fransa Devleti**

Dört yüzyıl önce padişahımız

Kanuni'nin kanadına sığınmıştı

dizeleri ile, Mehmet Emin Yurdakul'un:

Zamânın o mağrur Şariken'ine

Fransa için bir zünnar kuşattın?

İsmine sığınan Cermen ırkına

Hâlâskâr olan bir eli uzattın

dörtlüğünün koşutluğu ortada.

Gülten Akın, kahramanına Ökkeş adını verirken, bu adın Maraş'ta yaygınlığını da göz önüne alıp Ökkeş'i bir simge olarak kullanmış. Ökkeş'in yaşantısı, **Destan**'da adı geçen öbür tarihsel kişilerin serüvenlerini birbirine bağlayan bir çatı oluşturuyor. **Destan**'da adı geçenlerden Ökkeş'inki (bununki de çok silik çizgilerle veriliyor) dışında hiçbirinin özel yaşantısına değinilmemiş.

Ökkeş, bir Türkmen çocuğu. Bir göç sırasında doğmuş. Yaşayan altı kardeşten biri. Eşe ile evlenir. İlik bebese doğduğunda, emperyalistler Maraş'a girer. Ve Ökkeş, bir çete oluşturarak döğüşmeğe başlar. Savaş kazanılınca Ökkeş köye döner. Yaşadıklarını anlatır:

Bir kez yenilmeyle gider mi düşman

**Döner gelir, yine gelir, yıllar sonra
gelir**

Dostluk suları yürütür aramızdan

«Gelir» sözcüğü üç kez yinelenerek, günümüze ışık tutulur. Nâzım'sa **Destan**'ında İzmir'e giren ordunun bir onbaşı Ali'nin özlemiyle, «Davet» adıyla bilinen şiirle vurgular Savaş'ın sonunu.

Gülten Akın, **Destan**'ını 1978 sonrası yazsaydı, emperyalizmin mezhep ayrımını kullanacağını da vurgulardı. O Maraş ki, emperyalizme darbeyi ilk vurandı.

O Maraş ki, emperyalistlere saldırdığı gibi, emperyalistlerin oyununa gelerek, kendi kardeşlerine de saldırmıştır!

I. dönemin kapalı ve yoğun imgeli anlatımından uzaklaşıp, **Destan**'da en açık ve yalın anlatıma ulaşmıştır Gülten Akın. Bu anlatı, daha önce **Kırmızı Karanfil**'de uç vermişti.

Mehmet Emin, reaya şiirinden biçim (dörtlük, ölçü, uyak) yönünden yararlanırken, Gülten Akın, daha sağlıklı bir tutumla, reaya şiirinin edasından yararlanıyor. Bu yararlanış, **Kırmızı Karanfil**'le başlamıştı. Ama bu kitapta eda, şiire yedirelememiş, özenti gibi durmuştu. **Destan**'da reaya şiirinden yararlanma, sağlıklı bir dengeyle şiire sindirilmiş:

Ağelleri elvan elvan nakışlı kızlara
Ağca ceylan, ahlak sığın sekişli kadınlara

.....
Yüzünde püskürme benler sayılmaz

gibi dizeler, Karacaoğlan edasını **Destan**'a taşımıştır. Özellikle Tiykeli Kadir'in vurulması üzerine söylenen ağıt çok başarılı. **Destan**'a yerleştirilen ninni ve manilerin özentiden uzak olduğunu da söylemeliyim.

Dilde ağız öykünmeciliğinde aşırıya kaçmamak, yöre ağızını stilize edilmiş olarak kullanmak yerinde bir tutum.

Akın'ın **Destan**'ında:
Narlı yöresinden Maraşa doğru
Sürdü götürdü

.....
Ve bir eğer vurdu Arap atına
Arap ellerinde vurulmamıştır.

gibi Cahit Külebi etkisinde;
Onunçin Maraş çarşısı

.....
Deriye ve ağaca ve demire ve bakıra
Onur kazandırdı

.....
Çok işaretler belirdi

benzeri, Nâzım etkisinde dizeler var.

Akın'ın **Destan**'ında uyaqlara yer yer rastlanıyorsa da, bunların doğal olmadığını söyleyebiliriz.

Şurası bir gerçek ki, **Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı**, Ulusal Kurtuluş Savaşımızı anlatan, okunması gerekli beş kitaptan biri. Ama bu **Destan**, şiirsel düzey bakımından Akın'ın I. dönem ürünlerinden **Sığda'nın**, II. dönem ürünlerinden **Seyran Destanı'nın** çok altlarında.

- 1) Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar, İstanbul 1979, s. 291.
- 2) Rifat Necdet Evrimer, Kemalettin Kamu, Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri, İstanbul 1949, s. 89.
- 3) Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, İstanbul 1966, s. 35.
- 4) Mehmet Emin Yurdakul, Şiirler, Hz: Fevziye Abdullah Tansel, Ankara 1969 s. 346
- 5) Attilâ İlhan, Cahit Külebi'nin Atatürk Kurtuluş Savaşında'sını, doğru bir biçimde, şöyle özetliyor: «Memleketimizi düşman basmış, halbuki bu memleket bizimmiş, düşmanları sevmemişiz, halbuki padişahımız da onlarla birlik olmuş, halk Mustafa Kemal'dir demiş, o da gelmiş ve düşmanı kovmuş, artık hep onu anıyormuşuz.» Gerçekçilik Savaşı, İstanbul 1980, s. 72.
- 6) Gülten Akın, Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı, Ankara 1972.
- 7) Ulusal Kurtuluş savaşlarının gelişimini derli toplu veren şu kitaba bakılabilir: A.Z. Manfred, Yakın Çağlar Tarihi, İstanbul 1976, s. 187.
- 8) Bkz. Celâl Erikan, 100 Soruda Kurtuluş Savaşının Tarihi, İstanbul 1971, s. 28.
- 9) Mustafa Suphi'nin Vazife-i Temdin'inin tam metni için bkz. Türkiye Defteri, s. 20, Haziran 1975.

KURTULUŞ SAVAŞI ve KÜLEBİ

Cahit Külebi, 1945 öncesinde yazdığı «Adamın Bir»ndeki şiirlerinde, ülkesinin olduğu kadar çağının, giderek insanlığın da sorunlarını dile getiriyordu. Orhan Veli ve arkadaşları «Garip Şiir» ekımı içinde fantazi şiirlerle uğraşırken; O, Anadolu'yu, Anadolu halkını yüreğinde duymuş, Anadolu'nun yoksulluğunu, çirkinliğini, güzelliğini, hüznünü, acısını, özlemine, umudunu, kendi deyişiyle «insan ağzına yakıştırarak» (1) şiirleştirmiştir.

Anadolu insanı kendi kültürüyle her şeyi «insan ağzına yakıştırmayı» bilmiştir: Türküsü, ağıdı, öyküsü, masalı, hatta sövgüsüyle... Cahit Külebi de, şiirlerini «insan ağzına yakıştırmıştır...» Ama hep Anadoluca yakıştırmıştır; maddi ve manevi bütün öğeleriyle... Yani O'nun şiiri, (Ankara'da, İstanbul'da da yazsa) Anadolu'dur, Anadolu halkıdır, Anadolu kültürüdür, özde. Yalınlığını, kalıcılığını, lirikliğini, duyarlılığını da, bu öz'den alır. Onun için halka yakındır şiirleri, onun için halkçı bir şairdir Külebi.

Daha 1942 yıllarında (Anadolu'dan kim söz ediyordu ki o yıllarda), Anadolu halkının çileli, yoksul yaşamını dile getirirken, çağının da (Yirminci Yüzyılın İlk Yarısı, şiirinde olduğu gibi) zulümlü, ölümlü ve yalanla beslenen bir çağ olduğunu vurguluyor ve tek partili bir dönemde özgürlükten söz ediyordu. O dönemlerde Anadolu'yu Külebi ve Nazım'

dan başka (elbet ki ilerici bir nitelikte) kaç şair dile getiriyordu kil...

Kasaba kökenli, Anadolu bir halk çocuğudur Külebi. Bu durum, O'nun sanatında halk kültürüne, Anadolu izlenimlerine yönelik güzel, olumlu özellikler yaratmıştır. Salt Anadolu'yu değil, «**Harb İçinde**» şiirinde olduğu gibi «babasız ağlayan çocukları, bir deri bir kemik kalan kadınları, serarip solan kızları ve ilk kez (şiirimizde) kardaş dediği o yoksul, yorgun, yalınayak halkını da, savaş içinde görmüşçesine şiirleştirmiştir.

*
**

Nitekim, «Kurtuluş Savaşı»nı çocukluğundan kalma izlenimlerle «Atatürk'e Ağıt» şiirinde şöyle dile getiriyordu:

«Ben de gelecektim ama anam koy-
madı

Küçüksün oğul dedi

Ben giderim ana bırak dedim

Gideceğin bu yol dedi.»

(Rüzgâr, 1936-1946)

Bu bilinçsiz çocuksu duyular ama içtenli tavır, Külebi'de «Kurtuluş Savaşı»nın şiirleştirilmesiyle ilgili ilk kıvılcımları oluşturur. Kendisi katılmaz ama, «Atatürk'e Ağıt»tan yola çıkarak, bu kavgaya katılanların heyecanını kendi duyarlığıyla özdeşleştirerek yansıtır:

«Vur ki anam babam

Vur ki kardaşım

Hayın düşman yurdumuzu almaya.»

Koçaklama türünde, tıpkı Dadaloğlu gibi yiğitçe bir sesleniş, halkın anlayabileceği yalın, ama vurucu bir dil, o'nun «öz»de halktan yana ve halk ozanlarının kavgacı söyleyişleriyle bir bütünlük oluşturduğunu gösterir. Pir Sultan, Köroğlu, Dadaloğlu gibi kavgacı bir söylemi oluşturur şiirde. Gerçi kavgaya girmemiş tir Külebi, ama düşmanlar tarafından yanan, yakılan bir yurdun acısını yüreğinde duymuştur.

Bu acı ve Türkiye halkının Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki Atatürk'le birlikte işgalci emperyalizme karşı gösterdiği yiğit mücadele, o'nun ne usundan, ne de yüreğinden silinmemiştir. Nitekim «Atatürk'e Ağıt» şiirini zamanla genişletmiş,

«ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA»

(1950) adlı 13 bölümden oluşan bir destan yazmıştır. «Külebi, bunu bir hafta içinde zaman zaman ağlayarak yazdığını söylemiştir bana. Karadenizin dalgalarından yurdu boydan boya dolaşan üveyik kuşlarına kadar, çok şeyin yer aldığı bu şiirde, Atatürk sevgisinin coşkun bir ırnak gibi çağladığına tanık oluruz.» (2)

Külebi'nin, «Atatürk'e, Birlikte Savaşanlara ve Çocuklarına» adadığı,

Edimeden Ardahana kadar

Bir toprak uzanır

Boz kanatlı üveyikler üstünde uçar

diye başlayan şiirini, ilkokullardaki öğrencilerimize dek herkes bilir. Salihoğlu'nun belirttiği gibi, gerçekten de, «bu şiir, Atatürk sevgisiyle birlikte bütün Anadolu'yu ayaklandırır, düşmana karşı da ғыyla, taşıyla, neredeyse dalgalandırır.» (3). Kurtuluş Savaşı'nda Kemal Paşa, O'nun yiğit halkı ve tüm Anadolu doğasıyla düşmana karşı ayaklanarak bütünleşir şiirde.

**Kalkıp ayağa ardısına baktı dalgalar
Kalktı takalar
İzin verseydi Kemal Paşa
Ardından gürleyip giderlerdi
Erzuruma kadar.**

Dağı, taşı, dalgaları, takaları, yani-Edirne'den Ardahan'a kadar- tekmi! Anadolu düşmana karşı ayaklanmıştır. Ulusal Kurtuluş Savaşı tablosunda insan coşkusunu, doğanın canlı görüntüsü ve devingenliğiyle böylesine özdeşleştiren, bütünleştiren ozana az rastlanır, şiirimizde.

Ne var ki, Külebi, Kurtuluş Savaşı'nı Nazım gibi ayrıntılara inen geniş bir perspektifle vermemiştir. Anımsanacağı gibi Nazım bireylere, hatta rakamlara inen ayrıntılarla işlemişti, Kurtuluş Savaşı'nı. Külebi ise daha çok Kemal Paşa'ya duyduğu sevgiyle -ve onu idealize ederek- ulusun savaş içindeki genel görüntüsünü sergileyerek Kurtuluş Savaşı'nı yansıtır, şiirinde.

Askerler gelip geçiyordu güneymen

Yaralı, hasta, yorgun askerler.

Akşam olmuştu, yurda toplanıyordu

Sağ kalan yiğitler birer birer.

Bu sağ kalan yiğitlerin, Anadolu'daki «ananın, bacının, kızın, kızanın» umudu, bir kişide toplanır şiirde. Anadolu yoksul ve kimsesiz olduğu kadar, «Pağişahlara karşı» güvenini yitirmiş, «inanç»sız ve «güç»süz kalmıştır. Külebi, halkının bu umutsuz ve ağlanacak halini ya-karış ve ağıt şeklinde coşkun bir lirizmle dile getirir.

**Kemal Paşa, yenilmez yiğit, şanlı
komutan!**

Savaşa girer gibi yetiş bize!

Yetiş bize, çöllerde bile olsan!

İnanç doldur, güç doldur içimize!

Bin kere yurdumuzu kurtaran!

Bir görseydin ağlardın halimize!

Külebi, Kurtuluş Savaşını şiirleştirirken duygusu ağır basar. Dizginsiz bir duygudur bu, M. Salihoğlu'na belirttiği gibi kendisini ağlatacak denli coşkun bir duygudur. Doğal ki bu coşkun duygu, birtakım kavramları, düşüncenin dışına atıp idealize edecekti. Bu açıdan Kurtuluş Savaşı'nın düşünsel, siyasal yönü şiire pek girmemiştir! Gerçi Külebi'nin Atatürk'te odaklaştırdığı ilerici bir düşünce vardır.

Hürriyeti sen yaydın içimize
Halkçıyız dedin halk içinden
İnançta hür yetiştirdin bizi

Devrimlerle yüceltti, çok yüceltti
Bu milleti temiz ellerin.

Ama bu düşünce, Kurtuluş Savaşı'nın geneldeki siyasal yönünü, amacını şiirde yansıtmaz. Bununla birlikte Atatürk'ü ve Kurtuluş Savaşı'nı içtenlikle ve coşkun bir duyguyla en güzel destanlaştıran ozanlarımızdan biri de Cahit Külebi'dir diyebiliriz.

- (1) Cahit Külebi, «Özeleştiri» Yazın Dergisi, Mayıs 1981, sayı: 3.
- (2) Cahit Külebi Özel Bölümü, hazırlayan: M. Salihoğlu, ANTOLOJİ aylık şiir dergisi, Şubat 1981, sayı: 2.
- (3) a.g. dergi.

ATTİLÂ İLHAN

hangi
atatürk

336 sayfa 200 Lira

BİLGİ YAYINEVİ

Meşrutiyet Cad. 46/A - Ankara

YAŞAR AKSOY

atatürk ve kurtuluş
savaşı şiirleri

«Yaşar Aksoy'un kitabı, savaştan fotoğraflar, belgeler ve haberlerle şiir kitabı ötesinde belgelik haline getirilmiş. Kitabın sonundaki 'Parantezler'de şiirlerle ilgili özel anılar yer alıyor.»

YANKI - 18 Mayıs 1981

Isteme: 100 TL. (P.K. 70 Konak-İZMİR)

Tel. : 11 71 90

soruşturma

«Sizi, Ulusal Kurtuluş Savaşımızı, şiirleri-
nize konu edinmeye iten nedenler nelerdir?
Bu şiirleri yazarken hangi ölçütleri dikkate al-
dığınızı ve özellikle neleri vermeyi amaçladığı-
nızı açıklar mısınız?»

ATTILÂ İLHAN

Tarih bilinci olmayan bir sanatçının, çağını kavrayamayacağını, anlayamayacağını düşünürüm. Bu bilinci edinmenin yolu, bilimsel yöntemle tarih, iktisat ve sosyoloji araştırmaları yapmaktır. Sanatçı, içinde yaşadığı toplumun, uzak ve yakın geçmişini, iktisat ve sosyoloji açısından bilimsel olarak inceleyecek ki, onu geleceğe yöneltene sağlam bir tarih bilincine kavuşabilsin.

Türk sanatçısı, - hele benim neslimin sanatçıları - Kurtuluş Savaşının yakın ertesinde doğup büyümüştür ama, doğru- su Devlet-i Aliyye'nin batışıyla da, İstiklâl Harbi'yle de, Cumhuriyet'in ilânıyla da, ciddi olarak ilgilenmemiştir. Sadece 'cumhuriyetçi' olabilmenin, o dönemde, ne büyük bir devrimcilik olduğunu kestirebilen azdı. (Şimdi çok mudur, o da sorulacak soru ya, neysel) Osmanlı'dan müdevver bazı sanatçılar, mayası övgüye dayanan, bir 'devrim' sanatı yapıyor; diğer bazılarıysa, gizli gizli, yerinde yerler esen eski saltanatın özlemine dile getirmeye çalışıyordu. Cumhuriyet nesli sanatçıları, onları beğenmedi, elinin tersiyle itti ama, yerine tarih bilinci olan bir sanat (bir şiir) koymayı düşünmedi. Zira, cumhuriyet nesli şiir yazacak çağa yettiğinde Müdafaa-i Hukuk öğretisi

İnönü diktasının üstyapısal kültür ilerici-liğine dönüşmüş, cumhuriyetçi bir ulusal bileşim yerine, 'baticılık' ağır basar olmuştur. Bilindiği gibi, kurtuluş savaşı'nı, genellikle Anadolu İhtilâli konularını, tek parti'nin dalkavuğu 'maaşlı' şairlere bırakıp, 'yeniler' küçük adamın yaşama sevincini anlatmak peşine düştüler. Üstelik bu işi, gerçeküstücü Avrupalılardan aldıkları ilhamla yapıyorlardı.

Daha o zaman, Anadolu İhtilâli'ni ve onun yöneticisini, Behçet Kemal türünden ozanların elinden kurtarmak gerektiğine, yine toplumcular hükmetmişlerdir. Nâzım'ın 'Kurtuluş Savaşı Destanı', tam da İnönü diktası yıllarına düşer; kurtuluşun hangi koşullarda, hangi perspektivle yapıldığına orada sağlam işaretler vardır.

Kendi hesabıma, yaptığım için çağdaş olmasını, bununla yetinmeyip geleceğe açılmasını istiyordum. Daha 1950'lerin başlarında, bunun için, yakın tarihimize iktisat ve sosyoloji düzeyinde eğilimin zorunluluğunu kavradım. Böyle bir background olmazsa, ne şiirim, ne romanım ulusal bir tabana oturabilecekti, ne de savunacağım fikirler. Ulusal bileşim zorunluluğunu kavradığım an, yakın tarihimizin (tabii, uzağının da) verilerini araştırmak, öğrenmek, sindirmek ve değerlendirmek zorunda olduğumu da kavra-

dım. Buradan Kurtuluş Savaşı'nın işlenmesine geçmek, sorun değildi. Hele ulusal demokratik devrimi içeren, anti-emperyalist bir halk savaşı olması, toplumcu bir ozana büyük heyecanlar verebiliyordu.

O günden bu güne, Kurtuluş Savaşı'nı işlemekle de kalmadım, Osmanlı'nın batışını hem şiir düzeyinde, hem roman düzeyinde ele aldım. Genç sanatçıların da aynı şeyi yapmasını öneririm. Bugünü anlamak, durumumuzu iyi değerlendirebilmek için, son iki yüzyılımızı çok iyi bilmek gerekiyor.

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Kurtuluş Savaşımız, direnme olarak 1919'lardan çok önce başlar. Ülkenin düşürüldüğü sömürüler karanlığında, kişiler karanlığında Osmanlı adındaki ulus karanlığında kurtarılması bilinci yukarıda anılan günden yüzyıl kadar eskidir. 19 Mayıs 1919'un kolaylıkla yeşermesi, başarıya erişmesi bundandır. Yirmi cildi bulunan «Bağımsızlık Savaşı» dizisini yeni kışaklara Mustafa Kemal'in bayraktarı olduğu Büyük Kurtuluşumuzu anlatmak için yazdım.

Bu sorunuz yukarıdakilerle bitişik. «Özel tavın» deyimiyse soruyu açıklarken demek istediğinizi anlıyorum. Destanın içeriğini sormak istiyorsunuz. Bütün ozanlar gibi ben de, şiir yapımı gözü ile, kulağı ile insanımızı görmek, duymak eylemini sürdürmeye çalıştım. Onları silâh tutan ellerinin ulusal elle, ulusal silâhla birlikte yaşayan sıcaklığıyla vurgulamak istedim. Tümü 1300 sayfa tutan çalışmaları dev olay karşısındaki azıcıklığını biliyorum. Bir amacım da, genç arkadaşlarımı bu çalışmaya çağırmaaktır.

CAHİT KÜLEBİ

Ulusal Kurtuluş Savaşımızı şiir konusu etmemin birçok nedeni var.

1. Ulusça başardığımız bir girişimin ozan olarak bende uyandırdığı coşku.

2. O sıralarda Atatürk için yazılan şiirler eski kasidelerden de farklı bir yapıya sahipti. Ben daha başka türlüsüne özendim.

3. Bu konu önceki şiirlerimde de kullandığım halk dili ve esprisine çok daha geniş olanaklar sağlıyordu. Mizacıma uyuyordu.

4. Daha önce küçük bir modelini yazdığım bu şiiri seslendirmek için o sırada Honegger'in yanında çalışan Nevit Kodallı ile de işbirliği yapmak istedim. Yalnız bu konunun özgün yönü benimle ilgilidir. Şimdi sanki kendisi bunları düşünmüş gibi birçok savlar ileri süren Kodallı o zamanlar «Ağaç» adlı bir sözlü müzik bestelemeye çalışıyordu.

5. Sömürülmüş ülkelere örnek bir eylemde bulunan büyük komutan, büyük devlet adamı ve eşsiz yenilikçi Atatürk'e karşı içten bağlılımdan doğan coşkunun da bu girişimde büyük ölçüde etkili olduğunu söylemeliyim.

6. Beste söz konusu olduğu için, kimi yerlerde şiirden ödün verdiğimi, hemen hemen bütün besteyi, aklım erdiğince düşünerek her hafta birkaç mektupla Kodallı'ya önerdiğimi ve onun da bana uyduğunu belirtmem bir övünme sayılmamalıdır.

günümüzden

AKINCILAR DESTANI

AYDIN YALKUT

beşparmak dağlarından gümüş çanak örneği
iner karaova'ya güneş bir iner ama
ısıtmaz köylerin içini yaban bürümüş
yüreğime el değmiş ben recep kızı havva
ısınmaz yüreğime yaban eli yürümüş

ve yağmış alanlara yaban aha askerlerini
-ve daha sinsi yaban ve daha ağa yaban
ve daha iç yıkıcısı eli bıçaklısından-
hasan tahsin kurşun olmuş vuruvermiş alnından
bir mantarca göğermiş ilk efun askerini

ve hasan tahsin'i vurmuşlar vururlar ha
sonra davullar vurulmuş vurulur ya
sonra kurultay kurulmuş kurulur ya
analar o sıralar çocuk doğururlar ya
analar o sıralar salt ölüm için

-geldikleri gibi elbet gidecekler-in
kim koymuşsa bu anlamsız sınırları usuna
ilk kurşunla kaç kurşunla kaç tırnak
en büyük kavgası başlamış gök ile yerin
uzanmış bozkırlardan kaç kıraç tırnak

II

bir hayıt dalınca çevik ada'lı uşak
bıyıkları öfkeden düşükçe terli
yol sürümüş ismail belinde al bir kuşak
koyacak yer bulamamış kocaman ellerini
kuşak al'dır kan al'dır bıçak kan rengi

ada'lı ismail'in ay gibi çıplaktır düşüncesi
ürkmeden ötecektir ağaçlarda ağustos böcekleri
ve son yıldızla tütüne eğilen örgülü saçlı kızlar
ilk yıldızla çekilirken tarhana kokulu çardaklarına
ellerini vereceklerdir emek ortaklarına

yürür olmuş ol durumda söke'li cafer
yürür olmuş kaç akıncı dal olmuş orman olmuş
kimi er olmuş kimi onbaşı kimisi çavuş
ölümsüz bir süreye gelmişce özgürmüşler
gökyüzünde boz kalpaklı birisini görmüşler

toprak gizler olmuş atların nal seslerini
sıklaşmış solukları eser olmuş uzamış
yıldızlı bir gök olmuş karanlıkta gözleri
sarmış karaova'yı sarmış duman sarmış toz
sarmış bir taburu bir ağaçta mitralyöz

sonra vurulmuş söke'li cafer vurulmuş ha
düşmüş demek koltuğundan kellesi
düşmüş demek ağacından mitralyöz
atılivermiş akıncılar dört bir yandan tabura
sivri bir bıçak olmuş dişlerinde öfkesi

III

yine vurdukça ha vurdukça ha vurdukça ha
kanar olurmuş yüreklerinin bir yeri
ne olurmuş saldırmasa üstüne saldırmasa
bilse elini ezer bir özge örstür bu çağ
-mazlum halklar-in başkaldırısını çekiçlediği

daha derler karaova boyunda
geceleri kan bağırmış çığlık çığlığa
yaşamak zordur yaşamak kendinin uzağında
ölmek daha zormuş demek
kaç bin yıl insanının yoğrulmuş toprağında

IV

şimdi basmane'de bir otelde ada'lı ismail
kalkar bir dağ olur ayakta
yalçın kayalıkları sürbahan'da çakılı
çöker bir uykuya yayla olur yatakta
kapar gözlerini yabansı açar sancılı

şimdi basmane'de bir otelde ada'lı ismail
kordon'u görmüşlüğü yok mustafa kemal'den sonra

SANA ÖYLE GELMİŞ

ALİ YÜCE

Bir zamanlar ben
İstanbul'da Padişah iken
Düşlerine girmişim Batı
Belki de girmemişim
Sana öyle gelmiş
Uygarlığın ısırmış uygarlığımı
Dağlar gibi devrilmişim
Belki devrilmemişim
Sana öyle gelmiş

Ak Batı kara Batı
Alnımda bir top ışık
Sırtımda yara Batı
Hasta demişsin bana
Öldü demişsin Batı
Belki de ölmemişim
Sana öyle gelmiş

Bir zamanlar ben
Ankara'da Atatürk iken
Cumhuriyet iken Anadolu'da
Ulus iken halk iken
Birlik iken kavgada
Cürük bir diş gibi
Çektirip atmışım korkuyu
Bu beden bu cana dar gelmiş
Kan içinde kalmış yüreğim
Yaşamak bana ar gelmiş

Şimdi aylardan mor menekşe
Günlerden kırmızı karanfil
Karıymışım halk toprağına
Kızarmışım morarmışım
Açmışım bütün çiçeklerde
Güle güle koklayın çocuklar
Sürtünmeden Batının karasına
Ağına takılmadan
Güle güle büyüyün çocuklar

«HALK ÇAĞI»ndan

SINCANLI OVASINDA

SERENLİ KUYU

ARİF KARAKOÇ

1.
Kurşun çiseliyordu
seyrek ve iri
açılmıştı dua dua
toprağın elleri

Kurşun çiseliyordu
seyrek ve iri
Sincanlı ovasında
geceleri.

Sincanlı ovasındaki
serenli kuyunun
çıradan direkleri
doğrultmuş Akdenize namlusunu
çatlatır yürekleri

Yüreği yürek üstüne
işle diyordu.

Sincanlı ovasındaki
serenli kuyu
kalktı nöbete
düşünen asker gibi baktı
memlekete.

Sincanlı ovasındaki
serenli kuyu
öyle baktı ki yüzümüze
taş olsa erir idi
öyle gösterdi ki hedefi
kör olsa vurur idi.

Kılıcı kılıçla tıraşla diyordu
Sincanlı ovasındaki
serenli kuyu
gösterip Anadoluyu.

Bu savaş
özgürlük savaşdır
göze sığmaz
anlamı söze sığmaz
yaşanır destan destan
gündüze geceden
başla diyordu.

2.

Karşıda düşman askerleri
ahacık bizimkiler
Mustafa Kemal bulutu
ha yağdı ha yağacak
koparacak tel örgüleri.

Kimi yaşını saklamış
kimi kamburunu
başlatmak için
kurşun yağmurunu.

Ahacık bizimkiler
baba oğul aynı yaşta.

Bekleiyorlar
Sincanlı ovasındaki
Mustafa Kemal bulutunu
başlatmak için
kurşun yağmurunu

Sincanlı ovasındaki
serenli kuyu
Mustafa Kemal'in ta kendisi
kartal etmiş abayı
geniş omuzlarına
kartal etmiş geceyi yarına.

Sincanlı ovasındaki
serenli kuyu
Mustafa Kemal'in ta kendisi
şahan sesini andırır
sesi
pençesi
Mustafa Kemal pençesi
masal eder düşmanı
yarına.

MUSTAFA KEMAL'ÇİLER

KEMAL BAYRAKÇI

hayatımızın kanayan yeriye anadolu
savaşı haklı kılariken halkın bağındaki acılar
güzel günlerin habercileri kuvayı milliyeciler
yeniden yaratmanın coşkusuyla yürüdüler
acının zulmün ve düşmanın üstüne üstüne
susmaz artık yerde karınca dalda çiçek
söz artık onlarındır
her biri menzilde kurşunlar üleşecek
ve o an mustafa kemal'i anımsadım
evrenin yüreğine zafer bayrağını çeken ellerini
nabızları nabızlarımda atmaya başlayan dillerini
ve o an mustafa kemal'i anımsadım
mustafa kemal'i
halk güllerinin düştüğü yerlerde açan
inancını direncini gönencini.

yurdumun ateş savrulan topraklarında
yasak güllerin çoğalan tomurcuğuyum
tüfeklerin mavzerlerin türküleşen sesinde
bağımsızlık türküsünün sıcakını paylaşırken
halk adına sancaklar yükseltenlerin çocuğuyum.

halk egemenliğine kanını akıtan adsız milliyeciler
kanat çırparak dönerken alın çatında zulmün
kavga bir barış gibi selâmladı
bıçağın ağzınca keskin direnciyle
yüreğine sevda düşmemiş yavuklusuz erleri
anaların cephede süt yerine mermi emzirdiği bebeleri
ve o an mustafa kemal'i anımsadım
kurtuluş anayasasını ilk yazan halk gülünü
dünyaya haykırılan «ya bağımsızlık ya ölümü»
ve o an mustafa kemal'i anımsadım
mustafa kemal'i
gelecek günlere inanç aşılaman
ilkelerini devrimlerini söylevlerini.

yaşanansam kır çiçeği gibi, yarına yaşanansam
hınçla vururum tarihe rengimi
dirence ağız veren yüreğimle

sunarım yedi iklim dört köşeye
devrim adlı hünerimi.

can almak için eğitilirken kurşun
yeniden çizilirken yurdumun haritası
paslanıverdi kınında ağıt
dudaklarda türkülerin izi açıldı
ve o an mustafa kemal'i anımsadım
yüreği yaşından genç olanı
yirmisinde bir delikanlı kadar güleç olanı
ve o an mustafa kemal'i anımsadım
mustafa kemal'i
yüzündeki sınır tanımaz sevdayı
30 ağustos 29 ekim 19 mayısı.

omuz omuza vuruşmanın sonunda
bugünün yerine konulurken yarın
acıdan gülen yüzün gizidir devrimciler
tadı dünlerden özlenen gelecek yaratılırken
alinterinin ölümsüz askeridir mustafa kemalciler.

TÜSTAV

KUVAYI MİLLİYE ÇETELERİ

POSTLU MESTAN EFE AĞIDI

YAŞAR AKSOY

yüreğimden yaralandım,
pek yaslıyım, karalıyım.
mestan efe de vurulmuş mu?
insan kuş mu?

Ya, melek mi uçup gitsin?

(bir halk türküsü)

çetecinin bilgisi postlu mestan efedir
yörük ali'nin ve demirci'nin yiğidi
yarım ekmek, nemli tütün, besmele ile su
altın diş, burma bıyık gürültülü kahkahasında
bozdağ oturak alemlerinden postu kalmış

kuramcı mı gerillacı mı (belki ikisi birden)
yeni cephelerin mimarı
refet paşa'nın gözdesi, gözbebeği, canı ciğeri
belki bu yüzden etem'e karşı ordudan yana
alaşehir kongresinde kürsüde kükremiş

savaştı mı kök söktürür gecelere
vin vin uçuşan kurşunlar vızıltı
mangal yürek apacık üstüne üstüne
azittikçe düşman tıpkısına anafartalar
nagantında leblebi bitinceye kadar

oy dağlım dağlı anam
gitti gider derler uzak mı uzak
bu kara tuzak niye gönül yakar
halkın tan yıldızı uçar mı gider
oy dağlım dağlı anam
ağıdım olsun sana helâl
zeybek ruhu uçmaz kalır derler

UUY DEVRAN

ABDULLAH ŞANAL

şu ıssız bahçeyi ne zaman görsem
gözüme yaş dolar

 içim tarümar olur

şu kurumuş ceviz dalı
şu serensiz taş kuyu
yitik ellerindendir,
gözünden esirgeyip çiçeklerini
gülüldin yeşile melekler gibi
devşirip en olgun yemişlerini
kestiler ardından diktiklerini
ey devran... hey devran

sürü sürü yemen'lere gideli
derim: «naçar köylüyüz
tek karşı koymamız dağlara çıkmak»
mültezim, derebey, türedi ağa kadar
kapitülasyonlar ve borçlar kadar
süresiz askerlikler bitirdi bizi,
geçmişte mi bunlar, eski bir hikâye mi
devran daha düşman içimizde mi?
uuy devran... duy devran

sevr denilen paçavranın üstünde
zar sallarken birileri
 sendin misak-ı millî
sendin kuva-yı millî'ye kan veren
trablus'ta, kafkasya'da, fizan'larda can veren
akan savaşlarca
 kızılırmak

 sakarya...
sen ki dünden yarınlara süren atının
utkun yenilmekmiş anla bahtını
heey devran... bey devran

o kartal bakışlı buyruk verende
denizlere döküp düşman leşini
çevirmişsin al atının başını
vurguncunun, seyircinin, hayının
taassubun, cılk karanın üstüne:
«oturulmaz deyyusların postuna»
diye durdurmuşlar yolundan seni
seni yıkan hançer kan eyler beni
benim kavgam daha zor
 yad yabanla olsa ne
duyar mısın sesimi?
uuy devran... vay devran...

KAN KARDEŞİ MUSTAFA KEMAL'İN

ARİF MADANOĞLU

suskundu deniz
suskundu tunç ve mermer
tarih bir ihaneti doğuruyordu
utancını doğuruyordu, avrupa'nın

işte izmir'de
işgâl orduları obur ve aç
ilk kurşunun dur dediği
kan emici vampirlerine
dur dediği, inancın...
işte orda, uzanmış yatıyor işte orda
özgürlüğün ilk kurbanı hasan tahsin
kahraman ve yenik
kutsal direncin kıvılcımıdır o
kan kardeşi mustafa kemal'in

şahlandı deniz
dile geldi tunç ve mermer
tarih onurla işidi samsun'da
mustafa kemal'in haresidir o, görkemli
nabzıdır halk olmanın

tek başına isyandır mustafa kemal
erzurum'da, sivas'ta, ankara'da
yeniden doğuşun türküsüdür bu
sultanları, sarayları silip atmanın
egemenliği yaratmanın türküsüdür bu

işte topal osman, tek başına ordu
karadeniz dağlarında
saltanatın asi dediği zeybekler ki
yurtsever sevdıyla diz vurup toprağa
bu topraklar için dövüştüler
bu yurdun kadını, kızını tek mil can olup
bağımsızlık için elde kazma kürek
sakarya'da, inönü'de, dumlupınar'da
yürek yürek çarparak, çarpışarak
ilk kurşunu selâmladılar zaferie

DÖNEMEÇ
ALİ RIZA ERTAN ÖZEL SAYISI
64 Sayfa, 50 Lira

DÖNEMEÇ
70'Lİ YILLARIN ŞİİRİ VE OZANLARI
ÖZEL SAYISI
80 Sayfa, 75 Lira

DÖNEMEÇ
ÇOCUK KİTAPLARI DİZİSİ

- **ÇİZMELİ OSMAN** - Muzaffer İZGÜ - Roman, 72 sayfa 50 Lira
- **ASTRONOT ÇEKİRGE** - Hüseyin YURTTAŞ - Öykümsü Şiirler,
64 sayfa 50 Lira
- **ALTIN BİLEZİK** - Memet TÜRKKAN - Masal, 64 sayfa, 50 Lira
- **SISKA BALIKÇI** - Hidayet KARAKUŞ - Roman, 80 sayfa, 50 Lira

TÜSTAV

Yazışma :
P.K. 41 Konak/İZMİR

YAYINLARIMIZ DÖNEMEÇ OKURLARINA TOPLU VE PEŞİN İSTEKLERDE
% 25 İNDİRİMLİDİR. ÖDEMELİ İSTEKLERDE POSTA GİDERİ ALICIYA AİTTİR
DERGİMİZ DÖNEMEÇ'İ EN KOLAY ABONE OLARAK EDİNEBİLİRSİNİZ